

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ludmila Jarešová

**Volnočasové aktivity jako prostředek prevence rizikového
chování mládeže**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Tomanová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2013-2015

DIPLOMA THESIS

Ludmila Jarešová

**Leisure Activities as a Way of Preventing Risky Behaviour
among Young People**

Prague 2015

The Diploma Thesis Supervisor: Mgr. Jana Tomanová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 4. března 2015

Ludmila Jarešová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí diplomové práce paní Mgr. Janě Tomanové, Ph.D. za cenné rady a připomínky, ochotu a odborné vedení mé práce.

Anotace

Diplomová práce se ve své teoretické části zabývá rodinnou a školní výchovou, zájmovým vzděláváním ve volném čase, projevy a příčinami rizikového chování dětí a mládeže. Předmětem praktické části je průzkum způsobu trávení volného času dospívajících, využití nabízených volnočasových aktivit, prevence a možnosti pomoci rodičům mládeže s rizikovým chováním v místě empirického šetření. Ve výsledcích výzkumu je rovněž zhodnocena spokojenost dětí a mládeže se sportovním a kulturně-spoločenským zázemím města, které ony samy vnímají jako prioritní podmínku, pro své kvalitní a nerizikové trávení volného času.

Klíčová slova

Děti, dospívání, mládež, poradenství, prevence, rizikové chování, rodina, škola, volnočasové aktivity, výchova, zájmové činnosti, životní styl.

Annotation

The theoretical part of the present diploma thesis focuses on the family and school education, special-interest education outside of school, manifestations and causes of risky behaviour among children and young people. The subject of the practical part is a survey aiming at ways adolescents spend their free time and take advantage of available leisure activities, and prevention and possibilities of helping the parents of young people displaying risky behaviour in the place of empirical examination. The results of the survey also evaluate the degree of satisfaction of children and young people with sports and cultural facilities and community centres of the town. Children and young people themselves consider such facilities a priority condition for spending their free time in an effective and non-risky way.

Key words

Adolescence, children, consultancy, education, family, leisure activities, lifestyle, prevention, risky behaviour, school, special-interest activities, young people.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 MLÁDEŽ A VOLNÝ ČAS	10
1.1 Úloha rodiny ve výchově	10
1.2 Zdravý životní styl	13
1.3 Výchova ve školních a mimoškolních podmínkách	16
1.4 Osobnost pedagoga a vedení zájmové činnosti	24
2 MLÁDEŽ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	28
2.1 Projevy a příčiny problémového chování	28
2.2 Rizikové chování v dospívání	33
2.3 Charakteristika prevence a její cíle	40
PRAKTICKÁ ČÁST	46
3 MLÁDEŽ A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	46
3.1 Cíl výzkumu	46
3.2 Popis zkoumaného vzorku a výzkumná metodika	46
3.3 Prostředí sběru dat	50
3.4 Formulace hypotéz	52
4 VLASTNÍ VÝZKUM	53
4.1 Preventivní činnosti institucí v místě výzkumu	53
4.2 Analýza podkladů z MDDM a dalších volnočasových organizací	58
4.3 Analýza dat	66
4.4 Verifikace hypotéz	95
ZÁVĚR	98
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	100
Seznam internetových zdrojů	101
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	102
SEZNAM PŘÍLOH	104

ÚVOD

Téma týkající se volnočasových aktivit a preventivního působení na mládež v době jejího volného času si vybrala autorka diplomové práce ze dvou důvodů. Z důvodu profesního si přála zjistit, jaké množství času zbývá dětem na domácí přípravu a jejich zájmovou činnost. V průběhu své učitelské praxe měla možnost poznávat děti a mládež různých věkových kategorií, a to nejen ve škole, ale i v rámci mimoškolních akcí. Při svém dlouhodobém působení ve školství aktuálně vyučuje na základní škole, kde její pedagogická praxe probíhá na prvním i druhém stupni ZŠ, pozorovala spojitost mimoškolního vytížení žáků, jejich domácí přípravy a podávání školních výkonů.

Děti mladší chodí do školy často unavené, nedbale připravené na výuku s odůvodněním, že „měly mnoho kroužků a zájmů“, pro které úkoly nestihly. Hodiny výchov – výtvarné, tělesné i hudební - ve škole většinou vítají s nadšením. Zástupci starší kategorie naopak přicházejí do školy mnohdy neodpočínutí, „znudění“ a bez elánu. Na rozdíl od mladších žáků často bez podobného odůvodnění. Nemají však problém vymyslet důvody pro uvolnění a neklasifikování z tělesné výchovy nebo neúčast na některé z hodin jiných školních výchov. Kontrast práce s dětmi mladšího a staršího školního věku vyvolal v autorce zájem o ovlivňování a usměrňování jejich volného času. Svým průzkumem se chtěla přesvědčit, jestli je rozložení mimoškolních aktivit vzhledem k věku opravdu tak jednoznačné, zda jsou mladší žáci podle svého tvrzení přetížení a starší se nudí. Vždyť právě „nuda“ ve volném čase mládeže představuje velké riziko.

První a jistě nejdůležitější institucí, která mladého člověka ovlivňuje od prvních chvil, je a stále bude rodina. Při svém výchovném působení předávají rodiče dětem nejen správné vzory chování, ale i základy jejich životního stylu. Člověk, který je zvyklý sportovat od mládí, nepřestává s aktivním pohybem ani v dospělosti. Neméně důležitá je podpora rodiny i v jiných než sportovních oblastech, a to i v případě, že se od potomků „očekává“ např. sportovní nadání po rodičích. Rodina by měla být pro děti a mládež oporou ve všech směrech, měla by se snažit dospívající podporovat, usměrňovat a vést je ke správnému trávení volného času. Děti mohou svůj volný čas využívat různými způsoby – vhodně, pozitivně, ale i nevhodně a rizikově. Rodinné výchově a její důležitosti, zdravému životnímu stylu, mimoškolní výchově a působení pedagogických pracovníků volného času je věnována první kapitola teoretické části.

Druhá kapitola diplomové práce je zaměřena na preventivní funkci výchovy ve volném čase a snahu o předcházení rizikového chování dětí a mládeže. Volnočasové aktivity a mimoškolní výchova jsou důležitou součástí primární prevence výchovy ve volném čase. V porovnání se sekundární a terciální prevencí je zájmová činnost celkově relativně levná a účinná metoda předcházení negativním jevům chování. Tato kapitola se však zabývá nejen prevencí, ale i konkrétními příklady rizikového chování, důvody a důsledky jeho vzniku.

Praktická část navazuje na část teoretickou třetí kapitolou - empirickým průzkumem využití volnočasových aktivit v místě šetření porovnáním vytíženosti a skladbou aktivit využívaných žáky mladšího a staršího školního věku. Jak bylo zmíněno, základy trávení volného času si člověk přináší do života již z období dětství a právě zvolený věk respondentů průzkumu je pro hledání vhodných volnočasových aktivit zcela ideální. Mládež bývá v pozdějších letech více časově vytížená vzdáváním a na „experimenty“ a zdlouhavý výběr zájmů jim zbývá méně času. Tato kapitola přibližuje a popisuje místo šetření a podmínky, které děti a mládež pro trávení svého volného času ve městě mají. Cílem průzkumu je potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz.

Čtvrtá kapitola analyzuje všechna data a podklady získané od zájmových institucí ve městě, popisuje preventivní činnosti v místě průzkumu a odpovídá na všechny výzkumné otázky a hypotézy, které byly stanoveny před započítáním zkoumání. Autorka práce chtěla svým šetřením zjistit volnočasovou vytíženost mládeže, její aktivitu a spokojenost s nabídkou kroužků ve městě. Obsahem průzkumu bylo i získávání informací týkajících se prevence a pomoci mládeži, která má sklony k rizikovému chování.

Druhým zmíněným důvodem výběru daného tématu bylo pro autorku setkávání s dospívajícími jedinci, kteří se chovají na první pohled rizikově, nežijí spořádaným zdravým způsobem života a v mnoha případech ohrožují i své okolí. Není v silách jednotlivce zarazit podobné jevy na ulicích a zajistit tak bezpečí našim dětem, které mají na problémové chování jedinců, celých skupin a part mnohdy již svůj „zdravý“ názor. Je ale v silách nás všech – rodičů, pedagogických pracovníků školních i mimoškolních, zástupců měst a obcí, sociálních pracovníků, Policie ČR a zástupců zákona našeho státu - abychom všichni společně vytvořili pro mladé lidi takové podmínky trávení volného času, které je budou od sociálně patologických projevů chování zdržovat. Vhodně zvolené volnočasové aktivity jsou jistě ideálním prostředkem prevence rizikového chování.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MLÁDEŽ A VOLNÝ ČAS

1.1 Úloha rodiny ve výchově

Rodina se stává pro každého nově narozeného jedince společenstvím osob, které k sobě poutají nejen pokrevní svazky, ale především silné citové a celoživotní vazby. V rodinném kruhu prožívají lidé mnoho chvil radostných, smutných, složitých, ale i těch, ve kterých je všem jejím členům dobře a kterých by mělo být v jejich soužití nejvíce. Společně vytvořený domov by se měl stát pro každého z nich ostrovem, vyvolávajícím pocit bezpečí, uvolnění a pohody. Vývoj jedince ovlivňuje rodina plně již od prvních chvil, napomáhá dítěti rozvíjet jeho vrozené vlohy a zprostředkovává mu kontakt se společností. V prvních dnech života uspokojuje především jeho biologické potřeby a podmínky pro jeho zrání a růst. V rámci rodinného společenství získává dítě základní stupnici hodnot, jejímž prostřednictvím se připravuje na společenský život. Neméně důležitá je i příprava na přijetí rolí a vzorů jednání. „Z tohoto základu se rozvíjí vědomě řízená výchova – utváření návyků, sebekontrola, učení, přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání odměn či trestů apod. Tím se právě v rodině kladou základy výchovy mimo rodinu.“¹

Na základy poznatků, dovedností a chování získaných v rodině jako primární sociální skupině navazují i další předškolní zařízení a později i škola. Na výchově mimo vyučování se společně s rodinou podílejí instituce pro výchovu mimo vyučovací proces. Jistě je velmi důležité, aby zvláště rodiče vedli své děti k osvojování si volnočasových aktivit a ke vhodnému využívání volného času. Především oni ovlivňují své děti, a to nejen vědomě a záměrně, ale i svým přirozeným chováním, vystupováním a řešením situací, se kterými se setkávají běžně v každodenním životě.

¹ JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA, a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Socializace*. 1. vyd. Praha: Themis, 2007. Str. 38. ISBN 80-7312-038-0.

Necíleně se tak stávají „herci“, které jejich potomci sledují a vnímají jako „bezchybné“ vzory, od nichž nenásilně a postupně přejímají rodinné zvyky a tradice. Děti se snaží své rodiče napodobovat, vyrovnat se jim a časem je mnohdy i překonat. Realizace zájmů a potřeb dětí a mládeže prostřednictvím aktivit ve volném čase patří do kategorie sociálního učení. *„Začlenění se do volnočasových aktivit zvláště náročných zájmových činností je poměrně složitý psychický proces, obsahující faktory motivační, informační, sociální, ekonomické a další.“*²

Většina z nás chápe pojem „volný čas“ jako opak povinností, práce, školy a při jeho vyslovení se těší na odpočinek, zábavu, výlety, zájmové činnosti, rekreační sport a vše, co je dobrovolné. Volný čas je v životě lidí nezbytný a plní mnoho důležitých funkcí, především: relaxační, rekreační a rozvojovou. Z hlediska dětí a mládeže nepatří do této kategorie samozřejmě ani činnosti související s přípravou na vyučování a povinnosti spojené s provozem domácnosti. Volný čas dětí a mládeže má svá specifika. Na rozdíl od dospělých jedinců mají dospívající větší sociální flexibilitu a dynamiku. V žádném dalším životním období nemá člověk více času zajímat se o tak široké spektrum aktivit jako v dětství a v mládí. Toto období se vyznačuje větší zájmovou pluralitou a má velký význam pro celoživotní orientaci člověka.

Rodina se stává zcela dominantní v období výběru a volby vhodné aktivity pro volný čas. Zájmy a aktivity jedince navazují a rozvíjí základy hodnotové orientace a způsobu života získaného právě v rodině.

Rodiče ovlivňují dítě v řadě směrů:

- sociálním, kdy dítě a dospívající jedinec rozvíjí nejen geneticky získaný umělecký nebo sportovní talent svých rodičů, ale především navazuje na duševní vývoj, vzorce a normy získané v rodině,
- materiálním, který je u některých aktivit základní a limitující podmínkou
- dovednostním ovlivňováním a rozvojem schopností a talentu, který objevují členové rodiny u dětí od prvních let života,
- znalostním předáváním a zpřístupněním příslušných znalostí a dovedností, které urychlí rozvoj nadání a aktivity jedince,
- potřebami a zájmy, které rodina společně prožívá a na které dítě ve svém budoucím životě navazuje,

² SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. Str. 146. ISBN 80-7229-042-8.

- životním stylem, ve kterém děti vyrůstají, který znají jako zjetý model a podle kterého se budou jednou snažit vytvořit životní styl pro rodinu nově vzniklou.

Rodiče by se měli snažit své děti podpořit a nepotlačovat v nich chuť zkusit něco nového, nepoznaného, o čem jsou oni „přesvědčeni“, že jim nepůjde. Vždyť ne vždy se v rodině sportovce nebo umělce musí nutně objevit další stejně nadaný jedinec, který bude pokračovat v kariéře svých rodičů. Každému by mělo být v rámci rodinných možností zpřístupněno vyzkoušení aktivity, která se možná v budoucnu stane hlavní a příjemnou náplní volného času celé rodiny. V případě negativismu dítěte pro aktivnější výplň volna by mělo být jejich usměrňování a nabízení činností nenásilné, zajímavé a především dobrovolné! V dospělosti pak případné nucení v tomto období „hledání se“ vyvolává nepříjemné vzpomínky a ničemu neprospívá. Naopak, dítě může úplně otrávit a někdy i vzdálit nabízené aktivitě navždy.

V každé rodině mají její členové nastavena jiná pravidla výchovy. O rodinné socializaci bylo napsáno mnoho studií. Tomuto tématu se věnoval ve své práci například i Kořa³, který popisuje rozlišení odlišných stylů rodičovské výchovy podle Diany Baumrind na rodiče:

- autoritářské, kteří vyžadují poslušnost od svých dětí a splnění pokynů bez diskusí v každém případě,
- liberální (permisivní), kteří ctí dětská přání na prvním místě a vedou je ke svobodnému sebevyjádření,
- autoritativní, nacházející se někde uprostřed, očekávající od dětí akceptování domácího řádu s možností svobodného vyjádření vlastního mínění.

Vliv rodičů a rodičovské výchovy na aktivity dětí klesá s jejich věkem. Dospívající si způsob trávení volného času volí spíše svobodně podle své potřeby a životního stylu. Děti a mládež se při výběru volnočasových aktivit orientují podle určitých znaků, které ve své analýze přehledně tabulkově rozdělil Sak⁴ do 5 skupin.

- introvertní orientace pro nejvíce pasivně zaměřené jedince, kteří vyhledávají nejméně náročné činnosti, kterým se věnují samostatně a neorganizovaně.

Tato skupina je nejvíce závislá na věku, socioprofesioním zařazení, vzdělání a rodinném stavu,

³ JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŘA. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Socializace*. 1. vyd. Praha: Themis, 2007. Str. 39. ISBN 80-7312-038-0.

⁴ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. Str. 149 - 152. ISBN 80-7229-042-8.

- extrovertní skupina zaměřená na osoby, které naopak vyhledávají setkávání s vrstevníky a mladými lidmi. Tato orientace má svou důležitost pro rozvoj komunikace a interakce dospívajících,
- sportovní směr orientovaný na zástupce, kteří své nadání a talent rozvíjí individuálně nebo ve skupině v rámci kolektivních sportů,
- manuální zaměření pro zručné jedince, kam patří spíše zástupci vesnické mládeže bydlící jinak než ve městě. Děti jsou většinou více spjaty s přírodou, údržbou domu, zahrady a péčí o domácí zvířata,
- kulturní orientace, která se týká především osob pocházejících většinou z kulturně zaměřeného rodinného prostředí, částečně závislého na vzdělání rodičů. Tato orientace není výrazněji ovlivněna věkem, i když výsledky výzkumů prokazují větší kulturní orientaci žen a dívek než chlapců a mužů.

Ovlivnit dítě může však i úplnost rodiny. Rozvod nebo úmrtí rodičů může zásadně zasáhnout do všech směrů života mladého jedince. V mnohých případech se však jeví rozpad nefungujícího manželství pro děti snesitelnější. Tato situace je pro ně přijatelnější než život v hádkách, stresu a napětí. Největší problém do budoucna však může znamenat nedostatek finančních prostředků, které v domácnosti vedené jedním rodičem často chybí a které jsou pro možnost aktivního trávení volného času důležité.

Děti a dospívající mají volného času relativně hodně, ale neumí ho ještě správně a efektivně využívat. Je tedy především na rodičích, aby jim přijatelným způsobem a kvalitní výchovou, pomohli trávit čas vhodně a preventivně rizikovému chování.

1.2 Zdravý životní styl

Jednou ze samostatných kategorií sociálního zrání dospívajících je i osvojování vzorců chování a vytváření si vlastního životního stylu. Tento proces je individualizovaný a specifický pro každého jedince. Životní styl se modifikuje v průběhu jednotlivých životních etap, ale obsahuje již od začátku základy celoživotního stylu.

Mladá generace si v průběhu dospívání vytváří své názory, ideje, postoje, znalosti a dovednosti. Utváří si svůj systém hodnot, podle kterého se v budoucnu bude řídit a který bude aktivně prosazovat. Způsob využití volného času je jedním z prvotních

projevů životního stylu každého jedince. „*Důležitým ukazatelem životního stylu jsou i sociální interakce, vztahy s lidmi kolem nás, jednotlivci i sociální skupinami.*“⁵

V každodenních vztazích mezi lidmi se projevují odlišnosti způsobené tělesným i duševním vývojem v důsledku dědičnosti, záměrného učení nebo jakéhokoli vnějšího působení. Některé rysy somatického vývoje a psychické vlastnosti jsou určovány především vrozenými předpoklady, jiné ovlivňuje spíše výchova a sociální prostředí.

Od útlého věku se podílí na utváření osobnosti především osoby v nejbližším okolí jedince. Rodiče, sourozenci i další příbuzní částečně ovlivňují dospívající i ve formování jejich sebepojetí. Základy kvalitního trávení a využívání volného času vznikají již od dětství a v rodinách vytváří pro každého jejich člena vzorec, model a „ideál“, který bude dospívající jedinec přenášet i do své budoucnosti při volbě životního partnera a zakládání rodiny. „*Rodiny se od sebe odlišují svým životním stylem i způsobem využívání volného času. Základní návyky a postoje si všichni přinášíme ze své původní rodiny.*“⁶

Jedním z mnoha výchovných cílů ve volném čase je pozitivní ovlivňování duševního i tělesného vývoje mladého člověka. Pojem zdraví je v současné době chápán jako stav tělesné a duševní pohody, rovnováhy a spokojenosti, nejen tedy nepřítomnost nemocí. Při volbě metod a forem práce s dětmi je proto nutné dodržování psychohygieny a zachování jejich duševního zdraví. Pávková zdůrazňuje význam a důležitost práce pedagogů volného času, kteří mohou svým působením na děti a mládež vhodně ovlivnit jejich správný duševní vývoj mnoha způsoby:⁷

- ovlivňováním režimu dne,
- péčí o prostory a materiální vybavení prostředí, v němž výchova probíhá,
- podporou pozitivních mezilidských vztahů,
- předáváním dovedností a technik k zvládnutí náročných životních situací.

Režim dne by měl být sestaven každému dítěti podle jeho potřeb, s přihlédnutím k biorytmům, aktivitě a výkonnosti během dne. Pedagogové volného času pracují s dětmi nejčastěji v odpoledních hodinách po obědě, kdy dochází k poklesu výkonnosti. Proto by v této době měly být zařazovány nejdříve spíše klidové a relaxační činnosti.

⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. Str. 29. ISBN 80-7178-569-5.

⁶ Tamtéž. Str. 29.

⁷ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. Str. 118. ISBN 978-80-7367-473-1.

Psychicky a fyzicky náročnější aktivity by měly následovat až později po odpočinku. Příprava do školy, učení a vzdělávání by mělo být zařazováno až ve druhé polovině odpoledne, kdy jsou děti a dospívající odpočinutí a více aktivní. Vhodné sestavení režimu dne by měli rodiče konzultovat s pedagogy a přizpůsobovat individuálním zvláštnostem svých dětí. Vzájemný kontakt rodičů s pedagogem a jejich spolupráce je důležitá nejen pro celý výchovný proces, ale především pro správný směr výchovy svěřeného dítěte. Mezi všemi zúčastněnými by měla panovat klidná atmosféra, důvěra, tolerance, respekt. Důležité jsou stejné výchovné názory a dodržování daných pravidel. „*Rozumně sestavený režim dne a příjemné a účelně vybavené prostory mohou výrazně přispět k celkové duševní pohodě vychovávaných i vychovávajících.*“⁸

Nedílnou součástí zdravého životního stylu jsou jistě pravidelné pohybové činnosti, které vedou ke zvyšování úrovně tělesné zdatnosti a duševní odolnosti. Aktivní pohyb je nezbytnou součástí našeho života, ale každá rodina jeho prožívání může vnímat jinak. Sportování a pohyb mnohdy zlepšuje i náladu, může být součástí aktivního odpočinku, udržování pevných vztahů v rodině, pomáhá odolávat nepříznivým vlivům okolního prostředí a stresovým situacím. Správným rozvojem tělesné aktivity mladý člověk významně přispívá k ochraně organismu před civilizačními chorobami. Aktivní pohyb má příznivý vliv na vývoj a funkci tělních orgánů, je prevencí onemocnění, krevního oběhu a dýchání, zhoršené kloubní pohyblivosti, svalové ochablosti, obezity apod.

S tělesnou aktivitou a zátěží samozřejmě souvisí i správné stravovací návyky a zdravý způsob stravování. Dnešní uspěchaná doba, ve které plně zaměstnaným ženám zbývá na vaření a péči o domácnost často minimum času, přináší úspěch podnikům rychlého občerstvení a polotovarům, ke kterým se v případě nedostatku času uchylují. Dospívající mládež a především malé děti rády navštěvují KFC, provozovny McDonald's a další podniky rychlého občerstvení, které je lákají svou cílenou reklamou. Před maminkami, které dbají o správný životní styl a snaží se své děti vést cestou zdravého stravování, pak leží nelehký úkol přesvědčit celou svou rodinu o tom, že jíst se dá zdravě a přitom i chutně.

⁸ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. Str. 122. ISBN 978-80-7367-473-1.

Společné, rodinné stravování, ale i samotná příprava jídla se může stát dobou, kterou využívají členové rodiny pro sdělování zážitků, informací a pouze k získávání kulinářských dovedností. Vždyť děti tak rády „pomáhají“, tak proč nespojit potřebné s užitečným a nezapojit i mladou generaci vhodným a příjemným způsobem do péče o domácnost? I z této podkapitoly, týkající se životního stylu, vyplývá, že prvotní a nejdůležitější roli pro výchovu ve volném čase hraje rodina. První zkušenosti s trávením volného času získávají děti právě v ní a rodiče jsou pro ně prvními vzory, které napodobují.

„Výchova ke zdravému životnímu stylu velmi úzce souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času. Bylo by krásné, kdyby se nám všem, rodičům, pedagogům i ostatním, kteří se na tomto výchovném procesu podílejí, podařilo dosáhnout stanoveného cíle. Vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, uvědomuje si jeho životní hodnotu, má pestré a mnohostranné zájmy a také jeden svůj hluboký, celoživotní zájem.“⁹

1.3 Výchova ve školních a mimoškolních podmínkách

Vývoj jedince, který si přináší do života určité nezměnitelné a vrozené dispozice ovlivněné geneticky, od prvních dnů ovlivňuje i jeho okolní prostředí. Toto promyšleně záměrné působení na dítě a dospívajícího jedince nazýváme výchovou.

„Na výchovné působení rodiny navazují a doplňují je předškolní zařízení a později škola jako jeden z nejvýznamnějších výchovných činitelů. Na výchově dětí a mládeže v době mimo vyučování se společně s rodinou podílejí instituce pro výchovu mimo vyučování a další subjekty.“¹⁰

Cílem volnočasových organizací nabízejících výplň volného času jistě není nahrazování rodičovské výchovy nebo změna výchovného působení rodičů na děti. Naopak je pro všechny zúčastněné velice žádoucí a přínosná spolupráce pedagogů volného času s rodiči a jejich zapojování do aktivit souvisejících s činností zájmových kroužků, oddílů a klubů.

⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. Str. 30. ISBN 80-7178-569-5.

¹⁰ Tamtéž. Str. 35.

Výchova ve volném čase mimo vyučování zahrnuje činnosti především odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné a veřejně prospěšné. Děti a dospívající si vybírají činnosti, které provozují ve svém volném čase dobrovolně a jsou pedagogickými pracovníky usměrňováni a vhodně motivováni. Osobnost jedince během života prochází vývojem, který ovlivňuje mnoho činitelů. Na dítě a dospívajícího působí především sociální prostředí, ve kterém žije, významní jedinci i sociální skupiny. Velký význam má vlastní aktivita jedince, jeho snahy, kterými dosahuje cíle. Neméně důležitý je i způsob výchovy, kladené výchovné cíle, metody a formy výchovy a především vztahy mezi vychovávajícím a vychovávaným.

Vychovatel má na rozdíl od učitele zcela jiné postavení v komunikaci s dítětem. Není omezován vzdělávacími plány. Při plánování výchovně-vzdělávacích činností vychází a reaguje především na individuální přání a potřeby jednotlivců a skupin.

Pedagog volného času není ve svém působení a práci vázán na konkrétní prostředí a činnosti. Při plánování aktivit proto může o mnoho více využívat originální nápady a svou kreativitu. Pávková a kolektiv autorů, který se podílel na vydání díla „Pedagogika volného času“ přisuzuje z pedagogického hlediska využívání volného času dva úkoly:¹¹

1. „*Bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i výchovně vzdělávacími – tedy výchova ve volném čase.*“

2. „*Výchovu k volnému času, která jedince seznámí s množstvím zájmových aktivit, poskytne mu v nich základní orientaci a na základě vlastních zkušeností v různých oborech mu pomůže najít oblast zájmové činnosti, která mu poskytne možnost uspokojení a sebe-realizace.*“¹²

Vyučování a plnění školních povinností bývá pro žáky náročné a vyčerpávající. Při výchově ve volném čase je naopak vhodné a potřebné vytvoření příjemné a klidné atmosféry, která pomáhá dětem a dospívajícím kvalitně prožívat chvíle odpočinku, relaxace a naplňování jejich zájmů a potřeb. Pedagogický pracovník nebo vychovatel ve volném čase podporuje a usměrňuje komunikaci dětí a volí vhodné formy práce s nimi.

V rámci volnočasových aktivit pracují děti spíše ve skupinách, které jsou pro odpolední činnosti ve volném čase vhodnější pro utváření užších vztahů mezi vychova-

¹¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. Str. 20. ISBN 80-7178-569-5.

¹² Tamtéž. Str. 20.

telem a dítětem, ale i mezi dětmi navzájem. Pedagogické ovlivňování volného času mimo vyučování nemá za úkol děti a mládež pouze vychovávat, ale plní i funkci vzdělávací, zdravotní a sociální. Pocit štěstí a životní pohody, který vhodný způsob využití volna dětem přináší, se samozřejmě odráží i na jejich školním hodnocení a studijních výsledcích. S klesajícím věkem mladých delikventů a stále se zvyšující kriminalitou mladistvých se může stát pedagogika volného času jednou z vhodných forem prevence agresivity, šikany, drogové závislosti a dalších závažných výchovných problémů.

Podle ustanovení školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, jsou do školských zařízení pro zájmovou činnost – vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, zahrnuta střediska volného času (domy dětí a mládeže a střediska zájmových činností), školní družiny a školní kluby. Mezi ubytovací a výchovná zařízení – vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských, výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, patří domovy mládeže, internáty a školy v přírodě.¹³

„Zařízení pro zájmové vzdělávání a výchovná a ubytovací zařízení jsou součástí vzdělávací soustavy, jsou zapsána do rejstříku škol a školských zařízení a vytváří si vlastní školní program.“¹⁴

Vyhláška o zájmovém vzdělávání stanovuje formy, které lze ve střediscích volného času (dále SVČ), zpravidla právních subjektech, uskutečňovat:

- zájmovou činnost příležitostnou – je časově vymezena, má stanovený začátek a konec akce, není spojena s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání např. přednášky, soutěže, přehlídky, výlety, exkurze nebo letní příměstské tábory,
- pravidelnou zájmovou činnost – pravidelně se opakující a organizované volnočasové aktivity v jednotlivých oddílech, kroužcích, kurzech, nebo klubech,

¹³ MŠMT. *Vyhlášky ke školskému zákonu* [online]. 2013 – 2014 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>.

¹⁴ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. Str. 142. ISBN 978-80-7367-473-1.

- táborovou činnost – s možným zaměřením (jazykovým, zájmovým atd.), uskutečňovanou především o letních prázdninách a v době dlouhodobějšího volna, v některých případech i s možností zapojení rodičů,
- osvětovou činnost – vedoucí děti, žáky i studenty k prevenci sociálně patologických jevů (přednášky, semináře a projekty zaměřené na negativní chování),
- individuální práci – speciální zájmové konzultace a aktivity pro talentované jedince vedoucí k rozvoji jejich nadání a talentu,
- spontánní činnost – průběžná nabídka aktivit, která nemá pevně stanovený začátek a konec akce. Ukončení je ovlivněno pouze otevírací dobou provozu zařízení, kde se odehrává. Je přístupná všem zájemcům bez omezení a pedagogický pracovník zde vykonává činnost spíše organizační, konzultační a bezpečnostní,
- specifickou činnost – organizační a odborné zajištění akcí a soutěží vyhlášených jejich zřizovatelem, orgánem veřejné správy nebo MŠMT ČR.

SVČ zajišťují odborné vzdělávání ve více oblastech prostřednictvím domů dětí a mládeže (dále DDM) a organizací zabývajících se pouze jednou zájmovou oblastí - stanic zájmových činností. Střediska vykonávají činnost zpravidla po celý školní rok, a to i v době volna a prázdnin. Jejich činnost je přizpůsobena i jedincům, kteří mají specifické vzdělávací potřeby. Svým individuálním přístupem umožňují též rozvoj schopností a talentu u dětí nadaných.

Mimoškolní výchova probíhající ve školních družinách (dále ŠD) je zaměřena na práci s dětmi prvního stupně základní školy. Družina poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol. Uskutečňuje se v odděleních s celkovým počtem do 30 žáků a organizuje zájmové vzdělávání především pro účastníky přihlášené k pravidelné denní docházce. Vyhláškou je stanovena možnost individuálně integrovat v jednom oddělení nejvýše 5 účastníků se zdravotním postižením. Ředitel školy stanovuje nejvyšší počet účastníků na jednoho pedagoga s ohledem na druh vykonávané činnosti a především na zajištění jejich bezpečnosti. Družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách. Školní družiny organizují zájmové činnosti v kroužcích nejen pro přihlášené žáky, ale i pro ostatní zájemce za úplaty, jejich splatnost stanoví ředitel školy. V případech stanovených vyhláškou může být úplata prokázání závažných skutečností snížena nebo prominuta.

Družina umožňuje žákům odpočinkové činnosti – četbu, poslech, klidové hry, organizované nebo spontánní činnosti při pobytu venku i zájmové aktivity rozvíjející jejich dovednosti a kreativitu. ŠD umožňuje žákům i přípravu na vyučování a plnění povinností se školou spojených. V rámci pobytu v družině si žáci mohou vypracovávat písemné domácí úkoly, nebo formou různých zábavných her a didaktických pomůcek rozvíjet samostatně nebo ve skupinách školní poznatky v praxi.

Školní klub (dále ŠK) poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné nebo několika škol a je určen žákům druhého stupně základní školy, nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. Školní kluby jsou otevřeny každý den školního vyučování a organizují zájmové aktivity formou pravidelných kroužků nebo příležitostných aktivit. Žáci se mohou hlásit k pravidelné docházce nebo jen do zvolených kroužků. ŠK a ŠD mohou působit a tvořit společně, své činnosti propojovat nebo na sebe vzájemně navazovat.

Školská výchovná a ubytovací zařízení „*zajišťují žákům a studentům vzdělávání, sportovní a další zájmové činnosti v době mimo vyučování, celodenní výchovu, stravování a ubytování*“¹⁵. Mezi školská výchovná a ubytovací zařízení patří domov mládeže (dále DM), který poskytuje žákům středních škol a studentům vyšších odborných škol ubytování, výchovně vzdělávací činnost a školní stravování. DM je v provozu během školního roku. V případě potřeby, například z důvodu konání školních praxí i o víkendech je možná úprava provozu podle potřeb studentů. Vychovatelé pracují s žáky rozdělenými do výchovných skupin po 20 – 30 studentech. Pokud je skupina tvořena jen studenty VOŠ, je jejich počet 40-50. Žáci se ubytovávají v pokojích odděleně podle pohlaví a v případě možností i podle věku. V DM mají ubytovaní žáci přesně daný denní řád, rozlišující dobu studijního klidu a přípravy na vyučování, podle studijní náročnosti a výsledků. Podle podmínek domova se také určuje, kde probíhá plnění domácí přípravy a kde a jakým způsobem je povoleno trávit volno. Ubytovaným studentům je umožněna účast ve volnočasových organizovaných činnostech mimo DM individuálně nebo skupinově, za doprovodu dozírajícího pedagoga volného času. Vychovatelé tohoto zařízení navazují při svém výchovném působení na péči a výchovu zákonných zástupců a snaží se vést své svěřence k efektivnímu a nerizikovému využívání volného času.

¹⁵ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. Str. 147. ISBN 978-80-7367-473-1.

Internáty jsou určeny pro děti a žáky se zdravotním postižením a zajišťují jim mimo ubytování a stravování i speciálně pedagogickou podporu, léčebně preventivní a rehabilitační péči. Internát je členěn do skupin vedených vychovatelem. Počet dětí a žáků se zdravotním postižením ve skupině je stejný jako ve školní třídě samostatně zřízené pro tyto žáky se speciálními potřebami. Škola v přírodě zajišťuje zotavovací pobyt ve zdravotně prospěšném prostředí dětem mateřských škol a žákům plnicím povinnou školní docházku bez přerušení vzdělávání.

Činnost speciálních výchovných zařízení stanoví MŠMT ČR podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů – vyhláška č. 458/2005 Sb., o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 438/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.¹⁶

Ke speciálním výchovným zařízením patří dětské výchovné ústavy a výchovné ústavy pro mládež, které jsou určené pro děti a mládež se závažnějšími poruchami chování. Mezi výchovná zařízení pro ústavní výchovu patří diagnostický ústav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče a výchovný ústav. Dětský domov zajišťuje nejen výchovu, ale i hmotnou a sociální péči dětem ve věku od 3 do 18 let, případně až do doby ukončení přípravy na povolání. Do dětských domovů jsou umístěny děti na základě soudního rozhodnutí. Zájmová činnost probíhá přímo v dětském domově nebo v zájmových a sportovních organizacích. Děti se zúčastňují sportovních a uměleckých akcí, letních táborů a dalších aktivit společných pro více dětských domovů.

V diagnostických ústavech pobývají děti a mládež z důvodu ústavní nebo ochranné výchovy. Ústavní výchova je nařizována soudem, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena či narušena, nebo pokud rodina neplní své funkce. Ochranná výchova je soudem ukládána, pokud dítě vykonalo čin, jenž by mohl být uznán při trestní odpovědnosti dítěte za čin trestný – tedy pro závažné poruchy chování.

Předběžné opatření je okamžité opatření soudu, ocitne-li se dítě bez náležité péče, nebo je-li jeho vývoj vážně ohrožen.

¹⁶ MŠMT. *Vyhlášky k zákonu o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy* [online]. 2013 – 2014 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasiky-k-zakonu-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne-vychovy>

Pobyt trvá většinou 2 měsíce a v jeho průběhu se provádí zdravotní, psychologické, pedagogické i sociální vyšetření pro zjištění příčin výchovného problému. Středisko výchovné péče vykonává činnosti diagnostické, preventivně výchovné a poradenské. Výchovně vzdělávací činnost je zaměřená na předcházení poruchám chování nebo na jejich nápravu. Klienti jsou vedeni jednorázově, krátkodobě nebo dlouhodobě formou individuální, skupinové nebo rodinné terapeutické činnosti.

Nejdůležitější součástí náplně volného času dětí a mládeže je především zájmové vzdělávání, které zajišťují základní umělecké školy (dále ZUŠ), jazykové školy, sportovní kluby, nestátní neziskové organizace, církve a náboženská společenství.¹⁷ ZUŠ nabízejí zájemcům o umění hudební, výtvarné, taneční a literárně-dramatické obory rozvíjející jejich nadání a talent. Nejčastěji jsou využívány individuální a skupinové práce, které mohou být u některých jedinců i přípravou pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením. Jazykové školy rozvíjí jejich schopnosti ve výuce cizích jazyků.

Významným subjektem pracujícím s dětmi a mládeží v jejich volném čase je jistě i sdružení Junák, vycházející ze světového skautského hnutí a propagující duchovní, mravní a tělesnou zdatnost. Skauting je zaměřen především na turistiku, pobyt v přírodě, výchovu k praktickým dovednostem v rámci družin, sebekázní a vlastenectví. Dlouholetou tradici a význam mají mezi volnočasovými aktivitami i tělovýchovné organizace mezi nejznámější patří jistě Sokol se svou nejdelší tradicí. Mezi instituce ovlivňující volný čas dětí a mládeže patří mnoho dalších subjektů – tělovýchovných a kulturních organizací dětí a mládeže a občanských sdružení.

Mezi další zájmová občanská sdružení zaměřující se na pobyt v přírodě a zálesáckou činnost patří např. Česká tábornická unie, Zálesák, Asociace turistických oddílů mládeže ATOM apod. Ochranu přírody a ekologické aktivity provozují např. sdružení Duha a Brontosaurus. Mezi zájmově zaměřená občanská sdružení patří i zájmové svazy, např. rybářů, včelařů, chovatelů drobného hospodářského zvířectva, zahrádkářů apod. Občanská sdružení vznikají také v oblasti umělecké tvořivosti, společenskovedních aktivit a technických činností. Mnoho nestátních neziskových organizací – sdružení má pouze místní působnost a na jejich podporu vypisuje MŠMT ČR dotované programy

¹⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. Str. 46. ISBN 80-7178-569-5.

s cílem podpořit nestátní neziskový sektor a nabídku volnočasových aktivit. Většina těchto organizací je zaměřena na prevenci sociálně patologických jevů a finanční prostředky přidělované granty jsou využívány na přímo zvolený dotovaný program. V některých městech jsou zřizována nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále NZDM), určená především jedincům nacházejícím se v obtížné životní situaci. Toto zařízení je snadno přístupné pro všechny zájemce, kteří se nemusí nikde zapisovat ani uvádět své osobní údaje. Klienti těchto zařízení často pocházejí z narušeného rodinného prostředí, často bývají v přímém ohrožení kriminality, násilí, šikany nebo zneužívání návykových látek. Nabízená služba se týká bezplatné možnosti trávení volného času a je přístupná všem bez omezení. NZDM nabízí tyto čtyři formy služeb:¹⁸

- volný vstup a pobyt v zařízení,
- volnočasové aktivity,
- sociální služby,
- aktivity a činnosti zaměřené na prevenci.

Mezi další subjekty nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež patří podnikatelé - živnostníci. Zaměřují se nejen na nabídku vzdělávání a rozvoje dovedností, ale i na služby sociálního charakteru, jako je například hlídání dětí a pomoc se školní přípravou. Mimo vyučování působí na výchovu dětí a mládeže například i církve a náboženská společenství. Jednotlivé farnosti nabízejí různé formy trávení volného času hlavně dětem a mladým lidem. Diakonie a charita poskytují sociální služby i možnosti využívání volného času.

Na ovlivňování volného času dětí a mládeže se podle svých možností podílejí i obce. Zřizují příslušné instituce, které nabízejí možnost zájmového vzdělávání, např. regionální muzea, galerie, kina, divadla, kulturní domy a podobná zařízení, která často nabízejí celou škálu kulturních a vzdělávacích aktivit.

Jejich úkolem je především sledovat způsob využívání volného času, nabízet programy pro volný čas a spolupracovat se školami a dalšími subjekty výchovy.

Do kategorie pedagogického ovlivňování volného času dětí můžeme zahrnout i činnost dobrovolnickou. Práce dobrovolníků je zaměřena především na rodiny, které mají s organizací a průběhem volného času svých dětí problémy.

¹⁸ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. Str. 150. ISBN 978-80-7367-473-1.

Jedná se většinou o rodiny s nízkou kulturní úrovní o sociálně a ekonomicky slabé, velmi početné rodiny o děti z přistěhovaleckých rodin nebo o děti pracovně vytížených rodičů. Dobrovolníci po dohodě s rodiči tráví s dětmi větší část jejich volna a snaží se vhodným způsobem usměrňovat jejich zájmy a záliby. V případě potřeby jim pomáhají s přípravou na vyučování nebo osvojením češtiny. Dobrovolníky bývají většinou mladí lidé, nejčastěji studenti, kteří se stávají pro děti z těchto rodin staršími kamarády.

1.4 Osobnost pedagoga a vedení zájmové činnosti

Mezi pedagogické profese pracující s dětmi a mládeží patří učitelé, vychovatelé, pedagogové volného času, speciální pedagogové, asistenti pedagogů, trenéři a psychologové. Všichni v rámci své profese vykonávají přímou výchovnou, vzdělávací, pedagogicko-psychologickou a speciálně pedagogickou činnost. V oblasti mimoškolních aktivit a při výchově ve volném čase se uplatňují především profese – pedagog volného času, vychovatel a trenér.

Na pedagogické pracovníky jsou v jednotlivých oblastech působení kladeny jiné a částečně specifické požadavky. Učitel je vázán předem stanoveným plánem školy, vyučovacím procesem a výsledky práce, které musí prokazovat. Pedagog volného času není omezován osnovami, nýbrž jen obecnými zásadami, a může proto vycházet při volbě činností a náplně společné práce z přání, předpokladů, zájmů a nadání jednotlivých dětí. Pedagog volného času bývá při svém působení méně formální, vystupuje spíše jako přítel a kamarád, který dokáže svěřeným dětem a dospívajícím individuálně naslouchat a vhodným způsobem je motivovat k činnostem.

Míra formální a neformální autority je vázána situací, ve které se pedagog – vychovatel ocitá. Jinou autoritu bude muset udržovat vychovatel v domově mládeže, oddílový vedoucí na táboře, trenér sportovního oddílu nebo učitel ZUŠ. Při pedagogickém působení jsou kladeny na pracovníky volnočasových aktivit nároky, které je prověřují v mnoha oblastech. Pro výkon tohoto povolání mají ve většině případů volnočasoví pedagogové mnohé vlastnosti a schopnosti již vrozené.

Mezi nezbytné a důležité vlastnosti pomáhajících profesí – volnočasových pedagogů, vychovatelů a trenérů - patří především psychická odolnost a vyrovnanost, fyzická zdatnost, dobrý zdravotní stav, motivace pro povolání, citová vyrovnanost, všeobecné a odborné vědomosti, dovednosti, zájmy a životní postoje. „*Společný zájem pedagoga a účastníka o zájmovou činnost dokáže navodit partnerský vztah, v němž oba zároveň dávají i berou. Je důležitý nejen předmět zájmu, dostatečné vybavení pro činnost, ale čím dál tím více i osobnost vedoucího, způsob, jak dokáže navodit společnou pracovní atmosféru, vytvořit vřelé přátelské a tvořivé ovzduší, příznivé sociální klima.*“¹⁹

Pro úspěšné vykonávání každé pedagogické profese je samozřejmý a nezbytný pozitivní vztah k lidem, dětem, komunikativnost, schopnost empatie a zdravý způsob prosazování vlastní autority. Pedagog volného času by měl být především aktivní, nápaditý, tvořivý a měl by mít schopnost pracovat formou hry, přizpůsobovat se proměnlivým podmínkám a řešit nečekané situace. Důležitý je i jeho příjemný vzhled, péče o zevnějšek a způsob jednání a vystupování, kterého si děti i jejich rodiče všimají. Dobrému vedoucímu zájmové činnosti by neměl chybět ani smysl pro humor, který je pro navození vhodné a uvolněné atmosféry pro trávení volného času nezbytný. Způsob, jakým vede vedoucí mimoškolní aktivity svěřené děti a mládež, má jistě vliv i na výkonnost, soudržnost a vztahy v kolektivu.

V průběhu výchovného působení musí pedagog dbát především o zdravý vývoj svěřených osob, respektovat požadavky psychohygieny a nevystavovat děti náročným životním situacím, jako jsou nepřiměřené stresy, konflikty, stavy frustrace a deprivace. Při plánování činností by měl vedoucí aktivity respektovat především věk, individuální zvláštnosti, zdravotní stav a fyzickou zdatnost vychovávaných jedinců. V průběhu volnočasového působení na děti je vhodné obměňování metod práce, střídání činností fyzicky a psychicky náročných, učení, her a odpočinkových aktivit. Při výchově ve volném čase je jistě nezbytné klást důraz na časté obměňování aktivit, pestrost a přitažlivost činností. V současné době mají děti volný přístup k velkému množství informací a rozmanitým formám zábavy. Je proto žádoucí, nabízet trávení volného času přitažlivou formou, která dokáže děti oslovit a nasměrovat k dosažení výchovných cílů.

¹⁹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. Str. 176. ISBN 978-80-7367-473-1.

Mezi současné trendy v oblasti výchovných postupů patří – animace, pro kterou je typická nedirektivnost. Cílem je především povzbuzování vlastní aktivity vychovávaného a potlačení zákazů a příkazů ze strany vychovávajícího. Animativní způsob výchovy se stává stále populárnější především z důvodu změny výchovných stylů v rodinách i ve školách. Pro vedoucí volnočasových aktivit není nejsložitější naplánovat a připravit jednotlivé činnosti, ale především podněcovat a přijímat vlastní názory a přání vychovávaných. Dalším významným trendem je i výchova zážitkem, která klade důraz na bezprostřední zkušenosti a zážitky. Činnosti mohou být pro děti přitažlivé především pro nutnost překonávat překážky, objevování nových schopností, možné napětí a humor při práci. Zážitkové metody probíhají většinou v přírodě.

„Úspěšnost výchovného působení závisí v největší míře na osobnosti pedagoga. Na vychovatele a pedagogy volného času jsou kladeny vysoké nároky z pohledu obecně lidských kladných vlastností i z hlediska pedagogické profese.“²⁰

V rámci trávení volného času se mnohdy schází děti v různorodých skupinách, ve kterých se nemusí od sebe odlišovat pouze věkem a pohlavím, ale například i odlišností rodinného prostředí, zájmů, schopností, školní úspěšností atd. Jedním z dalších trendů je stejně jako ve školní docházce, snaha o integraci postižených jedinců mezi běžnou populaci. Volnočasové aktivity mají v denním režimu své nezastupitelné místo a u dětí se zdravotním postižením navíc mohou sport a hry působit jako nenásilný výchovný a rehabilitační prostředek. Z hlediska naplňování psychických potřeb dítěte se zdravotním postižením je aktivní trávení volného času velmi významným činitelem. V bezpečném prostředí aktivity, která dětem jde a baví je, se cítí jistě a posilují svou sebeúctu. Prostřednictvím volnočasových aktivit jsou uspokojovány jejich potřeby poznávání a estetických prožitků.

V průběhu pedagogického působení a praxe se setkává pedagog s dětmi, které potřebují individuálně specifickou péči stále častěji, proto je žádoucí a nezbytné jeho průběžné vzdělávání v této oblasti. K pocitu pohody a spokojenosti jistě přispívá i materiální vybavení a prostory, ve kterých volnočasové aktivity probíhají. Jejich vybavení by mělo splňovat hygienické, estetické, psychologické a pedagogické požadavky.

²⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta: Karolinum, 2014. Str. 109. ISBN 978-80-7290-666-6.

Školní družiny a kluby, ve kterých děti tráví značnou část svého volna, by měly být vybaveny účelově podle věku. Pro mladší děti spíše jako herny, pro starší by neměly chybět i s prostory pro klidné činnosti a přípravu na vyučování. Zvláště velké nároky jsou kladeny na vybavení domovů mládeže, internátů, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu a dětské domovy, ve kterých některé děti prožívají mnoho let.

Volnočasové aktivity nejsou vždy vázány na konkrétní místa, a je proto možné využívání místních sportovišť – městských stadionů, školních hřišť a tělocvičen, sportovních center a fitcenter, bazénů a dalších speciálních sportovních míst. V rámci neorganizovaného trávení volného času děti využívají otevřená městská hřiště a další přístupná sportovní zařízení měst a obcí. Je v zájmu nás všech, obcí i celé společnosti, aby měly děti možnost kvalitního trávení svého organizovaného a především neorganizovaného volného času. Ze strany obcí je vhodným způsobem primární prevence vytvoření dobrých podmínek pro nabídku volnočasových aktivit, podpora neziskových organizací, vybudování a péče o provoz sportovišť, dětských hřišť, víceúčelových hřišť a kluboven pro zájmové aktivity.

„Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů.“²¹

Jedním z důležitých výchovných postupů je i aktivní zapojování rodičů a dalších blízkých dospělých osob do společných aktivit. Tyto činnosti nabízí a rozvíjí především rodinná centra, která velice vhodně a nenásilně propojují volný čas rodičů a dětí. Mezi nejčastější nabízené aktivity patří například cvičení rodičů s dětmi, výuka základů plavání, výlety, exkurze, rekreační pobyty a tábory, které zlepšují vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi a učí je prožívat volný čas společně.

„V oblasti výchovy ve volném čase je vhodné a žádoucí využívat metod a forem práce tvořivé dramatiky, osobnostně-sociální výchovy, ekologické a globální výchovy. Nabízí se celá řada her, průpravných cvičení, modelových situací, které dávají možnost rozvoje jednotlivých složek osobnosti zajímavým a přitažlivým způsobem.“²²

²¹ SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce*. 1.vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. Str. 59. ISBN 80-86320-33-2.

²² PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta: Karolinum, 2014. Str. 121-122. ISBN 978-80-7290-666-6.

2 MLÁDEŽ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

2.1 Projevy a příčiny problémového chování

Pávková a kolektiv autorů zdůrazňuje základní a mimořádný význam správného výchovného působení rodiny a dalších činitelů, kteří ovlivňují individuální vývoj dítěte, formování jeho názorů, postojů a rozvoj specifických rysů osobnosti. Rodinám je z důvodu zlepšování péče a pozitivního působení na dítě nabízena podpora a pomoc předškolních a školních zařízení, sociálních a speciálně pedagogických poraden a zdravotních institucí. Na podporu ochrany před důsledky zanedbávání výchovy a škodlivými vlivy vstoupil u nás v roce 1991 v platnost mezinárodní dokument Organizace spojených národů – Úmluva o právech dítěte.²³

Rodina může mít záměrně i nezáměrně negativní vliv na vývoj dospívajícího jedince tím, že není plně funkční, rodiče neplní své povinnosti, používají nesprávné metody výchovy, nemají na své děti čas a často i odmítají přijmout nabízenou odbornou pomoc.

„Velkým nebezpečím pro dítě je alkoholismus a kriminální chování v rodině, nízká úroveň mravních a etických hodnot. Poruchy ve výchově jsou způsobovány i nedostatkem citových podnětů a společných hodnotných zážitků v rodině i nedostatkem času věnovaného výchově. Na dítě rovněž nepříznivě působí rozvod rodičů, absence rodičovských vzorů v neúplné rodině nebo nové manželství matky či otce.“²⁴

Výchovným problémům se dá vhodně předcházet nebo je alespoň zmírňovat dodržováním předem stanovených pravidel a preventivních opatření. Odbornou pomoc nabízejí rodičům zařízení preventivně-výchovná: střediska výchovné péče pro děti a mládež, výchovní poradci, školní psychologové, pedagogicko-psychologické poradny, střediska sociální prevence, krizová centra a linky důvěry. Mnohdy je však pro rodiče nejtěžší přiznání si chyby ve svém chování a ve stylu výchovy vlastních dětí, na které naráží při řešení běžných životních problémů a situací.

²³ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. Str. 140. ISBN 80-7178-569-5.

²⁴ Tamtéž. Str. 141.

Ve správné směřované výchově je potřebné přímé jednání a vytvoření prostředí důvěry bez zatajování problémů nebo vlastního názoru. Vždyť právě strach a zbytečné trápení často vede ke sporům a konfliktům v rodině. Ve společných klidných debatách, kdy může každý člen rodiny otevřeně a rovnoprávně vyjádřit svá přání a nespokojenost, bývá mnohem častěji nalezeno řešení problémové situace. Bez potřebného kompromisu dochází k hádkám a konfliktům, které působí nepříjemné a traumatizující stavy a pocity u všech členů rodiny, především u dětí.

Takzvanými běžnými konflikty a problémy způsobenými právě nedokonalou komunikací v rodinách se zabývají ve své knižní tvorbě Matějček a Dytrych, podle kterých nejsou problémy způsobeny jen dětmi, ale především osobami jim blízkými. Pro případ nápravy je podle autorů třeba rozumět tomu, co děti trápí, a nahlížet na problémy kolem nich „očíma dítěte“²⁵. Odborný text ve své knize doplňují praktickými ukázkami dětské kresby získané při psychologickém vyšetření dětí převážně mladšího školního věku.

Mezi rodinné problémy patří především nedostatek financí a špatná ekonomika v rodině, která často vede k hádkám, konfliktům a z toho vyplývajícím pocitům úzkosti a nejistoty. S ekonomikou je spojeno nejen vybavení bytu, materiální zabezpečení rodiny a životní styl, ale i oblékání rodinných příslušníků, které se stává v období dospívání pro děti nesmírně důležité. Ve starším školním věku bývají děti často vystavované „nátlaku“ ze strany svých spolužáků, kteří jim přidělují své přátelství a přízeň podle toho, jestli se oblékají podle poslední módy, nebo podle jejich technického vybavení – mobily, počítači atd. Snaha vyrovnat se vrstevníkům někdy děti přivede právě až na hranu rizikového chování. Snaží se být také uznávanými a obdivovanými za každou cenu, třeba i způsobem nelegálním – krádeží. Stává se však také docela často, že se této protiprávní činnosti dopustí dítě z rodiny „bohaté“, ve které netrpí nedostatkem finančních prostředků, ale naopak nedostatkem citovým. Nejedná se tu o krádež z bídy, ale s úmyslem se zviditelnit, vytáhnout se a získat pozornost kamarádů a někdy i rodičů samotných. Děti z rodin „chudších“ bývají často citově lépe vybavené a nedostatek finančních prostředků je jim nahrazován rodinnou pohodou a citovým zázemím ve společném rodinném a skromnějším hospodaření.²⁶

²⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. Str. 7. ISBN 80-247-0332-7.

²⁶ Tamtéž str. 19.

Častým důvodem rodinných hádek bývají i spory o výchovu nebo konflikty s prarodiči dítěte. Pro předejití těchto nedorozumění musí rodiče v průběhu dospívání dětí sladit styl výchovy a rozhodnout se společně, budou-li ke svým dětem spíše benevolentní, nechají-li je rozmazlovat, nebo je budou vychovávat jednotně a přísně. V období konfliktů někdy rodiče řeší svá nedorozumění a hádky prostřednictvím svých dětí, které se stávají hromosvody, oběťmi nebo naopak prostředníky jejich usmiřování. Napětí v rodině vyvolává v dětech pocity nejistoty, úzkosti, rozladění a vnitřní neklid, který bývá často přenášen i do jejich trávení volného času nebo školní práce. Neschopnost koncentrace pozornosti pro ně mnohdy znamená zhoršení školních výsledků a s tím související další hádky a problémy doma.

Matějček a Dytrych popisují nebezpečí i v případě, že se snaží rodiče své nesrovnalosti a problémy řešit podle nich vhodněji bez hádek a „scén“ před dětmi. Naopak na sebe nemluví a v rodině panuje mlčení, které v tu chvíli podle autorů a psychologů zabývajících se psychickým vývojem dětí, rodinnými vztahy a otázkami učení promění rodinnou atmosféru na agresivní. Dětem v těchto chvílích chybí především pocit jistoty a bezpečí. Již v období těhotenství dokáže plod a později po narození i kojeneček vycítit, kdy je maminka šťastná, spokojená a v rodině vládne klid a pohoda. „*Dítě vnímá rodinnou atmosféru přes chování matky.*“²⁷ Rodinnou soudržnost a atmosféru dokážou děti velmi často lépe vyjádřit obrázkem než slovně. Právě z tohoto důvodu bývá kreslicí technika součástí psychologických vyšetření.

Dalším případem často skrývaných rodinných problémů a krizí je žárlivost a nevěra. Žárlivost jako hluboký pocit lásky a zároveň strach ze ztráty partnera, rodinné jistoty, který vede celou rodinu do ohrožení. Vystavuje všechny její členy neklidu, napětí a mnohdy i útekům k nechtěným závislostem. I děti samy dokážou někdy žárlit na své sourozence nebo lidi ze svého okolí a nadělají tím rodičům nemalé starosti. Jednou z důležitých potřeb, které by měla rodina dětem splňovat, je naplnění pocitu bezpečnosti bez domácího napětí či konfliktů, které jinak vnímá dítě malé a jinak dospívající. Problém nevěry je v dnešní době čím dál častějším a „normálnějším jevem“, se kterým se děti setkávají téměř denně i v televizi. Nabízí se jim tím bohužel zkreslený pohled do světa dospělých.

²⁷ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. Str. 15. ISBN 80-247-0332-7.

Největší dopad na děti má jistě rozvod manželství, související s rozpadem rodiny. I přes snahu rodičů i jiných blízkých osob jsou děti v tomto případě vystavovány velké psychické zátěži. Nejčastějším důsledkem ztráty rodinné jistoty je zhoršení koncentrace dítěte a s tím související pokles školní výkonnosti. Za špatné školní výsledky dítě doma přijímá výčitky a trest, který ho může mnohdy stavět ještě více proti rodičům. Chlapci se stávají v této situaci více agresivní a děvčata se naopak většinou více stahují do sebe. Problémy pro děti ale rozvodem rodičů nekončí. Ze dne na den často žijí ve dvou světech a záleží jen na dospělých, jakým způsobem vyřeší svůj rozchod a upraví styk dětí s druhým rodičem.

V porozvodovém období se musí děti mnohdy smířovat s příchodem nového partnera, společným soužitím s ním v jedné domácnosti a někdy i s nevlastním sourozencem, který do rodiny přichází.

Velmi vážným problémem ovlivňujícím náladu, chování i provoz celé rodiny je onemocnění v rodině. Nutnost pečovat o nemocného ovlivňuje a mění rozvrh prací a volného času všech členů rodiny. Složitý je život rodiny s nemocemi provázenými bolestmi, záchvaty, vývojovými poruchami a s nemocemi s malou nadějí na uzdravení, ať už se jedná o nemocné dítě nebo o některého z rodičů. Nejhorší ztrátu však pro dítě znamená ztráta rodičů úmrtím, která v něm může vyvolat uzavřenost do sebe, apatii, nechutenství, nebo naopak předvádění se, provokativní zlobení a jiné neurotické obtíže. Matějček a Dytrych popisují období truchlení u různých dětí různě dlouhé a jinak silné. U většiny z nich je toto období rozděleno do čtyř fází:²⁸

- šok, ohromení a uvědomění si, že milovaná osoba už nikdy nepřijde,
- protest jako obranná reakce,
- beznaděj a zoufalství ze zjištění, že je ztráta definitivní,
- proces vyrovnávání, uklidňování, smíření a hledání nových východisek.

Problémem jevícím se jako méně závažný je například nutnost změnit školu, přechod do specializované třídy nebo stěhování rodiny do jiného města. To, co rodičům připadá jako přirozené a rozumné, se může stát pro děti složitou a traumatizující zkušeností.

²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. Str. 92-93. ISBN 80-247-0332-7.

Martínek popsal Pessó-Boyden terapii, podle které je k dosažení správného a harmonického vývoje u dospívajícího potřeba uspokojovat především pět základních vývojových potřeb:²⁹

- potřeba místa: dítě potřebuje vědět, že někam patří, má někde místo, kde se cítí bezpečně, kam se může vrátet. Uspokojení této potřeby napomáhá lepší adaptaci mezi přáteli, ve školním kolektivu a později i v partnerském vztahu. Naopak její neuspokojení vyvolává pocity nejistoty, snížené schopnosti najít si postavení v kolektivu, často se dítě stává i outsiderem ve třídě,

- potřeba podpory: v nejranějším věku spočívá v projevu citu - mazlení, podpoře při padání a chůzi, později v nadání a šikovnosti. Podporovaný jedinec přejímá tuto schopnost od svých rodičů, podporuje v budoucnu nejen ostatní lidi v okolí, ale i sám sebe a lépe zvládá krizové situace. Nepodporované děti jsou v budoucnosti snadno manipulovatelné, dají se lehce zneužít a o podporu ostatních nestojí,

- potřeba bezpečí: nejdůležitějším úkolem rodičů je naučit dítě rozeznávat, co je a co není nebezpečné, čemu je třeba se vyhnout a jak bezpečně zvládat různé životní situace nebo práce bezpečně. Problém s naplněním této potřeby může nastat především u dětí zanedbávaných a zneužívaných, které bývají často zmatené, nedovedou se bránit a nejsou schopny rozeznat, co se může a co ne. Dobrá však není ani maximální a přehnaná péče a obrana dítěte před okolním světem.

Podobně „vychovávaní“ dospívající pak hledají zastání u silnějších vrstevníků, dají se snadno ovlivnit a mnohdy se v budoucnu stávají i šikanovanými.

- potřeba péče: pro děti je důležité společné prožívání zážitků, zájmů a her s rodiči. Nezbytné je však také dbát na zájmy a potřeby dítěte, nepřetěžovat je zbytečně například zájmovými kroužky, o které nestojí, nebo které časově nezvládají, protože mnohdy v dětech vzbuzují naopak odpor a počátek patologického chování.

Často na kroužek tajně nechodí, raději se nudí nebo se zdržují v problémových partách. Děti rodičů, kteří o ně nepečují, se snaží na sebe své okolí i je samotné upozorňovat sebepoškozováním, zneužíváním návykových látek nebo většinou u dívek poruchami příjmu potravy.

²⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 46-49. ISBN 978-80-247-2310-5

- potřeba limitu: dítě by mělo uznávat limity dané v domácím prostředí, na které bude dále navazovat i ve škole svou ukázněností a dodržováním stanovených řádů a pravidel chování. Úkolem rodičů je vysvětlit dětem, co je přijatelné, nepřijatelné, proč je důležité dodržování norem, pravidel a jakým způsobem se trestá jejich porušení. Dnešní rodiče ale mnohdy sami vystupují neomezeně a porušují pravidla téměř denně a přímo před svými dětmi. Děti jejich chování od raného dětství napodobují, vnímají jako normální a nemají v budoucnu problém jejich chování napodobovat.

Ze všech těchto problémů, které ovlivňují psychiku a chování dětí a mládeže, vyplývá, že nelze ničím vynahradit rodičovskou lásku, péči a dostatek času, který by měli rodiče svým dětem věnovat. To, že rodiče zahrnují děti dárky a penězi, naopak přispívá k jejich rizikovému chování ve volném čase, často i v důsledku nevhodného hospodaření s darovanými finančními prostředky.

2.2 Rizikové chování v dospívání

V období dospívání dává mládež mnohdy přednost rizikovému životnímu stylu před zdravým, získávaným do té doby ve svých rodinách. Tímto stylem života si mladí lidé zvyšují své sebevědomí a snaží se tak mnohdy vyřešit i své problémy. V posledních letech se stále zvyšuje počet dospívajících, kteří se chovají rizikově. Problémové chování se posunuje do nižšího věku. Jak uvádí Machová a kolektiv autorů publikace o výchově ke zdraví, je velice důležité proniknout a zabývat se problematikou syndromu rizikového chování.

Syndrom rizikového chování (SRCHD) podle autorů rozlišuje tři okruhy chování:³⁰

- rizikové chování v oblasti psychosociální,
- zneužívání návykových látek, případně i závislost na nich,
- rizikové chování v oblasti sexuální.

Tyto okruhy se často vzájemně kombinují a někdy i usnadňují vznik dalšího z nich, jen ojediněle se vyskytují samostatně. Pojem SRCHD se používá z důvodu specifického právě pro tento věk a příčiny, které jsou pro všechny tři okruhy stejné.

³⁰ MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 174. ISBN 978-80-247-2715-8.

Při práci s dětmi a mládeží z této rizikové skupiny je však nutné přistupovat ke každému individuálně a pátrat po jeho osobních i vývojových problémech, nevycházet jen z problémů obecných. Preventivní práce a řešení problémů s dospívající mládeží by mělo být co nejvíce komplexní a mělo by započít již v období před vývojem jasné patologie, ještě v době, kdy jsou dospívající ve svém chování lépe ovlivnitelní. „*Rizikové faktory pro vznik syndromu rizikového chování v dospívání se nacházejí již v dětství, dále v dospívání, ale i obecně ve společnosti*“.³¹ Ohrožené jsou především děti zanedbávané a zneužívané, děti s problémy chování, s malou sebedůvěrou, pocházející z rodiny nefunkční a děti rodičů nemocných nebo handicapovaných.

Porucha chování je u dětí a dospívajících často způsobena narušením jejich sociální přizpůsobivosti. Tato porucha nemá jednotnou příčinu a často vzniká z důvodu nevhodné rodinné výchovy. Dospívající mnohdy řeší své školní i osobní problémy, nedostatky a nezmary neúměrným a přehnaně agresivním chováním. Někteří rodiče odmítají pro zlepšení situace s agresivitou jejich dětí cokoli dělat, odmítají spolupracovat a naopak svádějí vinu na školu, spolužáky nebo pedagogy. Martínek ve své knize nazývá tuto agresivitu spojenou s nevhodným jednáním rodičů jako „*výchovnou slepotu*“³². V nejhorších případech rodiče své děti přímo vybízejí k agresivnímu řešení životních situací s odůvodněním nutného prosazení se v současném světě.

Rizikové chování v oblasti psychosociální se projevuje mnoha způsoby. Mezi nejčastější projevy patří lhaní, záškoláctví, úteky z domova, krádeže, agresivita až delikvence, poruchy příjmu potravy především u děvčat a další rizikové jevy.

Prvopočátky lhaní se vyskytují již u dětí v předškolním věku a nepovažují se za zvláštní ani patologické. Jedná se zde o smyšlenky, do kterých děti převádějí své představy a sny, které vydávají za skutečné události. Bájně lži vyprávějí děti z důvodu upozornění a strhnutí pozornosti na svou osobu. Tyto dlouhé a neskutečné příběhy vypráví většinou děti mladšího školního věku. V období puberty a dospívání je tato aktivita již spojována s psychickou poruchou, protože dospívající často ztrácí přehled o tom, co je pravda a co lež, a někdy ani sám nedokáže plně rozeznat realitu.

³¹ MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 177. ISBN 978-80-247-2715-8.

³² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 16. ISBN 978-80-247-2310-5.

Nejvíce problematickým druhem lži se stává lež pravá, která je vědomá a vždy sleduje nějaký cíl. Vyskytuje se u jedinců, kteří jsou již plně schopni rozpoznat rozdíl mezi pravdou a nepravdou. Častým motivem pravé lži bývá touha po uplatnění se v kolektivu, získání obdivu, zapadnutí do party a kompenzace pocitů méněcennosti a nedokonalosti.

Dítě, které nemá v rodině pevně zakotvenou pozici a necítí doma jistotu a zázemí, vyhledává naplnění těchto pocitů v různých partách, často s patologickou aktivitou. Skupiny a gangy s rizikovým chováním sdružují děti a mládež různých věkových kategorií. Společně páchají kriminální činnost většinou v době svého volna. Vedoucí party nutí své členy k záškoláctví, zneužívání návykových látek, vykrádání chat a jiných objektů, kradení a užívání motorových vozidel atd. Záškoláctví a absence v práci je často první podmínkou pro přijetí do podobných part a gangů. Záškoláctvím vyjadřuje dítě a dospívající své asociální chování, které je odrazem jeho psychického stavu a může mít mnoho důvodů. Ne vždy se však jedná o nechození do školy z důvodu páchaní kriminálních aktivit. Často se docházce do školy vyhýbají i děti, které se staly ve škole nebo přímo ve třídním kolektivu šikanovanými. Je proto třeba hodnotit každý druh absence ve škole individuálně a prověřit jeho pravé důvody.

Mezi závažné psychosociální poruchy patří již zmiňovaná šikana, v dnešní době rozšířená o kyberšikanu, jejímž cílem je někoho zesměšnit nebo mu ublížit prostřednictvím elektronických prostředků. Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj rozdělovaný v odborných publikacích na toto téma do pěti stupňů. Machová popisuje všech pět těchto stádií, která již podrobně rozpracoval v roce 1997 Kolář.³³ První stádium se odehrává v jakékoliv skupině, protože všude je někdo neoblíbený, na jehož úkor se ostatní baví a koho zesměšňují. Pak to jde ovšem dál a skupina si najde slabého jednotlivce, který jejich posměšky a ponižování nezvládá. Třetí stádium je již klíčové a jádro útočníků začíná cíleně a plánovaně šikanovat nejvhodnější oběti. V této chvíli se stává šikanování nepsaným zákonem i pro ostatní slušné děti a šikana bývá nesmlouvavá a krutá. V pátém a posledním stádiu je šikana přijímána všemi členy třídy a stává se skupinovým programem.

³³ MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 118 - 119. ISBN 978-80-247-2715-8.

Děti a mladistvé nebezpečně ohrožují nejen skupiny vrstevníků, ale i některé náboženské skupiny, které se snaží se svými členy psychicky manipulovat, potlačovat jejich vlastní názor a vyvolávat v nich pocit strachu a ohrožení.

Útěky dětí a mládeže popisuje Martínek jako impulzivní, nebo naopak promyšlený a předem naplánovaný jev. Při útěcích s početnější partou se mnohdy mladistvý zapojuje do krádeží, vloupání do chat, někdy i zcizování motorových vozidel a řízení bez řidičského oprávnění. Snaží se zviditelnit před vrstevníky a poslouchá příkazy vůdce party, který ostatní členy ovládá, trestnou činnost plánuje, ale sám se do ní nezapojuje a stojí jen v pozadí. Toulky na útěk navazují, trvají delší dobu a většinou končí vypátráním dítěte policií.³⁴

O pravé krádeži mluvíme v případě, že dítě nebo mladistvý zcizí nějaký předmět vědomě. Na většinu krádeží v dětském věku má vliv především rodinné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, parta nebo nevýhodné postavení v kolektivu dětí. V některých rodinách není krádež považovaná za zvláštní jev a děti jsou naopak k podobné činnosti vedeny a jsou za ni chváleny. Cílem krádeží v partách mnohdy bývá získání finančního obnosu na opatření drog a jiných návykových látek. Děti se občas dopouštějí krádeží i z důvodů touhy po věci, kterou mají jejich vrstevníci a kterou oni od svých rodičů nikdy nedostanou. Krádeží pro „kamarády“ se snaží vylepšit nevýhodné postavení v kolektivu a dokázat ostatním své kamarádství.

Agresivita a násilí mladé generace je bohužel v dnešní době jev stále častější. Za jednu z nejvýznamnějších příčin agresivního chování u dětí a mládeže můžeme jistě považovat mediální násilí, video a hraní počítačových her s bojovou tematikou. Tisk, rádio a televize často zjednodušují realitu, manipulují s informacemi a ovlivňují tím myšlení a jednání lidí. Dětem a dospívajícím tak v reálném životě následně činí problém poznat, zda je něco možné, co je skutečné a co je jen smyšlená realita a fikce.

„Časté pozorování násilí upevňuje přesvědčení dítěte, že agrese je přípustná, povolená a pomocí ní může řešit konflikty, do kterých se během života dostane.“³⁵

Mezi patologické nástrahy, které dnes obklopují svět dětí a dospívajících téměř na každém kroku, patří i místnosti s hracími automaty, které je i přes zákaz hazardního hráčství do 18 let přitahují.

³⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 102 - 104. ISBN 978-80-247-2310-5.

³⁵ Tamtéž. Str. 78.

Upoutávají bohužel i pozornost osob, které jsou náchylné dětem ubližovat, využívat jejich důvěřivost a zneužívat je. Děti musí vědět, že právě na těchto místech je mohou oslovit lidé, kteří se jim mohou vetřít, nabídnout se, že jim zaplatí hru, nebo je pozvou do nějaké jiné zajímavější herny. I děti dokážou totiž propadnout hrací vášni a často vkládají do této mánie veškeré peníze, jež dostanou od rodičů na obědy, na dopravu a jako kapesné. Někteří se dokonce z důvodu získání finančního obnosu na hraní odhodlají až ke krádežím.

Machová popisuje ve své práci další jev ohrožující především zdraví dospívajících dětí a mládeže. Poruchy příjmu potravy jsou psychická onemocnění, jejichž projevy mohou být značně individuální. Setkáváme se s nimi pod názvem mentální anorexie a mentální bulimie. Obě poruchy postihují většinou dívky a mladé ženy nespokojené s vlastním tělem a které z obavy z tloušťky vynakládají zvýšené úsilí k dosažení štíhlosti omezením příjmu potravy. Jedinci s mentální anorexií odmítají příjem potravy, zatímco jedinci s mentální bulimií se přejídají a později si úmyslně vyvolávají zvracení. Mentální anorexie postihuje většinou mládež ve věku 12-18 let a mentální bulimie o něco později, obvykle mezi 16 a 25 roky.³⁶

Obě tato onemocnění se objevují nejčastěji v průběhu dospívání, kdy se dívkám výrazněji mění jejich tělo, jehož přeměna je u některých spojena i s přibýváním tělesné hmotnosti. Děvčata v tomto období dbají více na svůj vzhled a tělesnou krásu. Štíhlost a osobní přitažlivost je v dnešní době propagována ve všech médiích a dospívající dívky stále častěji hledají své životní vzory v populárních ikonách, které štíhlost těla veřejně propagují. Obézní jedinci jsou naopak společností považováni za odlišné a ošklivé. Podle Machové obě nemoci „*narušují psychickou pohodu a společenský život postižené dívky*“³⁷.

Ztráta sebekontroly může dívky nabádat i k jiným druhům patologického chování – krádežím peněz na opatření jídla, závislosti na lécích, alkoholu nebo drogách. Ani malé děti nejsou v dnešní době v bezpečí před hrozbou drogové závislosti. Přímo za vraty školy se mnohdy mohou potkat s dealery, kteří jim nabízejí své zboží třeba i zdarma, aby si připravili své budoucí zákazníky.

³⁶ MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 186 - 187. ISBN 978-80-247-2715-8.

³⁷ Tamtéž. Str. 189.

Skutečnost, že se téměř všechny děti a mladiství budou muset ve svém životě rozhodnout, jak zareagují na nabízené drogy, cigarety a alkohol, zmiňuje Elliottová jako fakt, kterému se ve svém životě nevyhnu.³⁸ V podobných případech se projeví jejich osobní síla, odvaha odolat tlaku ze strany kamarádů a překonat vlastní zvědavost vyzkoušet pro ně v tu chvíli dostupnou látku. Velkou úlohu v boji se závislostmi a návykovými látkami mohou proto sehrát média, která nás každodenně obklopují a jejichž prostřednictvím si dospívající hledají nejen společenské normy, ale i vzory pro svůj budoucí životní styl. Podle Nešpora³⁹ má působení návykových látek na děti a dospívající svá specifika:

- závislost se vytváří rychleji,
- existuje vyšší riziko těžkých otrav z důvodu většího riskování,
- vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky,
- zaostávání v psychosociálním vývoji,
- tendence zneužívat širší spektrum návykových látek současně,
- časté recidivy závislosti.

Mezi návykové látky, které způsobují závislost, patří nikotin a alkohol, který nejčastěji startuje rizikový životní styl u dětí a mládeže. Nejkritičtější období pro vznik návyku kouření je mezi 11. a 15. rokem. Kouření zkouší v období dospívání většina mladistvých. Ani tyto experimenty s tabákem však nemusí nutně vést k závislosti v dospělosti. Nezdravé je však pro děti a mladistvé i pasivní kuřáctví, kterému je bohužel mnohdy nedobrovolně vystavují osoby kouřící v jejich blízkém okolí. Užívání alkoholu ohrožuje děti a mládež jejich přímou konzumací nebo konzumací alkoholu ze strany jiných lidí, především rodičů a jejich nejbližších příbuzných, kteří děti následně ohrožují. Zkušenosti s konzumací alkoholu a tabáku výrazně zvyšují riziko experimentování s jinými drogami. „*Děti se učí především příkladem*“⁴⁰, a proto je od rodičů vhodná důsledná protidrogová agitace a vlastní ukázka života bez nadměrného užívání alkoholu i prášků proti bolesti, na kterých si lze také rychle vybudovat závislost. Struktura volnočasových aktivit je ve věkových skupinách odlišná.

³⁸ ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. Str. 99. ISBN 80-7178-419-2.

³⁹ NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. Str. 54. ISBN 80-7178-432-X.

⁴⁰ MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 83. ISBN 978-80-247-2715-8.

Činnosti ve volném čase jsou odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického zrání, období dospívání především biologickým zráním. Zvláště erotická potřeba se v období od patnácti let stává výraznou až dominantní. Jedním z výrazných projevů člověka je sexualita, která neodmyslitelně patří ke každému období lidské ontogeneze. Mladí lidé musí ve své nezkušenosti v této oblasti mnohdy řešit mnoho sexuálních problémů a silných citových zážitků. Rozpory mezi tempem biologického, psychického a sociálního zrání jedince jsou častým zdrojem problémů v této životní etapě.

Volnočasové aktivity a činnosti vykonávané ve volném čase dospívajících přímo i zprostředkovaně napomáhají k nalézání sexuální identity mladých lidí. Normy sexuálního chování se stále mění a vyvíjí. Mládež se učí v této oblasti teprve orientovat a jistě není vůbec jednoduché pochopit, jaká je „normalita“ v oblasti sexu. Vždyť to, co bylo ještě nedávno pokládáno za úchytku, je ve stále širším společenském prostředí pokládáno dnes za normální. Děti se učí žít v „přesexualizovaném“ prostředí, ve kterém jsou denně obklopeni pornografickými časopisy, časopisy pro mladé dívky plné sexuální problematiky, pornografickými dvd a televizními pořady útočícími na dospívajícího jedince ze všech stran a v jakoukoli denní hodinu. Díky technickému pokroku jsou bezplatně a anonymně k dispozici filmy s nejkřutějšími formami znásilnění, sadismu, pedofilních projevů a bestiality. V dnešní době se děti a mládež setkává s technikou všude. Ani ta nejpřísnější preventivní opatření rodičů doma je neubrání před počítačovou pornografií, která se jim nabízí ze všech stran.

Věk prvního sexuálního styku se stále snižuje a mladí lidé zahajují svůj pohlavní život předčasně pod tlakem kamarádů i celé společnosti, která jim podsouvá ukázky sexuality bez přítomnosti emocionálního vztahu k partnerovi. Pro správné zahájení sexuální činnosti dospívajících je proto nezbytná osvěta a výchova mládeže k odsunutí začátku pohlavního života do zralejšího období. Velmi časně zahájení pohlavního života bez použití antikoncepce a s častým střídáním partnerů zvyšuje riziko nákazy pohlavně přenosnými chorobami a možnost otěhotnění. Na začátku pohlavního života jsou tedy více ohroženy dívky než chlapci. Podle Machové by „*dospívání mělo být obdobím nerušeného dozrání dívky v mladou ženu*“⁴¹ a rodiče, učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci by měli vést mládež nejen k sexuální výchově, ale i k budoucímu rodičovství.

⁴¹ MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Str. 83. ISBN 978-80-247-2715-8.

2.3 Charakteristika prevence a její cíle

Společensky a sociálně nežádoucí jevy, které byly v předešlých podkapitolách označeny jako problémové a rizikové chování dětí a mládeže, ohrožují děti a mládež v mnoha oblastech - zdravotní, společenské a ekonomické. Dospívající se často chovají rizikově ne cíleně a plánovaně, ale proto, že se snaží nevhodným způsobem kompenzovat své nezdary a nedostatky ve škole a svém osobním životě. Z tohoto důvodu se jeví jako prevence vzniku syndromu rizikového chování identifikace, odstraňování a oslabování příčin tohoto chování. Důležité je posilovat ochranné faktory nejen v rodině, ale i ve škole a při práci s dětmi a mládeží v době jejich volna při mimoškolních aktivitách.

V naší republice je vrcholným státním orgánem prevence Republikový výbor pro prevenci kriminality zřízený v roce 1993, v němž zasedají zástupci všech zainteresovaných ministerstev a zástupci Mezirezortní protidrogové komise.

Primární prevencí rizikových projevů chování u dětí a mládeže v České republice bylo pověřeno Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále MŠMT). Usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky a současně zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů bylo MŠMT pověřeno financováním a koordinací činností v oblasti primární protidrogové prevence ve školách a školských zařízeních.⁴²

MŠMT plní v oblasti prevence rizikového chování řadu úkolů. Stanovuje základní strategie a priority pro budoucí období, vytváří materiální, personální a finanční podmínky nezbytné pro realizaci prevence ve školství. Každoročně vyčleňuje resortní finanční prostředky na specifickou primární prevenci rizikového chování a podporuje především kvalitní certifikované programy. Při své činnosti spolupracuje s Ministerstvem zdravotnictví ČR, Ministerstvem vnitra ČR, s krajskými školskými koordinátory prevence, pedagogicko-psychologickými poradnami a metodiky prevence ve školách a školských zařízeních.

⁴²MŠMT. *Prevence rizikového chování* [online]. 2013. Str. 3. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.zslidickabrno.cz/data/download/files/skolni_preventivni_strategie/msmt-strategie-prevence-rizikoveho-chovani-2013-2018.pdf

System koordinace a řízení probíhá od úrovně státní přes samosprávné až po místní úroveň. Zkušenosti z minulých let a trendy na poli primární prevence vycházející z platné legislativy uplatňuje MŠMT při vydávání dokumentu „Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže“ na dané období, aktuálně na období 2013 – 2018. Dalším důležitým dokumentem, který vydává MŠMT a který vznikl na podporu potřeb mladých lidí do 30 let a jejich přípravu na rodinný, pracovní a společenský život je „Koncepte podpory mládeže na období 2014 – 2020“.

Koncepte určuje strategické cíle státní politiky ve vztahu k mládeži a ke zvyšování kvality jejich života.⁴³ Hlavním cílem všech preventivních programů je minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže. Dospívající by měli být vedeni ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a ke zvládnání zátěžových situací.

Preventivní činnost je zaměřena především na děti a mládež do třiceti let, na rodiny s rizikovými faktory, laickou i odbornou veřejnost a především na pracovníky působící v primární prevenci rizikového chování. Předpokladem pro naplnění cílů a úspěšnost preventivních programů jsou vzdělaní a kvalifikovaní pracovníci zabývající se touto problematikou. Na úrovni školy především ředitelé škol se sborem pedagogů, školních metodiků prevence, výchovných poradců, školních psychologů, učitelů etické výchovy, učitelů výchovy k občanství, multikulturní výchovy apod.

Jak vyplývá ze všech předešlých kapitol a podkapitol, hlavní a nejvýznamnější sociální prevencí rizikového chování je výchova dětí v rodinách a ve školách.

V rámci komplexní péče o děti je proto nezbytná spolupráce rodiny a školy. Škola a rodina jako dvě sociální instituce procházejí v současné době řadou změn. Mění se jejich cíle, hodnoty a uspořádání, vztah rodiny ke škole a i ke vzdělávání dětí. Úkolem výchovného poradce i pedagogů je usilovat o shodu a kooperativní vztahy s rodinou žáka. Spolupráce školy s rodiči žáků významně podporuje efektivitu vzdělávání.

Vhodné je i aktivní zapojování a pomoc rodičů, sourozenců a někdy i prarodičů například s organizováním mimoškolních aktivit, vedením zájmových kroužků na škole, pořádáním táborů, besed, přednášek pro rodiče atd.

⁴³MŠMT. *Koncepte podpory mládeže na období 2014 - 2020* [online]. 2014. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/banka-souboru/Koncepte%20podpory%20ml%20ml%C3%A1de%C5%BEE%202014%20-%202020.pdf>

Škola a její vedení usiluje i o to, aby se zpřístupnila veřejnosti, obci i dalším organizacím, které se na vzdělávání a mimoškolní výchově dětí a mládeže podílejí. Školní metodik prevence je pracovník školy, který koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci Minimálního preventivního programu školy (dále MPP) a aktivit zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, šikany, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, sebepoškozování a dalších forem rizikového a kriminálního chování.

Cílem působení školy v oblasti prevence rizikového chování žáků je:

- posílit jejich duševní odolnost vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům,
- vést žáky k samostatnému řešení problémů,
- posilovat jejich sebevědomí, sebedůvěru a komunikační dovednosti,
- nabízet alternativní využití volného času a rozšiřovat jejich kulturní rozhled,
- poskytovat informace o zdravém životním stylu,
- vytvářet přátelskou atmosféru ve třídě, škole, vést k pozitivnímu klimatu školy,
- hledat pomoc při problémech žáků a prohlubovat komunikaci a spolupráci s rodiči,
- prostřednictvím vzdělávání být zdrojem informací o kouření, alkoholu a jiných návykových látkách.

Do výuky školních předmětů jsou nenásilným způsobem zařazována témata, která se týkají prevence rizikového chování. Prostřednictvím her, modelových situací, brainstormingu, kreslení a relaxačních technik třídní učitelé i ostatní pedagogičtí pracovníci řeší i konkrétní situace, které život ve třídě a škole přináší. Vyučující využívají hodin prvouky, občanské a rodinné výchovy i dalších předmětů k diskusi o tématech týkající se kouření, alkoholu, šikany, vandalismu, gamblingu, poruch příjmu potravy atd. Ředitel školy vysílá pedagogické pracovníky na semináře a aktivity zaměřené na prevenci rizikového chování.

V rámci družiny nabízí škola dětem zájmové činnosti v různých oblastech a snaží se dětem i jejich rodičům zprostředkovat nabídku volnočasových aktivit ostatních zájmových organizací ve městě a okolí. Všichni pracovníci školy se snaží rozvíjet zájem žáků o umění i sport například pořádáním výstav, sportovních kurzů, účastí v soutěžích a plánováním ozdravných pobytů. Plán preventivních aktivit, jeho plnění a řešení rizikového chování ve škole je zaznamenáváno v již zmíněném MPP pro příslušný školní rok.

Funkci výchovného poradce přiděluje některému z učitelů ředitel školy. Výchovný poradce je povinen absolvovat vzdělávání pro rozšíření své kvalifikace nebo kurz celoživotního vzdělávání.

Mezi jeho základní činnosti patří kariérové poradenství, poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, poradenství zákonným zástupcům, metodické a informační činnosti. Výchovný poradce je zároveň zprostředkovatel komunikace se školskými poradenskými zařízeními – Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP), Speciálně pedagogická centra (dále SPC) a Střediska výchovné péče (dále SVP). PPP se zpravidla individuálně věnují žákům se speciálními vzdělávacími potížemi, SPC zabezpečují speciálně pedagogickou, psychologickou a potřebnou podpůrnou péči dětem s určitým druhem handicapu – zrakovým, sluchovým, tělesným postižením, vadami řeči atd.

Nejvíce řeší rizikové chování dětí a mládeže SVP, která se zaměřují na prevenci a řešení výchovných problémů, poruch chování a negativních jevů u dětí a dospívajících. Jejich cílem je zmírnování a odstraňování příčin a důsledků již rozvinutých poruch chování. Klientem SVP se může stát dítě, žák či student ve věku od 3 let do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do věku 26 let. Většina SVP pracuje pouze s klienty, u nichž se nejedná o závislost na návykové látce a její užívání je spíše součástí problémového chování. SVP poskytuje ambulantní – bezplatnou, jednorázovou, krátkodobou i dlouhodobou péči formou individuální, skupinové či rodinné terapeutické a poradenské činnosti.⁴⁴ Jak vyplývá z řady sledování a průzkumů odborníků, které podrobněji popisuje ve své knize o poznacích a perspektivách léčby závislostí Nešpor, zařazení rodinné terapie jako součásti komplexnějšího léčebného programu návykových nemocí zlepšuje schopnost dokončit léčbu a ovlivňuje i léčebné výsledky klientů. Poradenské služby a pomoc odborníků mohou využívat i rodiče problémových dětí.⁴⁵ Podle Nešpora by se měli rodiče co nejvíce snažit o vhodný a bezpečný životní styl, znesnadňující návykové chování u jejich dospívajících dětí. Činnost střediska je zahájena vždy na základě žádosti zákonných zástupců klienta. Ambulantní oddělení SVP dále nabízí školám metodické schůzky a porady s pedagogy, školními psychology a metodiky prevence.

⁴⁴ HENDRICHOVÁ, Monika a kol. *Výchovné poradenství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. Str. 193 – 196. ISBN 978-80-7357-498-5.

⁴⁵ NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. Str. 85 - 86. ISBN 80-7178-432-X.

Na základě smlouvy mezi SVP a školou provádí pracovníci střediska sociometrická šetření ve třídách a cílené speciálně pedagogické a terapeutické programy pro třídní kolektivy. Intervenční program pro školní třídu se skládá z dvouhodinových bloků, které po sobě následují po několika týdnech. Po ukončení své činnosti vypracují pracovníci střediska závěrečnou zprávu týkající se šikany, školního násilí a negativních vztahů mezi žáky s doporučeními pro další práci se třídou. Hlavním cílem programu je předcházení rozvoje negativních vztahů ve třídě a posílení tolerance a empatie mezi žáky. Internátní oddělení SVP nabízí zpravidla osmitýdenní preventivně výchovný pobyt, nejčastěji pro klienty ve věku od 6 let do 18 let s nejrůznějšími projevy problémového chování. Po celou dobu pobytu není přerušeno školní vzdělávání dítěte realizované v kmenové škole přímo ve středisku nebo ve škole, se kterou má SVP dohodu. Stacionární – celodenní oddělení nabízí služby podobné jako internátní oddělení bez ubytování. Klienti tohoto zařízení odcházejí každý den v odpoledních hodinách ke své rodině.

Mezi další orgány, které zprostředkovávají odbornou pomoc rodině a dítěti, patří Odbor sociálně-právní ochrany dítěte (dále OSPOD). OSPOD je součástí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Tento odbor zajišťuje sociálně-právní ochranu dítěte, poradenství, oblast náhradní rodinné péče a služby kurátora pro děti a mládež. OSPOD úzce spolupracuje se soudy, orgány činnými v trestním řízení a dalšími například školskými zařízeními. Na tento odbor se mohou obracet rodiče hledající pomoc s problematicky vychovatelným dítětem nebo, v případě problematické komunikace s rodiči, přímo zástupci školy. Kontakt s odborem, sociálně-právní poradenství, sociální agendu a případně i pomoc se sepsáním a podáním návrhů soudu zajišťují sociální pracovníci. Náplní jejich práce je i prošetření prostředí, ve kterém probíhá výchova dětí a nezletilých. Prošetření se provádí na základě žádostí soudu, sdělení občanů, organizací i na základě anonymních oznámení, především v případě podezření, že je výchova dětí rodiči zanedbávána, nebo je nějakým způsobem ohroženo jejich zdraví a život. Pracovníci OSPOD vyhledávají děti, jejichž rodiče neplní své povinnosti uložené zákonem, pracují s nimi a působí na ně tak, aby došlo k odstranění příčin a důsledků takového chování.

„V této souvislosti se hovoří o tzv. sanaci rodin, to znamená, že se sociální pracovníci primárně snaží hledat cestu, jak zajistit fungování rodiny.“⁴⁶

⁴⁶ HENDRICHOVÁ, Monika a kol. *Výchovné poradenství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. Str. 198. ISBN 978-80-7357-498-5.

Dalšími pracovníky tohoto odboru jsou kurátoři pro děti a mládež, kteří provádějí komplexní poradenství a sociální terapii přímo v rodinách. Ve své činnosti se zaměřují především na rodiny, ve kterých jsou vychovávány děti a mladiství s poruchami chování, nad kterými byl soudně stanoven dohled. V případě ohrožení života nebo zdraví dítěte podávají stejně jako sociální pracovníci návrh k soudu na nařízení předběžného opatření. V rámci prevence rizikového chování dětí a mládeže zprostředkovávají kurátoři rodinám odbornou specializovanou pomoc a podnikají další preventivní opatření směřující proti kriminalitě mládeže. OSPOD stejně jako škola spolupracují s Policií ČR (dále PČR), která se stejně jako další právní organizace věnuje preventivním aktivitám týkajícím se kriminality dětí a mládeže. Preventivní programy PČR na školách mohou probíhat v rámci besed zabývajících se trestní odpovědností mládeže, zákony řešícími kriminalitu dětí a mladistvých a soudnictvím.⁴⁷

Základním principem strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže je výchova ke zdravému životnímu stylu, k osvojování si pozitivního sociálního chování a odmítání všech forem sebedestrukce a porušování zákona. Důležitým prostředkem prevence jsou proto i volnočasové aktivity a programy zaměřené na zvyšování fyzické zdatnosti a psychické odolnosti dětí a mládeže. Volný čas dětí by měl plnit nejen funkci relaxační, ale i regenerační, kompenzační, výchovnou a především sociálně preventivní. Bohužel neplatí pravidlo, podle kterého by byla každá volnočasová aktivita vhodná k prevenci a tlumení rizikového chování. V oblasti volného času dochází neustále v životě mládeže ke změnám. Kultura a sport se zkomercializovaly, probíhá informační revoluce s nástupem informačních technologií. Dominantním médiem v životě dětí a mládeže se stala televize. Na předním místě volného času mladých lidí se mnohdy objevuje poslech reprodukováné hudby, návštěvy restauračních zařízení, pobyt dospívajících v partě vrstevníků trávících volný čas rizikovými aktivitami a nicneděláním. Významné místo zaujaly aktivity spojené s informačními technologiemi, komunikace dospívajících na sociálních sítích a s tím spojené problémy a nástrahy. Rodiče proto musí s rozmyslem volit a vybírat mezi nabízenými volnočasovými aktivitami tu, která bude splňovat všechny požadavky, které od kvalitního a dostatečně preventivního trávení volného času svých dětí očekávají.

⁴⁷ HENDRICHOVÁ, Monika a kol. *Výchovné poradenství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. Str. 199. ISBN 978-80-7357-498-5.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 MLÁDEŽ A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

3.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem práce bylo sociologické šetření využití volného času dětí a mládeže, vyhodnocení nabídky volnočasových aktivit v místě sběru dat a průzkum jejich oblíbenosti. Pro získání odpovědí na výzkumné otázky bylo důležité zjištění množství volného času, které dětem v jejich denním režimu zbývá, způsob jakým ho nejraději využívají a průzkum toho, kdo a co je nejvíce při plánování volna ovlivňuje.

Vedlejšími cíli výzkumu se stalo porovnání způsobů trávení volna zástupců mladších žáků 1. stupně se žáky 2. stupně ZŠ, jejich spokojenost se sportovním zázemím a vybavením města, zjištění množství času prožitého s rodinou a vyhledání kontaktů na organizace, které nabízejí pomoc rodičům žáků s problémy v chování.

3.2 Popis zkoumaného vzorku a výzkumná metodika

Výzkumný vzorek respondentů zahrnoval zástupce mladšího školního věku – 5. ročník, staršího školního věku – 9. ročník dvou základních škol a zástupce kvarty osmiletého Gymnázia v Čelákovcích.

Na těchto základních školách je celkem 7 tříd 5. ročníku a 4 třídy 9. ročníku. Osloveni byli i stejně staří žáci nižšího gymnázia. Průzkum ve školách probíhal 14 dní před ukončením školního roku 2013/2014 a zahájením letních prázdnin. Při získávání dat potřebných k vyhodnocení dotazníků od žáků ZŠ Kostelní dohlížela ve všech oslovených třídách na vypracování zadavatelka otázek osobně, protože na této škole pracuje.

Žáci ZŠ J. A. Komenského byli požádáni o vyplnění dotazníků jejich třídními učiteli, které autorka práce kontaktovala. V době průzkumu pobývala jedna ze 4 tříd pátého ročníku J. A. Komenského na ozdravném pobytu. I přes výjezd 22 žáků se dotazníkového šetření zúčastnilo celkem 219 respondentů – 190 žáků základních škol a 29 žáků gymnázia.

Výzkumný vzorek tedy obsahoval údaje od 79 % mladších a 91 % starších dětí ve městě. Výsledky obou kategorií byly v práci vyhodnoceny a vzájemně porovnány. Celkový počet žáků jednotlivých škol a počet vyplněných vrácených dotazníků je znázorněn v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Účastníci dotazníkového šetření

Ročník	ZŠ J. A. Komenského		ZŠ Kostelní		Gymnázium		Celkem		Průzkumu se zúčastnilo
5. r.	85	59	60	56			145	115	79 %
9. r. Kvarta	41	37	42	38	31	29	114	104	91 %

Zdroj⁴⁸

- celkový počet žáků ve městě
- počet vyplněných dotazníků

Pro sběr dat byl použit kvantitativní výzkum, který proběhl formou anonymního dotazníkového šetření, jehož výsledky byly zaznamenány grafickým znázorněním, tabulkovou metodou i slovním rozborem.

Dotazník⁴⁹ použitý pro obě skupiny dotázaných byl totožný a obsahoval celkem 12 otázek. Jednalo se o otázky uzavřené s jednou i s více možnostmi odpovědí, polouzavřené s možností volného doplnění odpovědi a jednu jasně položenou otázku otevřenou s možností neomezeného vyjádření respondenta. Při zpracovávání údajů bylo z důvodu nevyplnění nebo sporného označení jednotlivých otázek 7 dotazníků pro výzkum nepoužitelných.

⁴⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁴⁹ Příloha A: Výzkum využití volného času

Překvapivě si s označováním odpovědí, i přes pilotní průzkumné šetření pro ověření srozumitelnosti otázek, při kterém byli osloveni vždy dva zástupci každé věkové kategorie, lépe poradili žáci mladší, což pro srovnání dokazuje tabulka č. 2. Údaje v následující tabulce upřesňují počet dotazníků chlapců a dívek, jejichž odpovědi byly jasné, srozumitelné a bylo, je tedy možné použít k vyhodnocení a porovnání výsledků mezi jednotlivými skupinami.

Tabulka č. 2: Dotazníky k vyhodnocení

Ročník	celkem	nelze hodnotit	k vyhodnocení	chlapci	dívky
5. r.	115	2	113	51	62
9. r. Kvarta	104	5	99	50	49

Zdroj⁵⁰

Tabulka č. 3 znázorňuje rozdělení dětí a mládeže na dojíždějící z okolí a místní. Počet žáků, kteří dojíždí do místa výzkumu, se viditelně zvýšil přestupem na 2. stupeň, který na základních školách v okolních obcích nebývá zajištěn, nebo zahájením studia ve třídě nižšího gymnázia.

Tabulka č. 3: Žáci dojíždějící z okolních obcí

Ročník	Dojíždějící			
	celkem	chlapci	dívky	podíl %
5. r.	19	8	11	17 %
9. r. Kvarta	36	18	18	36 %

Zdroj⁵¹

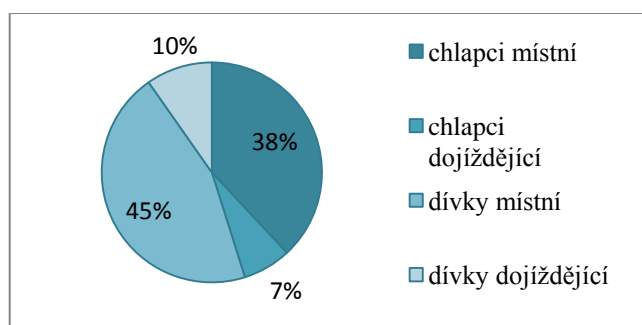
⁵⁰ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁵¹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Toto dělení na žáky dojíždějící a místní byly důležité pro zodpovězení výzkumných otázek a potvrzení nebo vyvrácení jedné ze stanovených hypotéz. Tabulkové údaje výzkumného vzorku respondentů byly dále přehledně znázorněny grafy č. 1 a č. 2.

Základní školy v místě bydliště navštěvuje 43 chlapců a 51 dívek, 19 dětí - 8 chlapců a 11 dívek - do 5. tříd dojíždí z okolí.

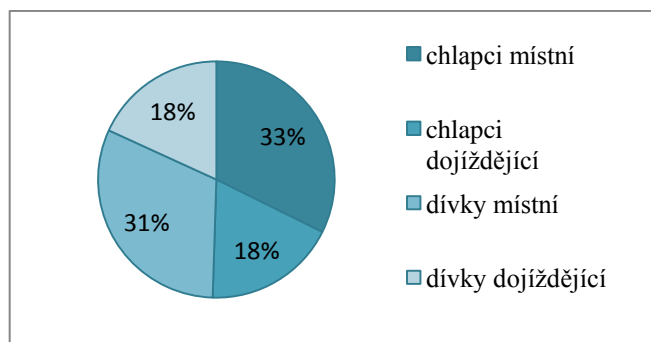
Graf č. 1: 5. ročník (113 žáků)

Zdroj⁵²

V místě sběru dat žije 32 chlapců a 31 dívek, 36 žáků 2. stupně do školy dojíždí. Z celkového počtu 36 starších žáků dojíždí do kvarty gymnázia v Čelákovcích 11 žáků - 4 chlapci a 7 dívek, zbývajících 25 dojíždějících - 14 chlapců a 11 dívek - navštěvuje místní základní školy.

Graf č. 2: 9. ročník, kvarta (99 žáků)

Zdroj⁵³

⁵² Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁵³ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

3.3 Prostředí sběru dat

Pro sběr dat byly vybrány základní školy v obci Čelákovice, ležící ve Středočeském kraji, okres Praha-východ. Nejstarší písemná zpráva o městě vybudovaném při levém břehu řeky Labe asi dvacet sedm kilometrů východně od Prahy je datována rokem 1290.

Čelákovice jsou výhodným místem pro cykloturistiku a prochází jimi frekventovaná železniční trať Praha - Lysá nad Labem - Kolín, která činí město dobře dostupné pro dojíždění do hlavního města za prací i studiem. Celé město, jehož součástí jsou původně samostatné obce Sedlčánky (101 obyvatel), Záluží (313 obyvatel) a Císařská Kuchyně (101 obyvatel), má dnes 11 291 obyvatel, z toho 2 336 dětí a mládeže do 18 let (21 % všech obyvatel).

Předškolní vzdělávání zajišťují ve městě 3 mateřské školy s kapacitou 463 míst. V roce 2010 a 2011 zahájily provoz další 2 plně obsazené soukromé mateřské školy pro 40 dětí. Město je zřizovatelem 2 základních škol (ZŠ) a Základní umělecké školy (ZUŠ) Jana Zacha. Ve školním roce 2012/2013 zahájila činnost soukromá Základní škola MILLS, s.r.o.

Střední a vyšší odborné vzdělávání zajišťuje Gymnázium Čelákovice, a dále soukromé školy: Střední odborná škola a Střední odborné učiliště TOS Čelákovice, a Vyšší odborná škola a Střední zdravotnická škola MILLS, s.r.o. Soukromá škola SOU a SOŠ TOS Čelákovice má celkový počet žáků 207, z toho dojíždí 146 žáků a soukromá škola VOŠ a SZŠ MILLS, s. r. o má celkový počet studentů 496.

Celková kapacita základních škol zřízených městem je stanovena zápisem v rejstříku škol a školských zařízení MŠMT ČR na 1350 žáků, viz tabulku č. 4. Povinnou školní docházku plní v Čelákovících žáci spádových obcí Nehvizdy, Mochov, Vyšehořovice a dalších obcí dle volby rodičů v celkovém počtu 196, 42 žáků navštěvuje nižší stupeň Gymnázia Čelákovice - tabulka č. 5, které se nachází ve stejné budově jako ZŠ.

Tabulka č. 4: Vytíženost základních škol ve městě

ZŠ	kapacita	Počet žáků			dojíždějící
		celkem	1. stupeň	2. stupeň	
J. A. Komenského	700	647	434	213	59
Kostelní	650	533	331	202	137
MILLS	100	10	10		

Zdroj⁵⁴

Tabulka č. 5: Gymnázium Čelákovice

Gymnázium	kapacita	Počet žáků			dojíždějící
		celkem	nižší	vyšší	
Čelákovice	400	243	123	120	132

Zdroj⁵⁵

Z důvodu výrazného růstu počtu dětí a nedostatečné kapacity předškolních vzdělávacích zařízení se město v posledních letech potýká s přijímáním dětí do mateřských škol. Pro školní rok 2013/14 nebylo přijato k předškolnímu vzdělávání v městských mateřských školách 118 dětí.

S kapacitou se bohužel potýká i ZUŠ Jana Zacha. Kapacita ZUŠ je 855 žáků. Hudební obory jsou vyučovány na odloučených pracovištích v obcích Šestajovice - 65 žáků a Zeleneč - 100 žáků. Do ZUŠ v Čelákovici dojíždí 146 žáků (údaj z předchozího školního roku). Škola působí v oborech hudební, výtvarný, taneční a literárně-dramatický. Celkový počet žáků je 855. Pro školní rok 2013/2014 nebylo přijato z kapacitních důvodů 73 žáků.

Městský dům dětí a mládeže (MDDM) - příspěvková organizace města s kapacitou 800 účastníků - nabízí zájmové a výchovně vzdělávací aktivity, které jsou organizovány v pravidelné a příležitostné činnosti pro děti všech věkových kategorií, mládež i dospělé.

⁵⁴ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁵⁵ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Ve městě působí velké množství sportovních klubů, oddílů, sdružení a zájmových organizací, ve kterých děti a mládež z Čelákovic a okolních obcí tráví svůj volný čas. O jejich činnosti a naplnění kapacity pojednává vyhodnocení výsledků z vlastního výzkumu této práce, zaznamenané v kapitole 4.3 Analýza podkladů z MDDM a dalších volnočasových organizací.

3.4 Formulace hypotéz

Údaje zjištěné vyhodnocením vyplněných dotazníků a obsahovou analýzou podkladů zájmových organizací by měly přinést odpovědi na výzkumné otázky a hypotézy výzkumné práce.

Pro výzkumné šetření byly stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza č. 1: Na plánování volného času se podílejí rodiče především mladších žáků.

Hypotéza č. 2: Žáci 1. stupně ZŠ navštěvují více volnočasových aktivit než žáci 2. stupně ZŠ i gymnázia.

Hypotéza č. 3: Žáci dojíždějící do místních škol z menších obcí navštěvují méně volnočasových aktivit.

Hypotéza č. 4: Žáci mladšího školního věku mají méně neorganizovaného volného času a využívají ho jiným způsobem.

Při vyplňování dotazníků mohli žáci v jedné z otázek napsat, jak jsou spokojeni s nabídkou zájmových aktivit a sportovním zázemím Čelákovic a připsat, co jim případně ve městě chybí.

Výzkumná práce by měla přinést užitek i rodičům žáků s problémy v chování, kterým by autorka ráda pomohla shromážděním kontaktů a odkazů na poradenské organizace pro okres Praha-východ.

4 VLASTNÍ VÝZKUM

4.1 Preventivní činnosti institucí v místě výzkumu

Preventivními činnostmi ve městě se zabývá více složek a organizací, ale asi největšími koordinátory, kteří mají možnost působit na děti a mládež organizovaně ve větším počtu, jsou místní školy. Jejich preventivní činnosti nenahrazují prevenci rodinnou, která by měla být v případě správného vývoje osobnosti našich dětí prvotní a nezastupitelná! Nikdo z nás nemůže ovlivnit svůj příchod na svět ani si vybírat rodinu, ve které prožije značnou část svého života. Stává se proto, že ne vždy se děti narodí zodpovědným rodičům, nebo se naopak v rodinách spořádaných a žijících pevně stanoveným řádem vymkne v průběhu dospívání výchova dítěte, které nevydrží negativní vliv vrstevníků a okolí. V této práci bylo již napsáno mnoho o důležité roli rodičů, kteří staví svou výchovou správné životní základy dalších generací. Je tedy důležité působit preventivně nejen na děti a dospívající, ale i na jejich rodiče.

Preventivním aktivitám ve školách byla věnovaná část druhé kapitoly teoretické části. Řízením primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v České republice je pověřeno MŠMT ČR. Na úrovni škol preventivně pracují všichni pedagogičtí pracovníci vedení ředitelem, školním metodikem prevence a výchovným poradcem. Výchovný poradce koordinuje společně s metodikem prevence aktivity školy v této oblasti a nabízí učitelům i žákům možnost poradit se o svých problémech. Učitelé se na výchovného poradce obracejí v případě výskytu nežádoucích jevů ve třídách, jako je například agresivní chování žáků, signály o potížích žáka, krádežích, náhlém i trvalém neúspěchu v učení nebo při obtížné komunikaci a konfliktech s rodiči. Výchovný poradce se může zúčastnit komunikativních kruhů ve třídách, kterými se snaží učitelé zajišťovat prevenci konfliktů mezi žáky. Odborně diagnostikuje situaci, navrhuje opatření, setkání zainteresovaných lidí, vede individuální konzultace s dětmi, rodiči, předává kontakty na další pomoc – linku bezpečí atd. Spolupracuje s OSPOD a kurátory v případě podezření na problém v rodině či porušování zákona. Metodik prevence se podílí na spoluvytváření preventivního programu, jeho realizaci i hodnocení.

Spolupracuje s organizacemi v oblasti primární prevence, koordinuje předávání informací o problematice sociálně patologických jevů ve škole a dokumentuje preventivní práce školy. Všechny aktivity zaměřené na prevenci ve škole vycházejí ze sestaveného minimálního preventivního programu.

Při získávání podkladů preventivních činností škol v místě sběru autorka práce kontovala výchovné poradce a školní metodiky prevence, kteří ji nechali nahlédnout do minimálních preventivních programů základních škol, gymnázia a SOU a SOŠ TOS Čelákovice. Získané informace i odkazy na vnější zdroje zabývající se prevencí rizikového chování byly zpracovány následujícím způsobem.

V místních školách se snaží pedagogičtí pracovníci o demokratické řízení výchovného procesu, dodržování efektivních pravidel vzájemného soužití, vytváření atmosféry vzájemnosti, důvěry, respektu a bezpečí ve škole. Vzájemná spolupráce celé školy, všech žáků, učitelů, otevřená komunikace mezi školou, rodiči a dalšími institucemi působícími v oblasti primární prevence je základem vytvoření výchovného týmu, ovlivňujícího mladou generaci. Jednou z nejčastějších preventivních aktivit je běžné skupinové vyučování, kdy žáci pracují ve dvojicích, skupinách třídních nebo i napříč třídními kolektivy. Učitelé věnují pozornost spolupráci ve skupinách, učí žáky vzájemnému naslouchání. Zapojením všech členů podporují rozvoj týmové práce a řešení konfliktů ve skupině. Žáci se učí vést diskusi, vyjadřovat své názory, naslouchat druhým a vhodným způsobem reagovat na kritiku. V rámci třídních komunikačních kruhů má každý právo na základě daných pravidel diskutovat, klást otázky, sdílet své pocity, obavy, radosti, zážitky a přinášet podněty k životu třídy.

Projektové vyučování a školní projekty na školách, které mnohdy spojují děti všech věkových kategorií, jsou vhodným prvkem prevence šikany starších žáků vůči mladším.

Aktivity pořádané pro žáky podporují dobré vztahy, umožňují seberealizaci a učení se v reálných situacích. Mezi konkrétní aktivity podporující primární prevenci na základních školách v Čelákovicích patří například akce pořádané pro žáky 1. stupně ve spolupráci s MDDM – Zdravý životní styl, Mladý cyklista, Prevence nadužívání tabáku a výcvik plavání pro žáky druhých a třetích ročníků. Na tyto projekty navazuje výuka předmětu Výchova ke zdraví v šestých ročnících, výuka napříč ročníky, pobyty ve zdravotně příznivém prostředí - ozdravné, sportovní, adaptační pobyty pro nově vzniklé kolektivy šestých ročníků, lyžařské a cyklistické kurzy.

Školy pořádají základní a další postupová kola sportovních soutěží, školní olympiády, výlety, exkurze, kulturní programy – kina a divadla. V rámci školních družin jsou dětem nabízeny zájmové kroužky a volnočasové aktivity.

Akce „Noc pod střešou školy“, které se zúčastňují žáci pátých ročníků v rámci rozloučení s prvním stupněm a třídním kolektivem, se staly téměř školní tradicí.

Hitem letošního školního roku je účast škol v projektu na podporu čtenářské gramotnosti dětí a mládeže „Celé Česko čte dětem“ jehož hlavním cílem je nejen propagace hodnotné literatury, ale i podpora budování pevných vazeb v rodině prostřednictvím společného čtení. Školy se snaží v rámci tohoto projektu pozváním rodičů na předčítání knížek dětem prohlubovat i spolupráci s rodiči. Každý rok jsou ve „Dnech otevřených dveří“ školy přístupné rodičům i široké veřejnosti. Pro všechny přítomné bývá připraven kulturní program – divadélko v cizím jazyce, zpěv nebo taneční vystoupení. Na Základní škole J. A. Komenského jsou každoročně pořádány na začátku adventu „vánoční trhy“ propagující práci žáků školy, na Základní škole Kostelní se již potřetí konal „dobročinný bazárek“, jehož výtěžek bývá každý rok použit pro ulehčení života znevýhodněných dětí. Pro žáky devátých ročníků jsou pořádány přednášky primární prevence nazvané Právní odpovědnost žáků, zařizovány návštěvy a prohlídky institucí, o kterých se učí v hodinách výchovy k občanství – Dětský domov v Nymburce, Vazební věznice Praha Pankrác, budova Vrchního soudu v Praze.

Primární preventivní programy středních škol i učilišť ve městě navazují na aktivity základních škol a rozšiřují je o tematické bloky ve výuce jednotlivých předmětů - besedy s protidrogovou tematikou, na téma právní odpovědnosti v souvislosti s plnoletostí, volnočasové aktivity sportovního a uměleckého charakteru, návštěvy divadelních představení a pobyty na zahraniční praxi. V rámci nově vzniklých třídních kolektivů pořádá škola na začátku nového školního roku adaptační kurzy pro první ročníky. Studenti jsou podporováni v účasti v předmětových soutěžích, účastní se humanitárních akcí, adaptačních pobytů, lyžařských kurzů, navštěvují domovy seniorů, nemocnice a podílí se na zajištění příměstského tábora. Všechny zmiňované školy nabízejí konzultační hodiny pro rodiče žáků s problémy v chování. Mezi hlavní informační zdroje škol ve městě patří školní nástěnky a webové stránky obsahující veškeré potřebné kontaktní informace pro příslušný školní rok.

V primárních preventivních programech čelákovických škol jsou uvedené kontakty na vnější zdroje primární prevence rizikového chování dětí a mládeže:

- Pedagogicko psychologická poradna (PPP pro Prahu-východ),
Mochovská 570, Praha 9, tel. 281 867 331-4, mobil 739 673 168,
- kurátor pro děti a mládež, detašované pracoviště nám. Republiky 3, Praha 1,
se sídlem na OSPOD, Městský úřad Brandýs nad Labem – Stará Boleslav,
tel. 221 621 563,
- výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov, Praha 9 – Prosek, tel.
283 883 470-1, mobil 773 212 821,
- nízkoprahová zařízení: K-centrum a občanské sdružení Semiramis Nymburk,
tel. 731 615 059,
- občanská poradna Respondeo, o. s. se sídlem v Nymburce,
konzultačními hodiny - každá první středa v měsíci, budova Městského úřadu v
Čelákovících, tel. 325 511 148, mobil 775 561 848,
- Středisko prevence a léčby drogových závislostí Drop In o. p. s.
tel. 222 221 124,
- Fond ohrožených dětí Praha - tel. 224 236 655,
- bezplatná linka důvěry pro děti a mládež - 116 111,
- NON-STOP Linka důvěry DKC – dětské krizové centrum,
tel. 241 484 149, mobil 777 715 215,
- rodičovská linka poskytující krizovou intervenci a poradenství rodičům a
ostatním členům rodiny z celé ČR, tel. 840 111 234, mobil 606 021 021,
- Policie ČR 158 a Městská policie tel. 326 929 150, mobil 731 136 156,
- lékaři, psychiatři a další odborní pracovníci.

25 let od začátku svého působení oslavil letos Městský dům dětí a mládeže Čelákovice, který se kromě nabízených zájmových kroužků pro děti a veřejnost věnuje prevenci a přípravě již zmiňovaných preventivních programů pro školy.

Na začátku této kapitoly autorka upozorňovala na zaměření preventivních akcí nejen na děti, ale i na rodiče a celé rodiny. Touto problematikou se velice aktivně zabývají členky občanského sdružení ROUTA – ROdinné Útočiště Tisícerych Aktivit. Nejvýznamnější aktivitou je klub, který nabízí pestrý program volnočasových akcí

určených celým rodinám z Čelákovic a okolí - dětem, tatínkům s dětmi nebo třeba jen maminkám, které si potřebují odpočinout od všedních starostí. Sdružení nabízí víkendové a prázdninové pobyty pro děti i celé rodiny, víkendové vzdělávací pobyty s přednáškami na podporu pozitivního rodičovství, partnerství a manželství. Rodinné centrum ROUTA získalo v roce 2013 dotaci ze státního rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR na podporu a rozvoj rodinné politiky. Tímto projektem podporuje náhradní rodiny, napomáhá integraci náhradních rodin, podporuje profesionalizaci pěstounské péče, sociálně-právní ochranu dětí, snaží se zabránit negativním vlivům, napomáhá řešit výchovné problémy nebo špatné školní výsledky a buduje místo pro setkávání a výměnu zkušeností náhradních rodičů. Šíří všeobecnou osvětu k této problematice.

Jedním z dřívějších projektů realizovaných od října 2010 do konce září 2013 byl projekt „Rodina a práce i pro Čelákovice“, jehož cílem bylo zlepšit podmínky pro sladování rodinného a pracovního života obyvatel Čelákovic a okolí. Partnerem projektu bylo Mateřské centrum Čelákovice, jehož práce je s ROUTOU propojená. Kvalifikované pracovnice odpoledního útočiště zajišťovaly odbornou péči a program pro děti včetně domácí přípravy, a to v prostorách mateřského centra, které je dětem přizpůsobeno. Rodičům byla bezplatně nabízena služba bezpečného převodu dětí z mateřské či základní školy na kroužky nebo do prostor mateřského centra, kde si je rodiče později vyzvedli. Tento projekt byl ukončen. Avšak z důvodu velkého zájmu ze strany veřejnosti byla obnovena služba bezpečného převodu dětí od letošního školního roku za úplaty s dotací z rozpočtu města. ROUTA nabízí bezplatné krátkodobé hlídání dětí každou středu jako pomoc rodičům, kteří hledají návrat na pracovní trh a absolvují například pracovní pohovory, jednání na úřadech, zvyšují si kvalifikaci atd. Kromě této plánované služby existuje ještě mobilní nebo S.O.S. služba, která může rodičům pomoci v případě nenadálé události, jako je např. nečekaný přesčas, zpoždění vlaku nebo dopravní zácpa na cestě zpět domů. Široká veřejnost města může bezplatně využívat individuální odborné psychologické i právní poradenství v oblasti sladování rodinného a pracovního života, nástupu matky po rodičovské dovolené zpět do zaměstnání nebo jiných problémů týkajících se výchovy dětí. V době konání přednášek i seminářů klub zajišťuje doprovodné hlídání dětí.

Co lze na závěr k čelákovické ROUTĚ říci? Za 6 let svého působení pomohla mnoha mladým rodinám, které možná i díky ní našly po příchodu do města nové přátele a rodinné vztahy na mnoho let.

Činnost místních škol, ROUTHY, MDDM, i ostatních zájmových organizací pracujících s dětmi a mládeží podporují i zástupci města Čelákovice, kteří se snaží pozitivně ovlivňovat využívání volného času dětí a dospívajících. Společným cílem všech obyvatel města je jistě klidný a bezproblémový život s mládeží bez rizik.

4.2 Analýza podkladů z MDDM a dalších volnočasových organizací

Pro průzkum a vyhodnocení oblíbenosti nabízených mimoškolních aktivit ve městě Čelákovice byla využita metoda zaznamenávání, třídění a porovnávání údajů jednotlivých organizací nabízejících volnočasové aktivity pro děti mládež ve školním roce 2013/2014. Vyhodnocená data byla dále rozšířena o poznatky získané z internetových stránek jednotlivých oddílů a klubů doplněné o rozhovory s pedagogickými pracovníky – učiteli ZUŠ, trenéry a vedoucími zájmových kroužků působících ve volném čase.

Pro rodiče je často jedním z důležitých kritérií při výběru volnočasové aktivity částka, kterou docházka do zájmového kroužku obnáší. Mezi nejméně finančně náročné patří zájmové aktivity nabízené a provozované v rámci školních družin. Na některých školách, jako například v ZŠ Kostelní, děti navštěvující školní družinu využívají tyto kroužky po zaplacení poplatku za ŠD – 150 Kč za měsíc - zdarma. Rodiče dětí, které nechodí do družiny, přispívají částkou 75 Kč za měsíc.

ZŠ Kostelní nabízí tyto kroužky: výtvarná dílna, mladý čtenář, kroužek anglického jazyka pro žáky prvních tříd, basketbal, jazyková a řečová výchova. Zájmové kroužky školní družiny jsou vedené pedagogickými pracovníky školy. Ve spolupráci s florbalovým týmem Orka, který využívá ke svým tréninkům tělocvičnu Bios, zprostředkovává škola dětem návštěvu kroužku florbalu.

ZŠ J. A. Komenského nabízí kroužky: šikovné ruce, počítače, hra na flétnu, kroužek vybíjené, pěvecký, angličtina pro děti a výuka anglického jazyka pro žáky 2. stupně.

Kroužky, které vedou pracovníci školy, doplňuje ještě kroužek šachu a deskových her, který byl vedoucími této aktivity nabízen i v ZŠ Kostelní. Na této škole platí žáci za většinu aktivit 500 Kč, jen kroužky anglického jazyka a šikovných rukou 800 Kč za pololetí.

Soukromá ZŠ Větrník nabízí své aktivity nejen pro své žáky, ale i pro veřejnost: vědecké kroužky pro začátečníky i pokročilé, keramiku, angličtinu, počítače a internet, bojové sporty a sebeobranu v cenové relaci od 1200 Kč do 1600 Kč za pololetí. 100 Kč za 1 hodinu zaplatí zájemci o výuku anglického jazyka a zájemci o badminton, na který škola nabízí i zapůjčení potřebného vybavení.

Většinu kroužků, které nabízí všechny tři tyto základní školy, využívají především žáci mladší, navštěvující 1. stupeň základní školy.

Mezi méně finančně náročné volnočasové aktivity, které jsou dětem a dospívajícím ve městě nabízeny, patří jistě i aktivní trávení volného času v zájmové organizaci Junák. Zástupci skautů a skautek ČR – střediska v Čelákovících - velice pěkně vystihují hlavní myšlenku a cíl výchovy dětí a mladých lidí ve svém článku o skautingu na internetové stránce města. „*Skauting je celosvětové výchovné hnutí, které vychází z přesvědčení, že svět může být lepší a že záleží na každém člověku, co pro to udělá.*“⁵⁶

Čelákovické skautské středisko stejně jako i střediska ve všech státech světa (214 států) dále rozvíjí myšlenku zakladatele skautingu, kterým byl významný britský generál Robert Baden-Powell. V naší zemi se rozšířil skauting v roce 1911. Většina členů střediska, kteří se ztotožnili se směrem, kterým se společné trávení volného času dětí všech věkových kategorií ubírá, působí v této organizaci dlouhodobě již od dětských let. Děvčata i chlapci jsou rozděleni do jednotlivých oddílů, které vedou dobrovolní vedoucí, často „odchovanci“ střediska bez nároku na odměnu. Členění skautů ve zdejším středisku je do pěti oddílů/družin: 5-6 let – benjaminci, 7-11 let – vlčata a světlušky, 11-15 let - skauti a skautky, 16-26 let roveři a rangers a kategorie oldskauti - 27-100 i více let. Všechny oddíly se pravidelně schází jednou týdně ve své klubovně a společně o víkendech a školních prázdninách podnikají jedno i vícedenní

⁵⁶ Čelákovice Junák - Svaz skautů a skautek ČR - středisko Čelákovice [online]. Město Čelákovice© 2000-2014. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.celakovice.cz/redakce/index.php?clanek=85243&lanG=cs&slozka=79789&dispsub=yes&jmeno_podniku=jun%C3%A1k&detaildb=5701&

výpravy, zaměřené na turistiku, pobyt v přírodě a výchovu k praktickým dovednostem. Podílejí se a jsou i organizátory různých akcí na podporu města, jako například akce konané v rámci kampaně Clean up the word „Uklidme Čelákovice“⁵⁷. Pro všechny oddíly je vyvrcholením činnosti střediska společný dvoutýdenní pobyt na letním táboře. Spolupráce se zástupci této volnočasové organizace při získávání podkladů k výzkumu byla velice příjemná. Zájem mládeže vyhodnocuje tabulka č. 6.

Ve všech následujících tabulkách znázorňujících počet členů jednotlivých oddílů a klubů jsou děti a dospívající rozděleni do třech věkových kategorií: mladší školní věk do 10 let, starší školní věk do 15 let a mládež do 18 let.

Tabulka č. 6: Junák – středisko Čelákovice

	mladší školní věk	starší školní věk	mládež	celkem
Junák	24	48	12	74

Zdroj⁵⁸

Mezi organizace nabízející kroužky a volnočasové aktivity pro děti patří i občanské sdružení - rodinné útočiště ROUTA. Tato organizace nabízí trávení volného času především pro děti s maminkami, děti předškolní a děti mladšího školního věku. Při návštěvě tohoto zařízení byla autorka práce velice mile přivítána a provedena všemi prostory jejich základny. I když není organizovaná volnočasová aktivita pro děti staršího školního věku hlavní náplní jejich činnosti, nabízí možnost navštěvovat kroužky u nich organizované i dětem od 6 do 12 let. Věková hranice dětí se stále zvyšuje s délkou působení občanského sdružení, jehož aktivistkami jsou ženy, které navštěvovaly centrum již v době mateřské dovolené. Nabízet kroužky pro děti školního věku začaly z důvodu, který je odrazoval u ostatních zájmových organizací. S odůvodněním, že jejich děti by rády dělaly sport i jinou zájmovou činnost mnohdy „jen“ pro radost, bez tlaku na podávání vrcholových výkonů v z důvodu obsazenosti tělocvičny e sportu, vydrnkávání etud na kytaru, nebo prožívání vyčerpávajícího tréninku, spojeného ze dvou hodin v týdnu do jedné dvouhodinové.

⁵⁷ Středisko Čelákovice. RADA, Jára. "Uklidme svět - uklidme Čelákovice" [online]. Copyright © středisko Čelákovice 2007 - 2008. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://skaut.info/>

⁵⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Pro děti této věkové kategorie od letošního školního roku centrum nabízí: dívčí klub, angličtinu s rodilým mluvčím, plavání a skupinovou hru na kytaru, ve které se děti již od prvních hodin učí vydrnkávat akordy a hrát písničky.

Z důvodu zavedení těchto volnočasových aktivit nově až v tomto školním roce nebyla v době sběru podkladů možnost vypracovat přehled jejich využití.

Termíny i ceník nabízených aktivit lze zjistit na internetové stránce občanského sdružení.⁵⁹ Podle zájmu, který byl ze strany veřejnosti projevovaný již koncem letních prázdnin, lze předpokládat, že i kroužky nabízené klubem ROUTA si našly své zájemce.

Hlavní organizací zabývající se volnočasovou pedagogickou činností s již dlouholetou tradicí je MDDM Čelákovice, nabízející celoročně zájmové kroužky, kurzy a kluby, akce pro školy i jednorázové, tradiční a příležitostné akce.

Mezi akce pro školy, které mají ve městě již svou tradici, patří například dopravní výchova soutěže, preventivní akce – zdravý životní styl, okresní kola v minifotbalu, vybíjené, krajská kola McDonald's CUP, okresní kola In-Line brusle, plavecko-běžecký pohár Středočeského kraje a další. Příležitostnými akcemi, které se postupem let staly také již tradiční, je večerní běh Čelákovice, taneční soutěž Čelákovická Duběnka a mnoho dalších aktivit. První sobotu v září probíhá na zahradě MDDM akce „Festival volnočasových aktivit“, na které předvádí své činnosti i další čelákovické organizace, které pracují s dětmi a dalšími zájemci v jejich volném čase - Mateřské centrum, výtvarná dílna „Labyrint“, Sbor hasičů a dřevomodelářský kroužek ze SOŠ Čelákovice. Všichni přítomní zájemci mají možnost vyzkoušet svou šikovnost v jednotlivých oborech a podívat se i na ukázkou Street Dance, Break Dance a dalších tanečních kroužků, kterých v letošním školním roce nabízí MDDM sedm.

Výsledky průzkumu v MDDM jsou přehledně zpracovány do srovnávací tabulky č. 7. V podrobném přehledu zájmových aktivit uvedených na internetové stránce MDDM Čelákovice jsou uvedené i ceny zápisného pro jednotlivé kroužky splatné většinou za pololetí.⁶⁰

⁵⁹ŽATEČKOVÁ, Monika. Zájmové kroužky: školní rok 2014/15. In: *Mateřské centrum Čelákovice* [online]. © 2013 RC Routa. 2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.rc-routa.cz/klub/matenske-centrum-celakovice/>

⁶⁰ MDDM Čelákovice. *Http://www.mddmcelakovice.cz/co-nabizime/* [online]. 2011 Copyright © Kamil Vašica & MDDM Čelákovice. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.mddmcelakovice.cz/co-nabizime/>

Tabulka č. 7: Volnočasové aktivity MDDM

KROUŽEK	mladší školní věk	starší školní věk	mládež	celkem
Taneční	47	42	9	98
Turisti	35	5	1	41
Basketbal	10	10	0	20
Volejbal	0	12	0	12
Pohybový	57	0	0	57
Atletika	29	14	2	45
Kutil	17	10	0	27
Výtvarný	9	0	0	9
Paličkování	0	0	7	7
Žonglování	4	5	1	10
Artefietika	2	5	0	7
Korálky	5	6	0	11
Hraboši	3	11	1	15
Foto Design	0	7	2	9
Klíček	9	0	0	9
Košíkování	10	7	10	27
Chov koní	15	6	0	21
Plavání	46	26	0	72

Zdroj⁶¹

Nejoblíbenější aktivitou chlapců je atletika, pohybové hry, turistický kroužek Medvědi a medvěd'ata a kroužek vyřezávání – Hraboši. Děvčata stále nejvíce lákají již zmíněné kroužky tance, chov koní a výtvarně rukodělné aktivity.

⁶¹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Obě skupiny rády navštěvují kroužek plavání v městském bazénu. Při sčítání účastníků všech kurzů byly sloučeny kroužky taneční, turistické i výtvarné, které jsou názvy rozděleny podle věkových kategorií např. Kutil, Kutílek I, Kutílek II. atd. Mezi nejzajímavější nabízené aktivity patří například kroužek žonglování, korálky, Foto Design, paličkování, Čarodějky nebo kroužek se záhadným názvem Artefiletika, jehož náplní je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí výchovy uměním, propojené dramaticky, hudebně i tanečně. V přehledu zájmových aktivit MDDM pro školní rok 2014-2015 lze najít i zcela nové aktivity určené pro děti všech věkových kategorií.

Základní umělecká škola Jana Zacha nabízí svým zájemcům čtyři obory. Největší zájem je o obor hudební, a to především o hru na klavír, nejmenší zájem je o hru na lesní roh. Druhým oblíbeným oborem je obor výtvarný, dále taneční a poslední v pořadí zájmu je obor literárně-dramatický. Všechny tyto obory navštěvuje celkem 852 žáků – dvě třetiny z tohoto počtu jsou děvčata. Pro velký zájem má škola dvě odloučená pracoviště pro hudební obor, v Zelenči a v Jirnech. Autorka práce se v rozhovoru se zástupcem ředitelky ZUŠ, panem Janem Bláhou, který vyučuje hru na klarinet a saxofon, dozvěděla, že pedagogický sbor vyučující na čelákovické umělecké škole tvoří celkem 38 pedagogů, z toho přesně 19 mužů a 19 žen.

Počty žáků jednotlivých oborů jsou zaznamenány v tabulce č. 8. Úspěchy mladých umělců, fotografie, archiv akcí i výši školného pro jednotlivé obory lze najít na internetové stránce školy.⁶²

Tabulka č. 8: ZUŠ Jana Zacha - Čelákovice

OBOR	mladší školní věk	starší školní věk	mládež	celkem
hudební	373	131	19	523
výtvarný	119	44	1	164
taneční	59	51	8	118
literárně – dramatický	32	11	4	47

Zdroj⁶³

⁶² ZUŠ Jana Zacha. *Studijní obory - školné* [online]. 2007-2014 © ZUŠ Jana Zacha Čelákovice. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://zus.celakovice.cz/skolne.php>

⁶³ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Poslední tabulka této podkapitoly č. 9 se týká sportovně zájmových organizací, které vystupují ve městě samy za sebe, a oddílů, které jsou v tabulce odděleny tlustou čarou a patří pod tělovýchovnou jednotu, dále uváděnou jako TJ Spartak Čelákovice.

Tabulka č. 9: Sportovně zájmové spolky + TJ Spartak (oddíly pod čarou)

ODDÍL / KLUB	mladší školní věk	starší školní věk	mládež	celkem
Vodáci a potápěči	12	0	5	17
Hasiči	0	14	3	17
Volejbal	13	61	5	79
Tenis	34	23	9	66
Florbal Orka	62	78	34	174
SK Union fotbal	57	49	16	122
Nohejbal	17	4	0	21
Atletika	37	28	5	70
Rekreační sport	24	1	4	32
Aerobic	0	8	4	12
Stolní tenis	0	14	1	15
Badminton	1	1	1	3
Šachy	2	4	0	6
Turistika	0	1	0	1

Zdroj⁶⁴

⁶⁴ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Nejoblíbenějším sportem chlapců je podle údajů v tabulce florbal, fotbal a atletika. Tyto sporty však lákají i děvčata. Podle dodaných podkladů od trenérů hrají florbal 4 a fotbal 3 dívky z uvedeného počtu. Florbalisté mají z důvodu sloučení hráčů družstev starších žáků a juniorů s týmem HorsePower Horní Počernice z celkového počtu 174 polovinu hráčů dojíždějících.

Do součtu členů Orky však není započítaná florbalová příprava, kterou tvoří cca 50 dětí v předškolním věku do 6 let, výhradně z Čelákovic.

Při návštěvě tréninků jednotlivých oddílů autorka výzkumu zjišťovala případná úskalí a problémy, se kterými musí trenéři a vedoucí oddílů při své práci s dětmi a mládeží bojovat. Hlavní je pro většinu oddílů nedostatek vnitřních tréninkových prostor – tělocvičen ve městě, dále málo trenérů, kteří by měli čas v odpoledních hodinách, a někdy i nezájem mládeže o daný sport. Trenéři volejbalu se snaží při svých náborových akcích na základních školách podchytit zájem především u chlapců, jejichž družstvo se v loňském roce rozpadlo, a osm z nich dochází na tréninky společně s děvčaty. Chybí zástupci mladšího školního věku a mládeže. Nejvíce členů oddílu tvoří žákyně staršího školního věku. Oddíl tenisu má naopak nejpočetnější kategorii nejmladších, tedy tenisovou školičku. Počty malých tenistů se však postupem času snižují, až vydrží do dospělosti jen ti opravdu nejvíce nadšení jedinci. Stále větší popularitu si ve městě získává nohejbal, jehož úspěšní sportovci si pomalu začínají od nejmladších kategorií vychovávat pokračovatele toho sportovního umění. Stejně oblíbenosti se ve městě těší kroužek vodáků - potápěčů a mladých hasičů. Zatímco mezi vodáky je více děvčat, u hasičů převládají chlapci. V oddíle atletiky soutěží 30 chlapců a 40 dívek. V nejmladší kategorii mají především mladší žáci zájem o rekreační sportování, šachy a děvčata o aerobic a zkouší hrát badminton. Kontakty na jednotlivé organizace lze najít na internetové stránce města Čelákovice.⁶⁵

Kromě aktivního trávení volného času ve zmíněných organizacích mají děti a mládež v Čelákovicích možnost využívat další sportovní zázemí města individuálně. V posledních letech, kdy se do Čelákovic a blízkého okolí přistěhovalo mnoho mladých lidí, vznikla ve městě hřiště s dětskými herními prvky a hřiště s umělým povrchem. V průběhu měsíce srpna byla vybudována i první venkovní posilovna provozující spor-

⁶⁵ Čelákovice. *Sport* [online]. Město Čelákovice © 2000-2014. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.celakovice.cz/cs/organizace-sluzby/sport/>

tovní aktivitu Street workout, která se u nás objevila poměrně nedávno a těší se zájmu především u dospívajících chlapců. Městský stadion i starší generace občanů, která na něj vzpomíná jako na jedinečný sportovní areál, v němž se konaly nejen populární spartakiády, ale kde závodil ve své době i Emil Zátopek se dočkali rekonstrukce atletické dráhy a atletických sektorů. Je přáním všech občanů Čelákovic, aby byl nejen městský stadion, ale i všechna vybudovaná hřiště a sportoviště dětmi a mládeží při trávení jejich volného času co nejvíce využívána.

4.3 Analýza dat

Pro výzkum byl použit dotazník anonymní a respondenti vyplnili v úvodu jen základní data: ročník a školu, kterou navštěvují, své pohlaví a informaci o tom, jestli bydlí přímo v Čelákovicích, nebo do školy dojíždí z okolní obce.

Dotazník obsahuje 12 otázek, z toho 1 otevřenou a zbývající uzavřené s více možnostmi odpovědí, nebo polouzavřené, ve kterých mohli žáci své odpovědi stručně upřesnit. Dotazníkové otázky byly sestaveny tak, aby odpovídaly na stanovené výzkumné hypotézy. Samotné vyplnění dotazníku žákům zabralo 5 – 10 minut.

Při vyhodnocování jednotlivých údajů byly nejdříve odpovědi spočítány ručně, dále převedeny do elektronické podoby a poté vyhodnoceny na základě konkrétních odpovědí dotazovaných respondentů. Výsledky byly vyjádřeny procentuálně a byly zaokrouhleny na celá procenta. Jednotlivé otázky byly mezi sebou porovnány tak, aby z jejich vyhodnocení vplynuly odpovědi na otázky: jakým způsobem tráví svůj volný čas žáci mladší a starší, jakým mimoškolním aktivitám se žáci obou zkoumaných skupin věnují nejčastěji, jestli čas s přáteli tráví jiným způsobem žáci mladší a starší atd.

DOTAZNÍKOVÉ OTÁZKY

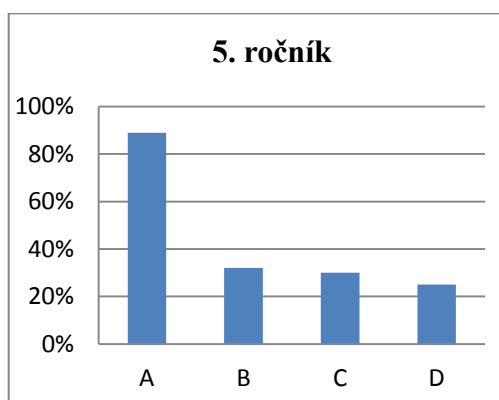
1. Při výběru mimoškolních aktivit se rozhoduješ podle...

Na tuto otázku bylo možné označit více odpovědí a při vyhodnocení byly všechny čtyři možnosti vyjádřeny procenty v každém ročníku a vzájemně porovnány. Výsledky odpovědí znázorňují grafy č. 3 a č. 4.

Hodnocení odpovědí: Žáci 5. i 9. ročníků volí mimoškolní aktivity nejčastěji podle svých zájmů, u obou kategorií odpovědi přesáhly 80 %. Mladší žáci dále dbají více názoru rodičů - 32 %, zatímco žáci starší jen z 16 %. Mnohem důležitější je pro ně místo a čas konání kroužků - 46 %, což žáci pátého ročníku řeší až na 3. místě - 30 %. Odpověď D, při které si volí aktivity podle kamarádů, kteří kroužek navštěvují, se jeví jako důležitější žákům mladším, kteří tuto odpověď označili 25 %, zástupci 9. ročníků jen 17 %. Přehledné porovnání obou skupin šetření znázorňuje následující graf č. 5.

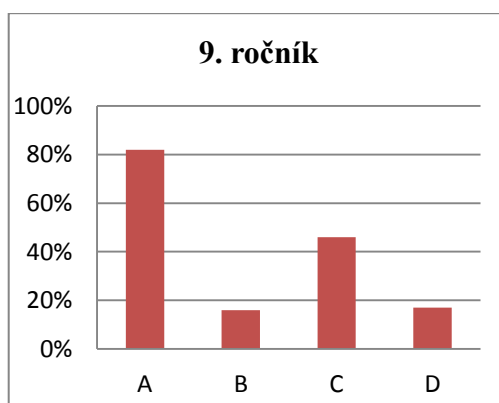
Odpovědi: Podle: **A** – svých zájmů **B** – názoru rodičů
C – místa a času konání **D** – kamarádů

Graf č. 3: Výběr mimoškolních aktivit 1

Zdroj⁶⁶

Graf č. 4: Výběr mimoškolních aktivit 2

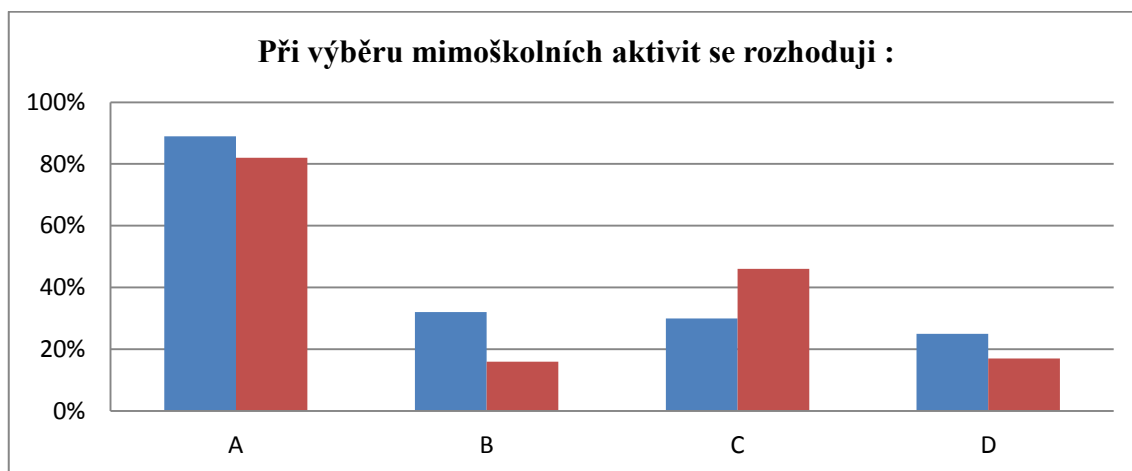

Zdroj⁶⁷

⁶⁶ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁶⁷ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf č. 5: Porovnání odpovědí 1. otázky

Zdroj⁶⁸

Ve všech srovnávacích grafech je použito toto barevné označení:

- 5. ročník
- 9. ročník

2. Se svou rodinou trávíš...

Na tuto otázku bylo možné zvolit více odpovědí. Byla vyhodnocena stejně jako otázka předešlá a odpovědi zaznamenané do přehledných grafů č. 6 a č. 7.

Hodnocení odpovědí:

Mladší žáci tráví se svými rodiči především víkendy - 90 %, žáci 9. ročníku zvolili tuto odpověď jen v 53 % a nejvíce naopak pracovní dny - 61 %, které však označilo i více mladších žáků - 67 %. Prázdniny uvedly obě skupiny na druhém místě, i když žáci mladší o dost častěji - 82 % a starší jen 54 %. Odpověď minimum času byla pro obě skupiny na posledním místě. 5. ročník označil jen 4 % a 9. ročník 14 %. Rozdílné odpovědi je možné porovnat v grafu č. 8.

⁶⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpovědi:

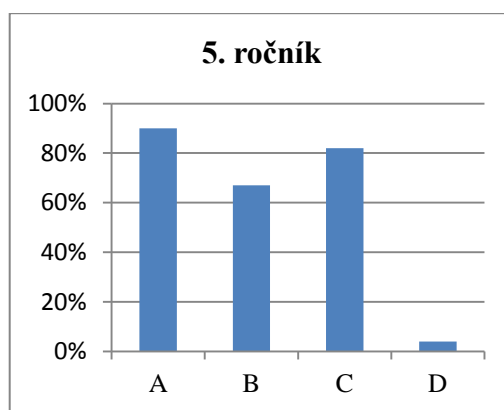
A – víkendy

B – pracovní dny

C – prázdniny

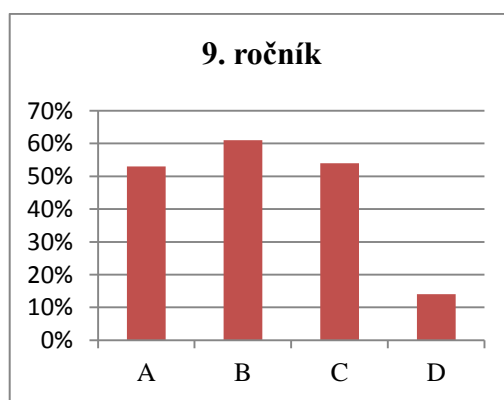
D – s rodiči bývám minimálně

Graf č. 6: Se svou rodinou trávíš 1

Zdroj⁶⁹

Graf č. 7: Se svou rodinou trávíš 2

Zdroj⁷⁰

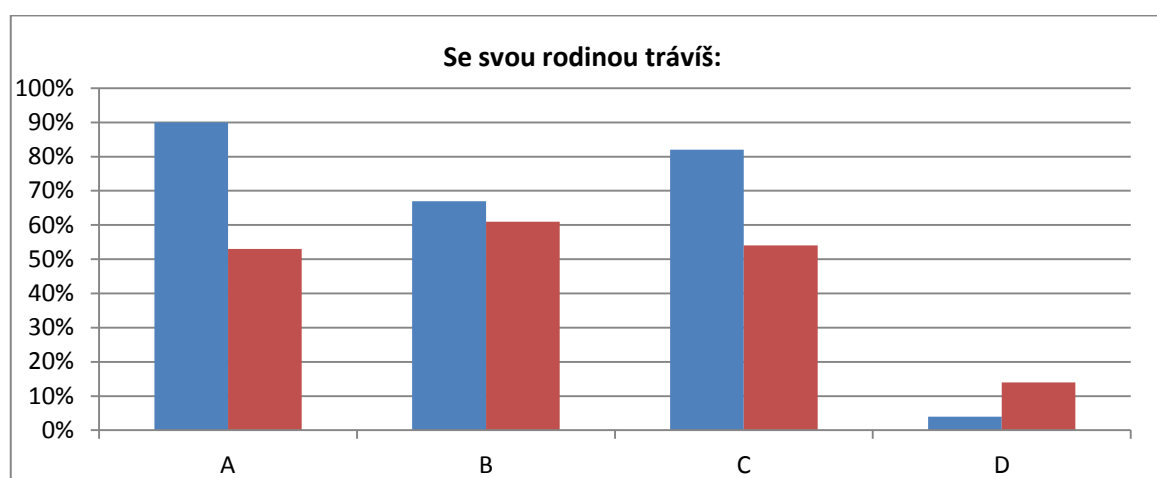
⁶⁹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁷⁰ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Při porovnání odpovědí je viditelně nejvyšší rozdíl v odpovědi A, kdy mladší děti tráví víkendy ve většině případů společně s rodiči, naopak starší žáci méně často o 37 % a bývají se svou rodinou spíše v pracovní dny odpoledne a večer. Rozdíl v této odpovědi B byl pouze 6 %.

Minimum času věnují rodiče starším dětem, z odpovědí obou skupin vyplynulo o 10 %. Druhý největší rozdíl - 28 % - byl zaznamenán u odpovědi C, kdy žáci mladší tráví v 82 % prázdniny převážně s rodiči a starší jen v 54 %.

Graf č. 8: Porovnání odpovědí 2. otázky

Zdroj⁷¹

3. Jakým mimoškolním aktivitám se ve volném čase věnuješ...

Odpověď na tuto otázku žáci vybírali ze čtyř nabízených možností. V případě, že se ve svém volném čase nevěnují žádné aktivitě, označili odpověď pátou - E. Opět bylo možné zvolit více možností. Výsledné procentuální vyhodnocení jednotlivých ročníků je zaznamenáno v menších grafech č. 9 a č. 10. Větší graf č. 11 znázorňuje odpovědi přehledně pro obě kategorie. Odpovědi lze v tomto grafu vzájemně porovnat.

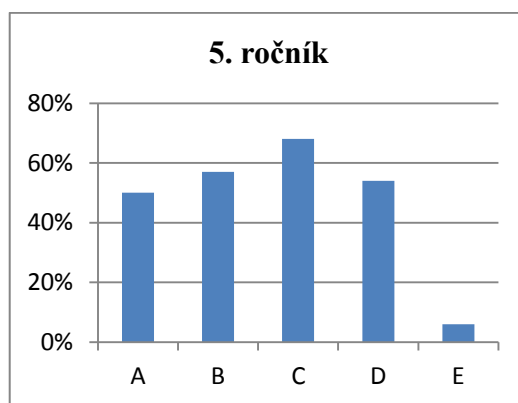
⁷¹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpovědi:

A – uměleckým **B** – venkovním **C** – sportovním **D** – domácím

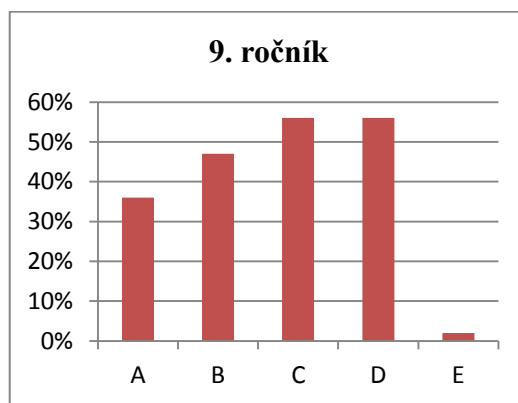
D – nevěnují se žádným aktivitám

Graf č. 9: Věnují se těmto mimoškolním aktivitám 1

Zdroj⁷²

Graf č. 10: Věnují se těmto mimoškolním aktivitám 2

Zdroj⁷³

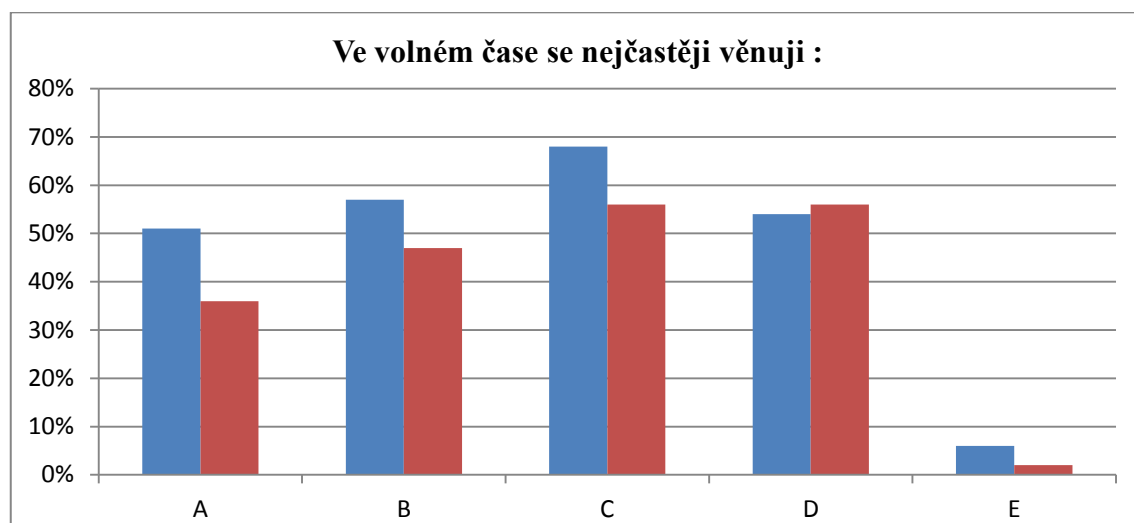
⁷² Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁷³ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Mezi nejčastěji provozované mimoškolní aktivity u obou dotazovaných skupin patří možnost C – ve volném čase sportuje 68 % mladších a 56 % starších žáků. Stejný počet hlasů - 56 % - získala u starších žáků možnost D – domácí aktivity, které označilo i 54 % žáků 5. ročníku. Na druhém místě u dětí mladších skončily aktivity venkovní - 57 % - a hned za nimi aktivity domácí a umělecké - 51%. Žáci starší se věnují venkovním aktivitám ve 47 % a uměleckým jen ve 36 %. Neaktivních respondentů, kteří si nevybrali ani z jedné nabízené možnosti a kteří tráví volný čas neorganizovaně, bylo v mladší kategorii 6 % a ve starší jen 2 %.

Nejmenší rozdíl v odpovědích byl zaznamenán v odpovědi D - jen 2 % a naopak největší rozdíl - 15 % - v oblasti umělecké, kterou provozují spíše žáci mladšího ročníku.

Graf č. 11: Porovnání odpovědí 3. otázky

Zdroj⁷⁴

4. Jakým uměleckým aktivitám se věnuješ...

V této otázce byly odpovědi obou věkových kategorií velmi podobné. Zvolené odpovědi jsou zaznamenány na další stránce v grafech č. 12 a č. 13. Na následující straně v grafu č. 14 je viditelné srovnání, které přehledně znázorňuje přibližnou shodu odpovědí u respondentů starších i mladších.

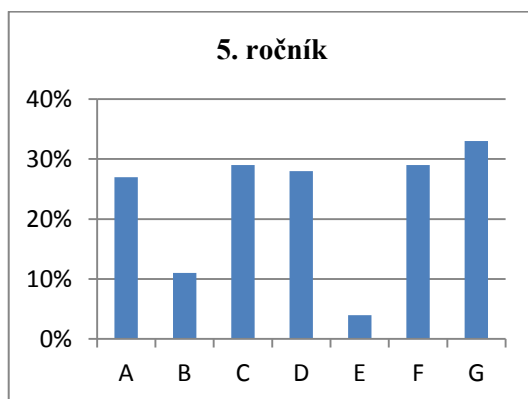
⁷⁴ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpovědi:

A – tanec **B** – zpěv **C** – malování **D** – hudební nástroje **E** – divadlo

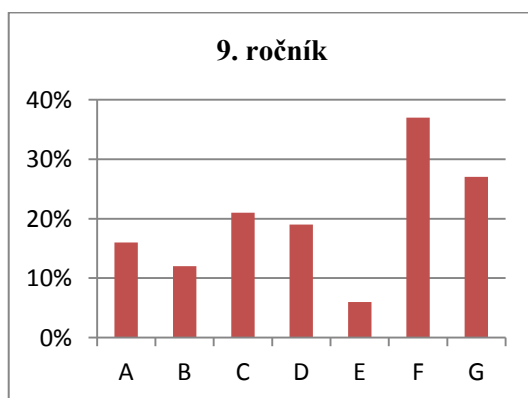
F – nevěnuji se **G** – jiným...

Graf č. 12: Věnuji se těmto uměleckým aktivitám 1

Zdroj⁷⁵

Graf č. 13: Věnuji se těmto uměleckým aktivitám 2

Zdroj⁷⁶

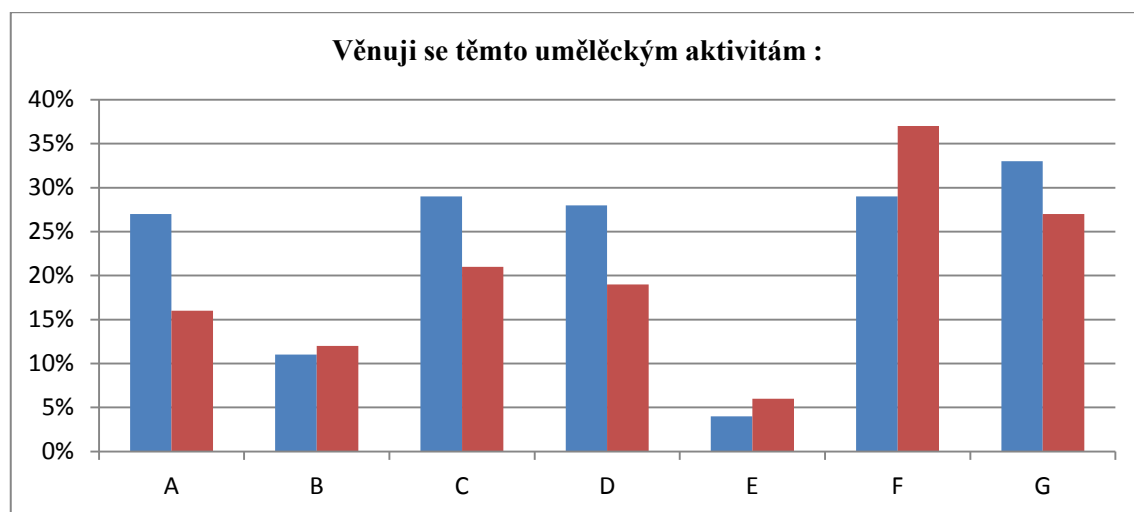
⁷⁵ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁷⁶ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Nejčastěji byla označena odpověď C – malování, u mladších žáků 29 % a u starších jen o něco méně, v 21 %. Další často volenou odpovědí byla výuka hry na hudební nástroj - u žáků 1. stupně 28 % a 2. stupně 19 %. Na třetím místě se shodli žáci tanečních oborů, starší 27 % a mladší 16 %. Čtvrté místo získal u mladších žáků 11 % pěvecký obor stejně jako u starších žáků, kteří ho označili 12 %. Divadelně dramatický obor navštěvuje více žáků – 6 % starších a 4 % mladších. 29% mladších žáků se nevěnuje žádné umělecké aktivitě a 33 % jiným, než jsou uvedené. Starší žáci se věnují uměleckým aktivitám celkově méně - 37 % se nevěnuje tomuto oboru vůbec a 27 % jinak umělecky zařazeným aktivitám. Mezi jiné umělecké aktivity žáci uváděli například: kroužek keramiky, pletení košíků, češtinu a literární kroužek a další jazykové kurzy, které jsme po společném upřesnění při zadávání práce zařadili do této kategorie.

Rozdíl 1 % v odpovědích byl zaznamenán u oboru pěveckého a naopak největší - 11 % - u oboru tanečního. Větší zájem starší žáci věnují zpěvu a dramatickému oboru - divadlu.

Graf č. 14: Porovnání odpovědí 4. otázky

Zdroj⁷⁷

⁷⁷ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

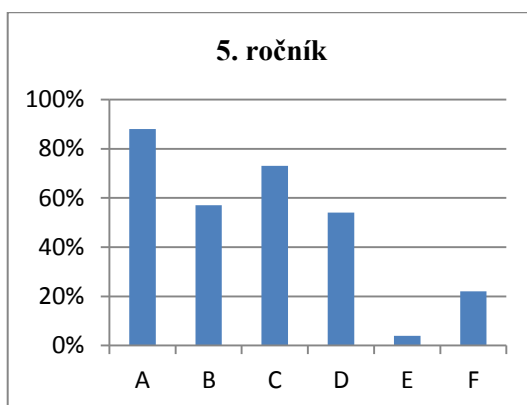
5. Jakým venkovním aktivitám se nejvíce věnuješ...

V této otázce si první a druhé pořadí v odpovědích obě kategorie jen proměnily, jak lze vidět v grafu č. 15, č. 16 i ve srovnávacím grafu č. 17.

Odpovědi:

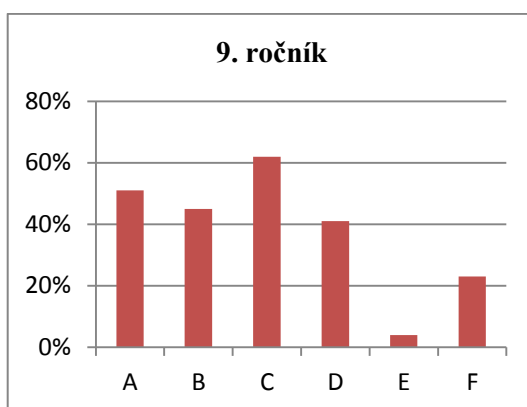
A – míčové hry **B** – aktivity v přírodě **C** – letní aktivity **D** – zimní aktivity
E – nevěnuji se **F** – jiným...

Graf č. 15: Nejvíce se věnuji těmto venkovním aktivitám 1

Zdroj⁷⁸

Graf č. 16: Nejvíce se věnuji těmto venkovním aktivitám 2

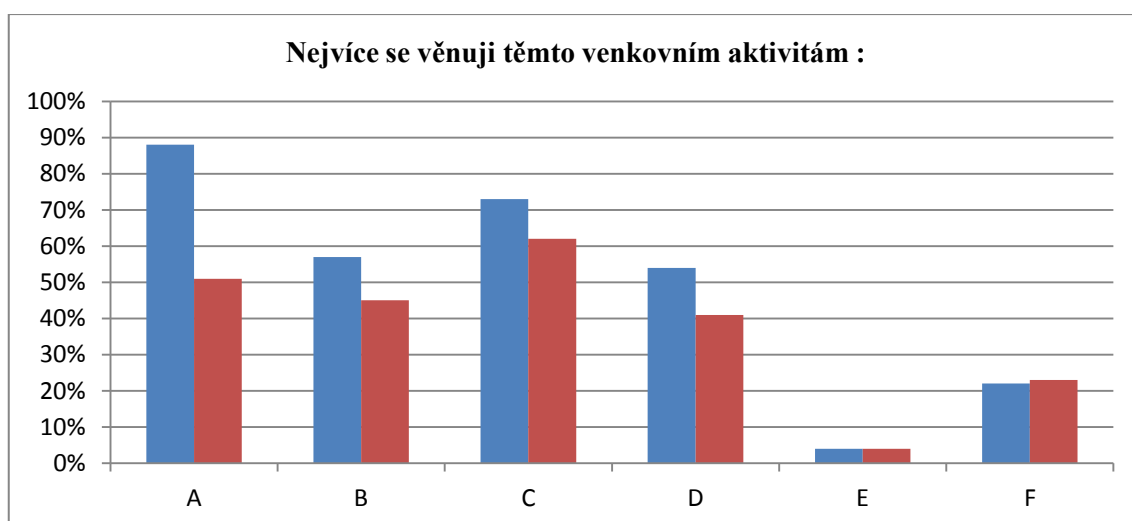
Zdroj⁷⁹

⁷⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁷⁹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Starší žáci nejčastěji hrají míčové hry – 88 % a v 73 % provozují letní aktivity, přičemž jejich starší spolužáci jsou v létě aktivní v 62 % a míčové hry označilo 51 % respondentů. Další pořadí, i když jiné procentuální vyhodnocení obsadily, aktivity v přírodě – mladší 57 % a starší 45 %. Zimní sporty u mladších žáků opět více - 54 % a u starších 41 %. 4 % žáků odpověděla shodně bez ohledu na věk, že se žádné venkovní aktivitě nevěnuje, 22 % mladších a 23 % starších žáků provozuje aktivitu jinou. Mezi jiné aktivity dotázaní uváděli například jízdu na koních a péči o ně, hasičský či vodácký kroužek, jízdu na kole, na kolečkových bruslích nebo na koloběžce. Shodná odpověď byla označena u možnosti E. Rozdíl 1 % je zaznamenán u jiných venkovních aktivit a největší – 33 % rozdíl - u míčových aktivit, možnost A.

Graf č. 17: Porovnání odpovědí 5. otázky

Zdroj⁸⁰

6. Jakým sportovním aktivitám se věnuješ...

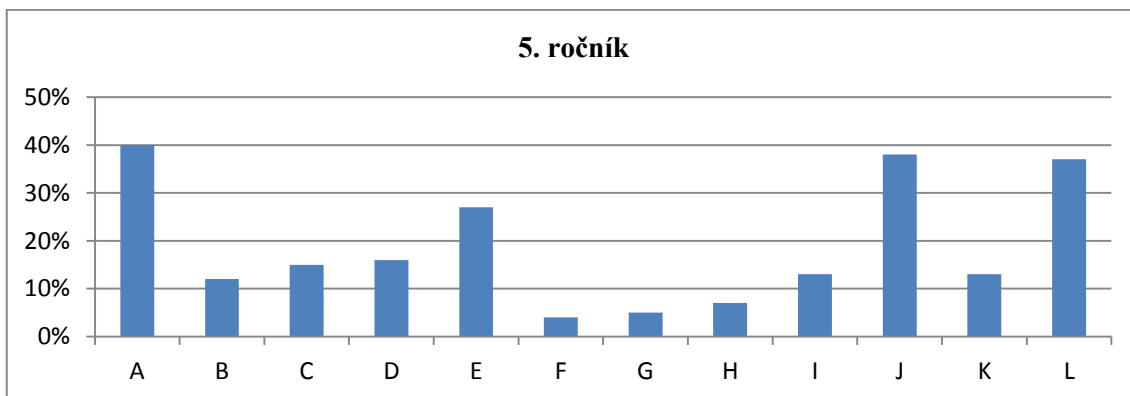
Nabídka sportovně zaměřených aktivit pro volný čas je velmi pestrá a možnosti v dotazníku nebyly vyčerpávající. Do této kategorie patří i mnoho různých variant nabízených sportů, které respondenti po zvolení odpovědi L - věnují se jiné sportovní aktivitě - upřesnili. Oblíbenost nabízených sportů lze srovnat v grafu č. 18, č. 19 a č. 20.

⁸⁰ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpovědi:

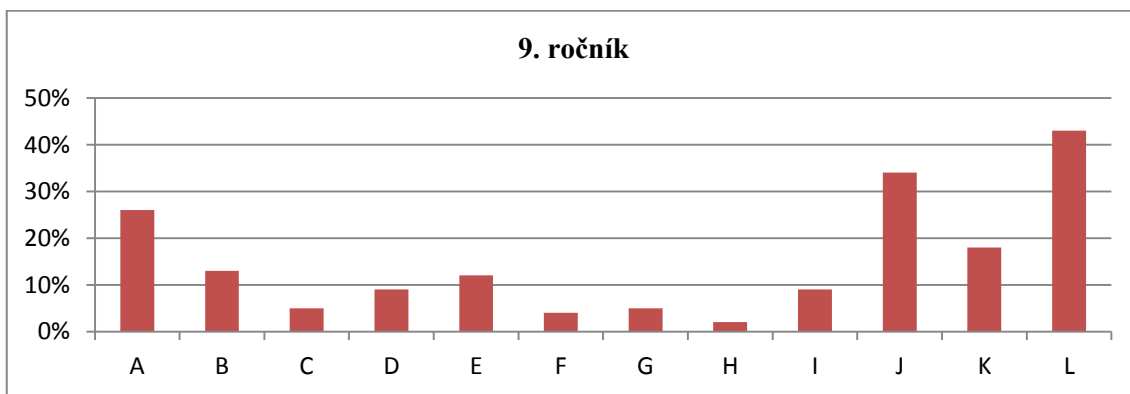
A – fotbal **B** – florbal **C** – basketbal **D** – volejbal **E** – tenis
F – hokej **G** – karate **H** – aerobic **I** – atletika **J** – plavání
K – nevěnuji se **L** – jinému...

Graf č. 18: Věnuji se těmto sportovním aktivitám 1

Zdroj⁸¹

Graf č. 19: Věnuji se těmto sportovním aktivitám 2

Zdroj⁸²

⁸¹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

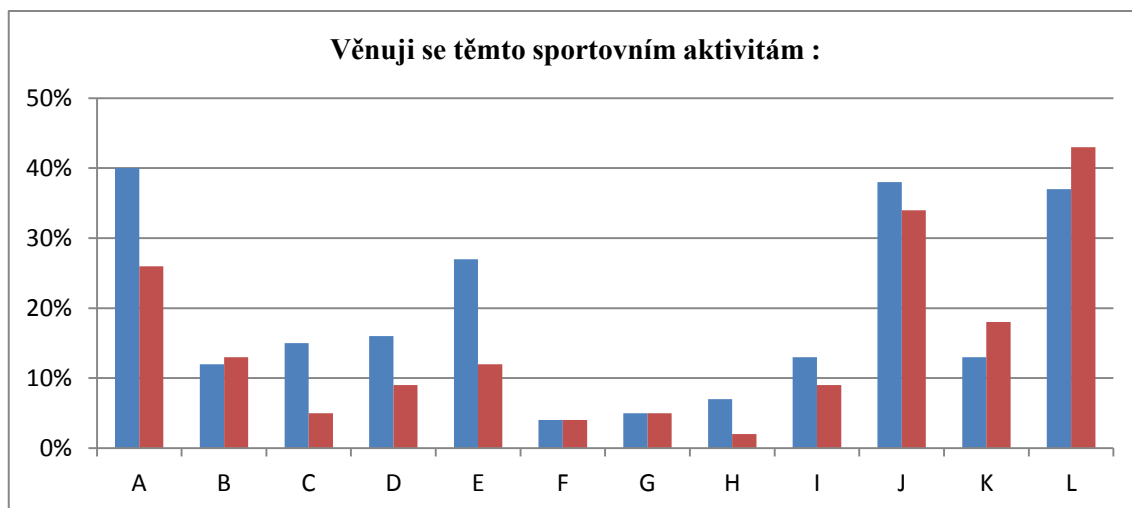
⁸² Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Žáci 5. ročníku označili nejčastěji - 40% - fotbal, 38% plavání, 27 % tenis, 16 % volejbal, 15 % basketbal, 13 % atletika, 12 % florbal, 7 % aerobic, 5 % karate, 4 % hokej. 3% dotázaných zvolila odpověď K – nic a 37 % provozuje jiný druh sportu. Nejčastější odpovědi žáků 9. ročníku - 34% - bylo plavání, dále 26 % fotbal, 13 % florbal, 12 % tenis, 9 % volejbal a atletika, 5 % basketbal a karate, 4 % hokej, 2 % aerobic. 18 % nesportuje vůbec a 43 % upřesnilo svou odpověď L – jiný sport.

V grafickém znázornění srovnávací tabulky je vidět, že více sportují mladší žáci. Stejných hodnot dosáhly odpovědi F – hokej a G – karate, o 1 % více hrají starší žáci florbal. Vyšší procentuální vyjádření mají i odpovědi K, kdy nesportuje vůbec o 5 % více žáků starších než mladších. Obě kategorie, i když starší více, doplnily možnosti jiných sportovních aktivit mimo nabízené.

Mezi jinými možnostmi sportovního využití volného času žáci uváděli: bruslení, jízdu na koních, cyklistiku, nohejbal, stolní tenis, jízdu na pramicích – veslování, sportovní rybolov, šachy a taneční obory patřící do sportovních tanců – break dance, street dance atd.

Graf č. 20: Porovnání odpovědí 6. otázky

Zdroj⁸³

⁸³ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

7. Které ze zaznamenaných aktivit se věnuješ nejdéle...

Tato otázka byla jediná otevřená a respondenti na ni odpovídali individuálně. Odpovědi s upřesněním doby, po kterou se aktivně uvedené činnosti věnují, byly vyhodnoceny podle ročníků a znázorněny v tabulkách č. 10, 11, 12 a 13.

Tabulka č. 10: Aktivity chlapců – 5. ročník

8 let	Fotbal, tenis, plavání,
7 let	_____
6 let	fotbal, tenis, florbal,
5 let	fotbal, florbal, basketbal, cyklistika, hasiči, skaut, hudební nástroj, výtvarný kroužek, tanec.

Zdroj⁸⁴

Tabulka č. 11: Aktivity dívek – 5. ročník

8 let	Tanec, aerobic, zpěv, plavání, jízda na koni,
7 let	tanec, výtvarný kroužek, tenis, jízda na koni, angličtina,
6 let	tanec, hudební nástroj, výtvarný kroužek, plavání, fotbal,
5 let	tanec, hudební nástroj, balet, aerobic, plavání, atletika, mažoretky, tenis, hasiči, skauting.

Zdroj⁸⁵

⁸⁴ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁸⁵ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Mezi nejčastěji a nejdéle uváděné sporty u mladších chlapců patří především fotbal, tenis a florbal. Nejdéle – 8 let, tedy od období docházky do MŠ, se věnují fotbalu a tenisu, s nástupem do ZŠ přibývá florbal, basketbal, cyklistika, hasiči, skaut, hudební nástroj, výtvarný kroužek a tanec. 7 let nebylo uvedeno ani v jednom chlapeckém dotazníku. Mezi kroužky provozované méně než 5 let patří: šachy, nohejbal, veslování, karate atd.

Děvčata provozují nejdéle – od mateřské školy: tanec, zpěv, aerobic, jízdu na koni, angličtinu a s příchodem do školy dále ještě výtvarný kroužek, plavání, fotbal, plavání, mažoretky, tenis, hasiče a skauting. Méně než 5 let byl uváděn kroužek volejbalu, basketbalu, karate atd. V mladším školním věku dívky rády jezdí na koních a pečují o ně, později navštěvují ZUŠ a učí se hrát na hudební nástroj a kreslit.

Tabulka č. 12: Aktivity dívek – 9. ročník

10 let	Tanec, hudební nástroj, zpěv, plavání, tenis, angličtina,
9 let	tanec, hudební nástroj, plavání, divadlo,
8 let	tanec, plavání, tenis, hudební nástroj,
7 let	tenis, mažoretky,
6 let	tanec, plavání, tenis, atletika, zpěv,
5 let	tanec, volejbal, plavání, tenis, jízda na koni, balet, jízda na pramicích, bruslení.

Zdroj⁸⁶

⁸⁶ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Dívky 9. ročníku ve svých dotaznících označily tyto kroužky, se kterými začínaly již v předškolním věku: tanec, hru na hudební nástroj, zpěv, plavání a výuku angličtiny. V dalších letech se mezi oblíbené mimoškolní aktivity zařadilo divadlo, tenis, mažoretky, atletika, volejbal, balet a jízda na koni. Méně než 5 let provozují jízdu na pramicích, badminton atd. Dvě dívky uvedly dokonce, že se věnují plavání a tenisu 11let.

Chlapci 9. ročníku mají své nejoblíbenější zájmy a záliby zaměřené jednoznačně sportovně. Nejdelší dobu se věnují fotbalu, florbalu, karate a výtvarnému oboru. Jeden z oslovených respondentů této kategorie hraje fotbal již 11. rok. Méně než 5 let se chlapci věnují například volejbalu, skateboardingu, cyklistice, divadlu, hře na hudební nástroj a různým druhům bojového umění.

Tabulka č. 13: Aktivity chlapců - 9. ročník

10 let	Fotbal, florbal, výtvarný kroužek,
9 let	fotbal, florbal,
8 let	fotbal, florbal,
7 let	fotbal, florbal, karate,
6 let	fotbal, florbal, karate,
5 let	florbal, výtvarná výchova, veslování, tenis, koloběžka, hasiči, zpěv, psaní knih.

Zdroj⁸⁷

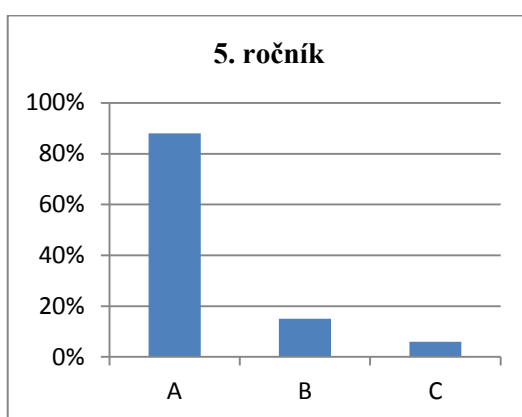
Mezi zajímavá zjištění této otázky jistě patří jednoznačné zaměření chlapců obou kategorií, jejich dlouhodobá docházka na výtvarný kroužek, zpěv a psaní knih. Dívky se věnují dlouhodobě tanci, tenisu, hře na hudební nástroj, ale hrají i fotbal a badminton.

⁸⁷ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

8. Zvolené mimoškolní aktivity navštěvuješ...

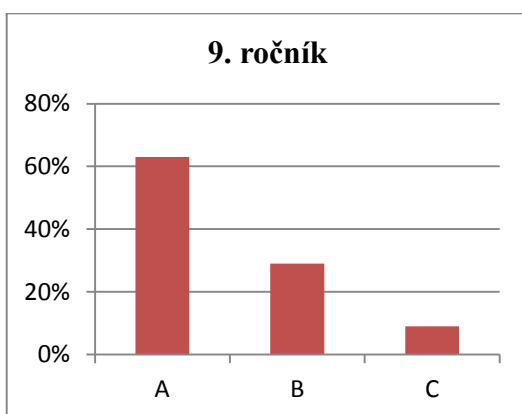
Výběr odpovědi na tuto otázku byl omezený na možnost A – v Čelákovících a B – dojíždím do jiného města. Někteří respondenti, kteří nenavštěvují aktivně žádný kroužek nebo oddíl a tráví své volno samostatně doma nebo venku, doplnili možnost C – žádnou aktivitu nemám, nikam nejezdím. Naopak jiní navštěvují více aktivit - přímo ve městě a zároveň dojíždí i do jiného města, takže zakroužkovali obě nabízené odpovědi. Procentuální součet vyjádřených odpovědí proto přesahuje v obou kategoriích 100 %.

Graf č. 21: Mimoškolní aktivity navštěvuji 1

Zdroj⁸⁸

Graf č. 22: Mimoškolní aktivity navštěvuji 2

Zdroj⁸⁹

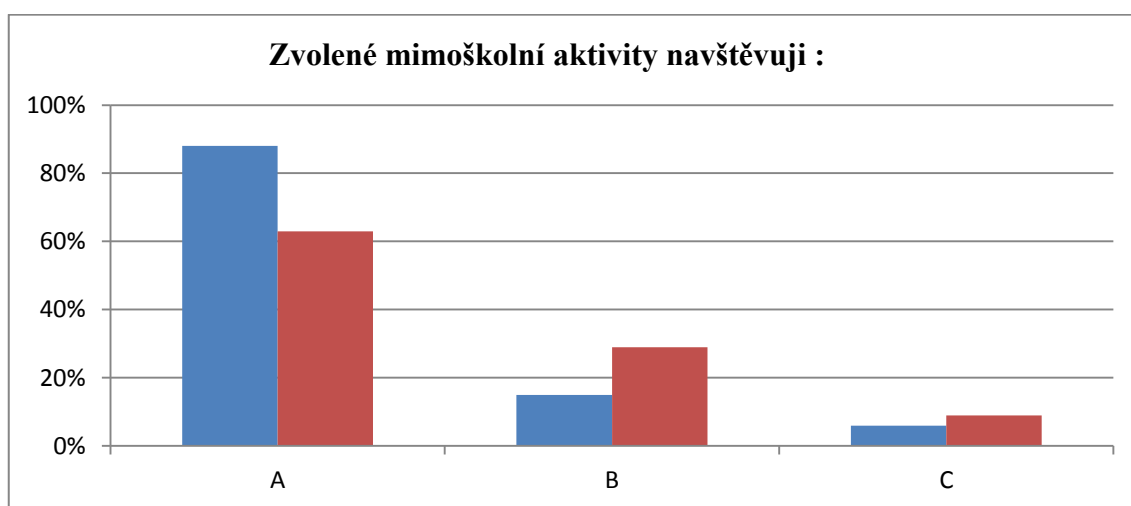
⁸⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁸⁹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Žáci 5. ročníku navštěvují většinu aktivit ve městě 88 % a jen 15 % jezdí do jiných měst v okolí. 63 % starších žáků vyhovuje nabídka volnočasových aktivit ve městě a 29 % za aktivitami dojíždí např. do Hradištka, Toušeně, Vyšehořovic, Přerova, Zelenče, Poděbrad, Nehvizd, Mochova, Lysé nad Labem, Brandýsa nad Labem, Milovic, Horních Počernic i do Prahy.

6 % mladších a 11 % starších žáků dopsalo odpověď C, protože žádnou organizovanou aktivitu ve městě nenavštěvují a ani nikam nedojíždí. Srovnání odpovědí je přehledně zaznamenáno v grafu č. 23.

Graf č. 23: Porovnání odpovědí 8. otázky

Zdroj⁹⁰

9. Vyhovuje ti sportovní zázemí v našem městě...

Při výběru odpovědi bylo možné volit ze třech možností: A – ano, jsem spokojená/ý, B – spíše ano a C – ne. U této odpovědi respondenti připsali, co jim ve městě chybí. Mladší žáci by uvítali rozmanitější nabídku kroužků nabízených základní školou, městské koupaliště, skatepark, oddíl házené, který ve městě není, a možnost jezdit v Čelákovících na koních, protože právě za touto aktivitou musí dojíždět.

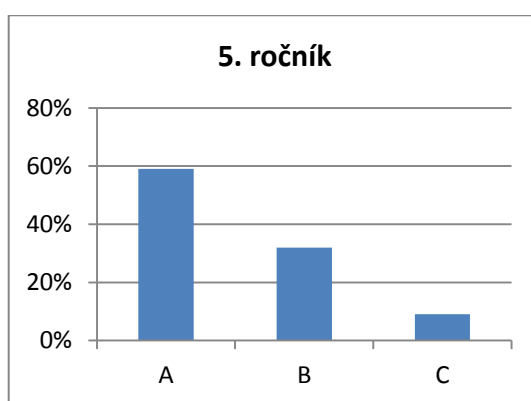
⁹⁰ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Starším žákům ve městě chybí také skatepark a koupaliště, někteří uvedli dokonce aquapark. Hřiště a sportoviště by mládež uvítala ve větším počtu, rádi by měli k dispozici hřiště na paintball, uveden byl i zimní stadion, více cyklostezek a děvčatům chybí zrcadlová tělocvična.

Odpovědi:

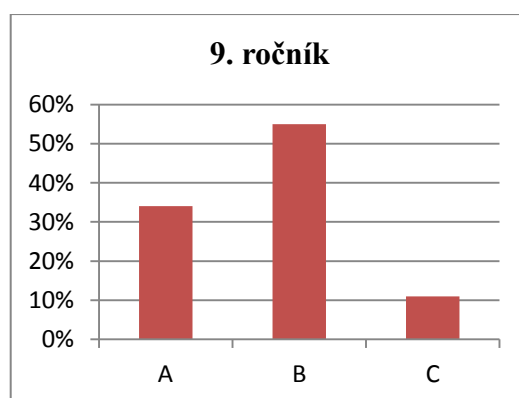
A – ano B – spíše ano C – ne (chybí mi zde...)

Graf č. 24: Sportovní zázemí ve městě mi vyhovuje 1

Zdroj⁹¹

Graf č. 25: Sportovní zázemí ve městě mi vyhovuje 2

Zdroj⁹²

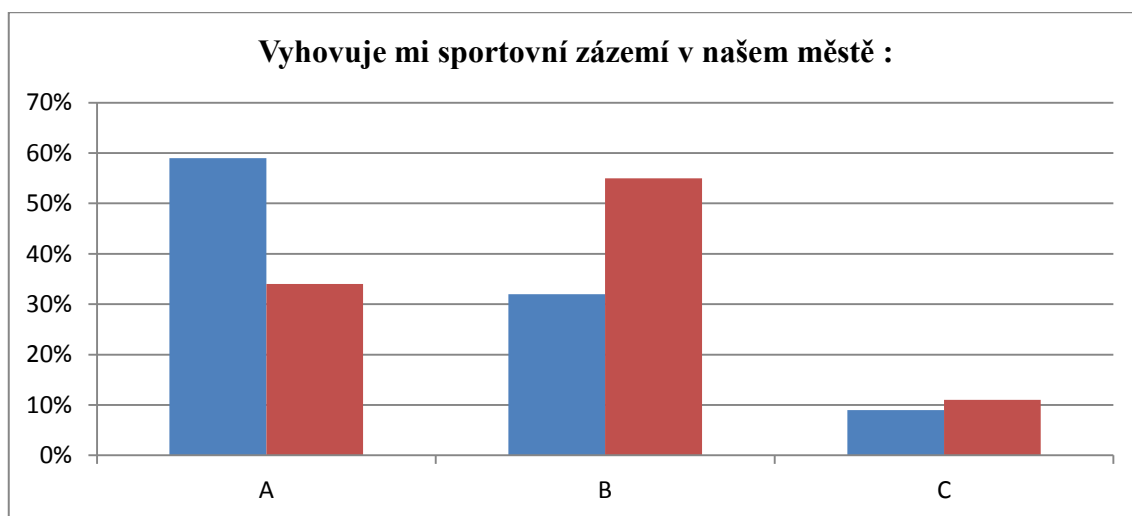
⁹¹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁹² Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Z grafů č. 24 a č. 25 vyplývá, že jsou se sportovním zázemím města v 59 % spokojenější spíše žáci mladší, starší jsou plně spokojeni jen ve 34 %, 55 % z nich uvedlo odpověď druhou – spíše ano.

Tuto odpověď zvolilo také 32 % mladších žáků. Výhrady nespokojených 9 % mladších a 11 % starších žáků byly uvedeny před grafickým vyhodnocením této otázky. Porovnání odpovědí je přehledně viditelné v následujícím grafu č. 26.

Graf č. 26: Porovnání odpovědí 9. otázky

Zdroj⁹³

10. Kterým domácím aktivitám věnuješ nejvíce svého času...

Na tuto otázku mohlo být zvoleno více odpovědí. Domácí využití volného času je jistě ještě rozmanitější než nabídka připravených odpovědí. Z tohoto důvodu dostali respondenti možnost individuálního vyjádření v poslední odpovědi H – věnuji se jinému. Tuto možnost označilo 34 % mladších a 14 % starších žáků.

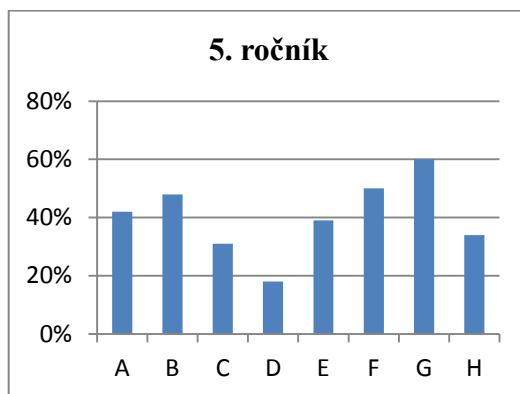
Mladší žáci svůj volný čas doma tráví prací v dílně, v kuchyni nebo na zahradě, koupáním v bazénu, tancováním, malováním nebo skákáním na trampolíně. Starší žáci doplnili aktivity ještě o plnění domácích prací, sledování DVD a čas věnovaný příteli/kyni. Všechny zaznamenané odpovědi znázorňují grafy č. 27 a č. 28, porovnání obou kategorií graf č. 29.

⁹³ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpovědi:

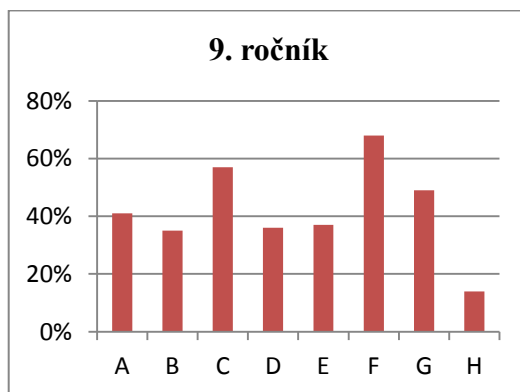
A – sledování TV **B** – pc hrám **C** – užívání soc. sítí **D** – vyhledávání informací
E – čtení knih **F** – poslouchání hudby **G** – svým přátelům **H** – jinému

Graf č. 27: Nejčastěji se doma věnuji 1

Zdroj⁹⁴

Graf č. 28: Nejčastěji se doma věnuji 2

Zdroj⁹⁵

V následujícím grafickém znázornění lze porovnat využití volného času obou kategorií v domácím prostředí.

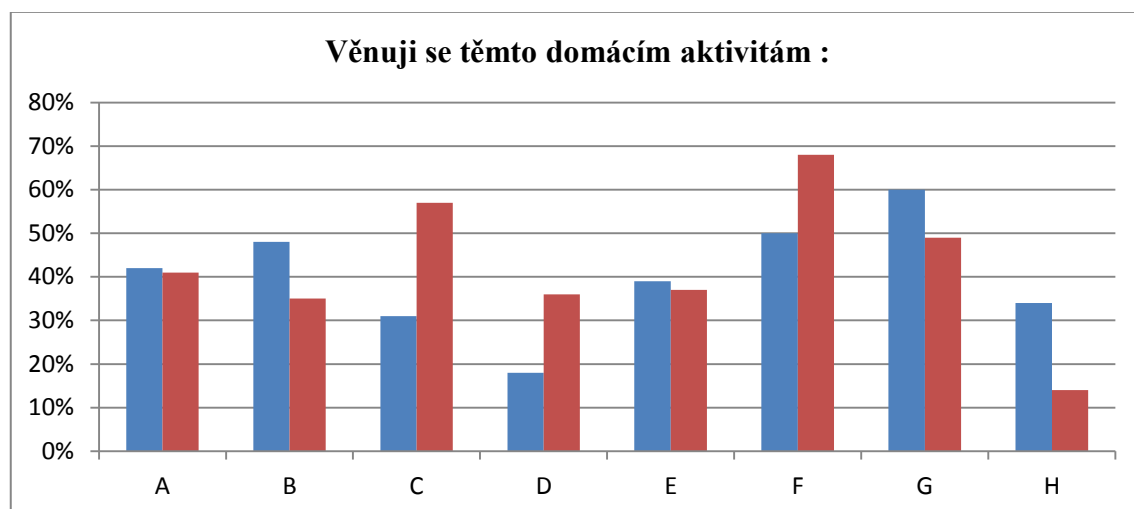
⁹⁴ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁹⁵ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Mladší žáci věnují nejvíce svého volného času svým přátelům – 60 %, poslechu hudby – 50 %, 48 % hraní počítačových her, 42 % sledování televize, 39 % čte knihy, 34 % dotázaných odpovědělo – jinému a doplnilo nabídku aktivit o další možnosti. Poslední dvě místa v žebříčku oblíbenosti u mladších obsadilo - 31 % užívání sociálních sítí ke komunikaci a 18 % vyhledávání informací na internetu.

Starší žáci nejčastěji poslouchají hudbu – 68 %, dále 57 % komunikuje na sociálních sítích, 49 % se věnuje nejčastěji přátelům, 41 % sleduje TV, 37 % čte knihy, 36 % vyhledává informace na internetu, 35 % hraje počítačové hry a 14 % se věnuje jiným aktivitám, které byly již upřesněny.

Graf č. 29: Porovnání odpovědí 10. otázky

Zdroj⁹⁶

Z tohoto grafického porovnání vyplývá rozdílné využívání volného času vzhledem k věku respondentů. Největší rozdíl - 26 % - je zaznamenán u odpovědi C – užívání sociálních sítí, dále u F - poslouchání hudby a u D - vyhledávání informací na internetu. Zde rozdíl činí 18 %. Naopak nejmenší rozdíl 1 % je u A - sledování televize a u E - čtení knih – 2 %.

⁹⁶ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

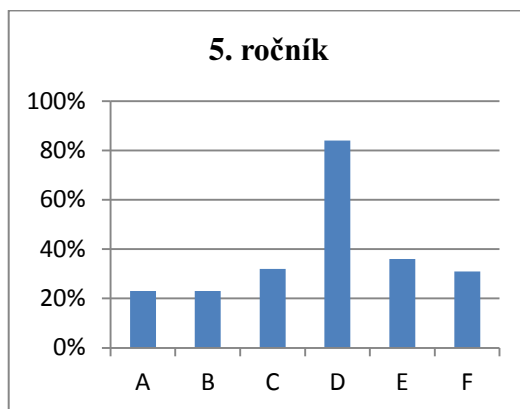
11. Volný čas trávený s přáteli nejčastěji věnujete...

Na tuto otázku bylo možné označit více odpovědí. Výběr odpovědí byl ze čtyř nabízených možností, nebo páté F – věnuji se jiným aktivitám, které byly respondenty více upřesněny. Odpovědi zaznamenávají grafy č. 30, č. 31 a srovnávací graf č. 32.

Odpovědi:

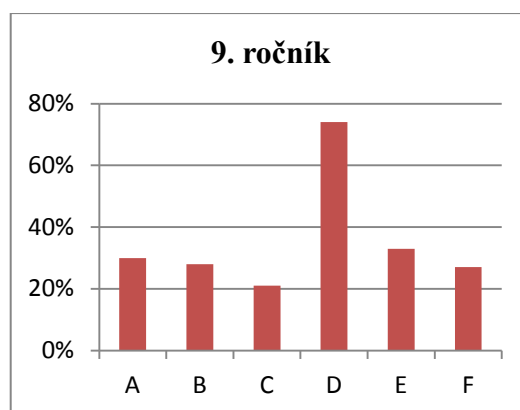
A – sledování filmů **B** – poslouchání hudby **C** – hraní pc her (herních konzolí)
D – venkovním aktivitám **E** – kolektivním sportům **F** – jiným aktivitám

Graf č. 30: S přáteli ve volném čase nejčastěji 1

Zdroj⁹⁷

Graf č. 31: S přáteli ve volném čase nejčastěji 2

Zdroj⁹⁸

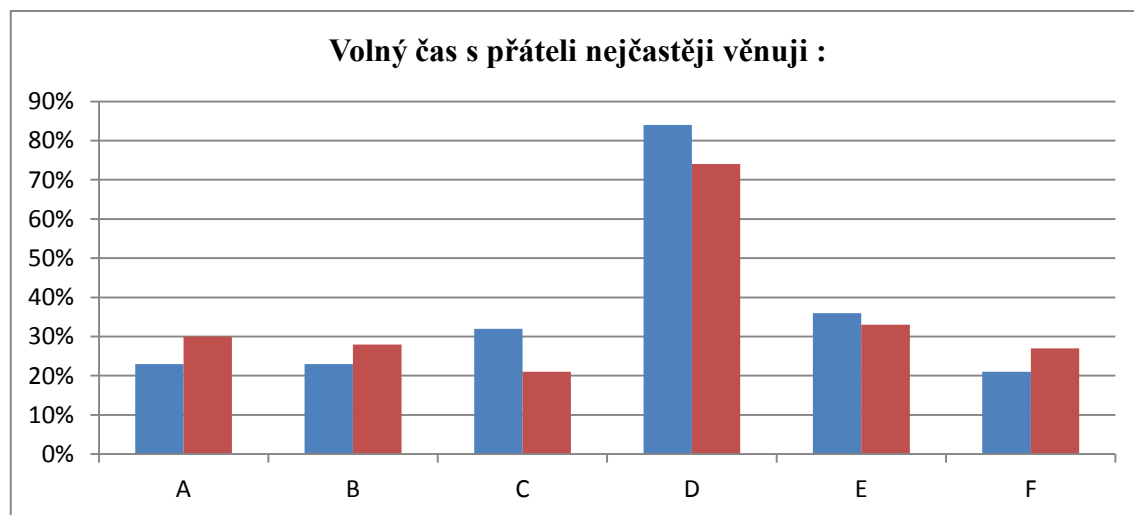
⁹⁷ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

⁹⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Nejčastější dvě aktivity provozované s přáteli venkovní aktivity a kolektivní sporty - se v obou kategoriích shodují v odpovědi D – venkovním aktivitám se mladší žáci věnují v 84 %, starší v 74 %, odpověď E – kolektivní sporty - zvolilo 36 % mladších a 33 % starších žáků. Rozdílné bylo umístění třetí aktivity. Mladší žáci - 32 % - dávají přednost hraní her na počítači, 23 % žáků označilo odpovědi A a B - sledování televize a poslouchání hudby. Starší respondenti raději sledují filmy 30 %, 28 % poslouchá hudbu a jen 21 % označilo hraní počítačových her.

Nejmenší rozdíl - 3 % - byl zaznamenán v odpovědi E – kolektivní sporty a 5 % poslouchání hudby. Největší rozdíl - 12 % - v odpovědi C - hraní her na pc a 10 % u venkovních aktivit. 21 % mladších a 27 % starších žáků uvedlo možnost F - jiné aktivity, které upřesnili žáci pátého ročníku následovně: společné povídání, jízda na koloběžce, kolečkových bruslích a skateboardu. Stejně odpovědi rozšířili žáci devátého ročníku o hraní petangue, návštěvu kina, společné výlety a nakupování.

Graf č. 32: Porovnání odpovědí 11. otázky

Zdroj⁹⁹

⁹⁹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

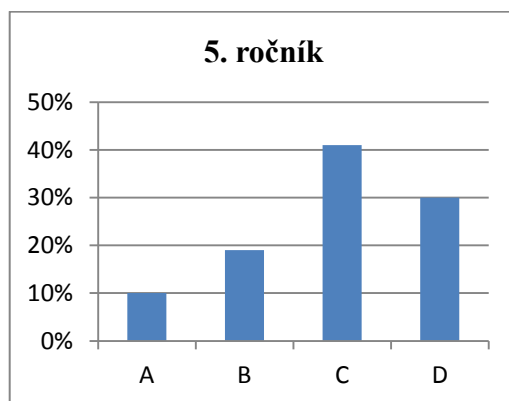
12. Kolik volného času ti denně zbývá po návratu ze zájmových kroužků a dokončení školních povinností...

U této otázky byli žáci upozorněni, aby zvolili odpověď, která vystihuje jejich nejčastější vytíženost v týdnu. Každý den v týdnu mají s ohledem na školní rozvrh a odpolední aktivity jiné množství volného času. Výběr byl ze čtyř možností a upřesňování nebylo nutné. Vyhodnocení je zaznamenáno v grafech č. 33, č. 34 a 35.

Odovědi:

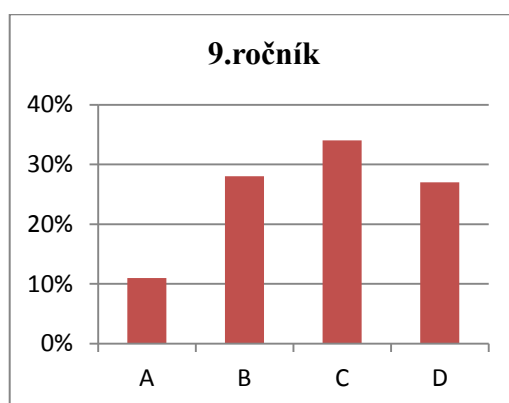
A – méně než 1h **B** – 1 - 2 hodiny **C** – 3 – 4 hodiny **D** – více času

Graf č. 33: Volného času mi denně zbývá 1

Zdroj¹⁰⁰

Graf č. 34: Volného času mi denně zbývá 2

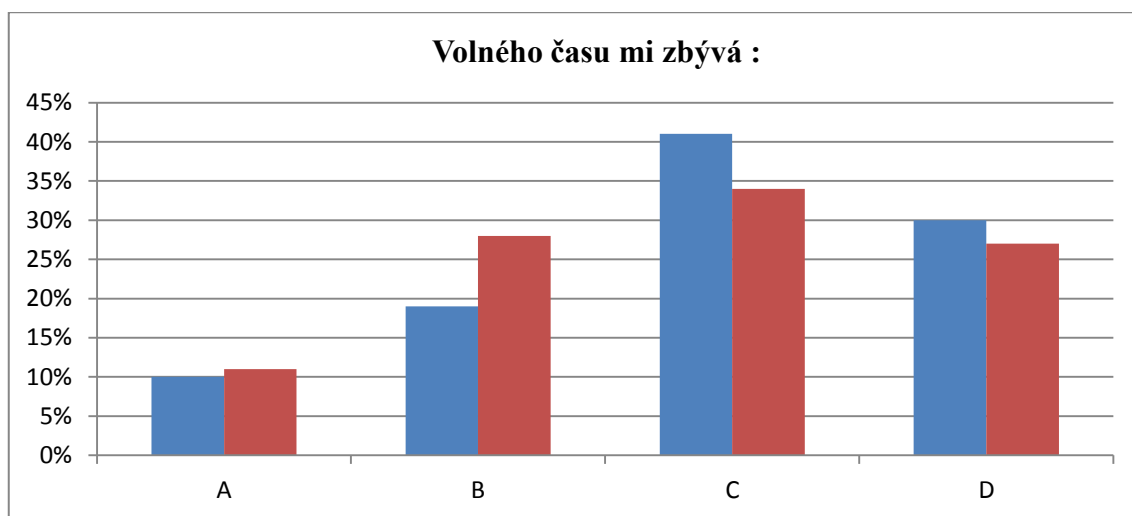
Zdroj¹⁰¹

¹⁰⁰ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

¹⁰¹ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hodnocení odpovědí: Obě kategorie respondentů shodně uvedly, že mají nejčastěji 3 – 4 hodiny volného času, mladší žáci v 41 % a starší ve 34 %. Mladší žáci – 30 % - dále označili odpověď D - více času, 19 % 1 – 2 hodiny a nejméně - 10 % - méně než 1 hodinu. Starší žáci zvolili jako druhou odpověď B - 1 – 2 hodiny, 27 % zvolilo více volného času a 11 % méně než 1 hodinu. Nejmenší rozdíl - 1 % - byl zaznamenán v odpovědi A, největší - 9 % - u odpovědi B.

Graf č. 35: Porovnání odpovědí 12. otázky

Zdroj¹⁰²

Všechny dotazníkové otázky byly vyhodnoceny a porovnány v rámci kategorií: mladších žáků z prvního stupně a starších zástupců druhého stupně. Jelikož se ale jedna ze stanovených hypotéz týkala srovnání způsobů aktivního trávení volného času mládeže místní a dojíždějící z okolí, bylo šest otázek vyhodnoceno a porovnáno ještě v každé kategorii podle této skutečnosti.

Z celkového počtu 113 žáků pátého ročníku, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, dojíždí do Čelákovic 19 dětí. Jejich aktivity byly porovnány s dětmi místními, kterých bylo v této kategorii 94. Starších žáků devátého ročníku bylo celkem 99, dojíždějících 36 a místních, žijících přímo v Čelákovicích, 63. Důležité je připomenout, že z důvodu možného výběru více odpovědí u většiny otázek nedávají součty všech odpovědí každé kategorie vždy 100 %.

¹⁰² Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Výsledky porovnání byly přehledně znázorněny a procentuálně vyjádřeny v následujících tabulkách č. 14, 15, 16, 17, 18 a 19. V každé z nich je šedou barvou zvýrazněna aktivnější skupina dojíždějících, nebo místních v ročníku.

Tabulka č. 14: Jakým mimoškolním aktivitám se věnuješ?

Otázka č. 3	A %	B %	C %	D %	E %
5. r. místní	52	53	71	50	6
5. r. dojíždějící	47	57	53	74	5
9. r. místní	37	44	52	59	0
9. r. dojíždějící	36	53	64	53	6

Zdroj¹⁰³

Odpověď A – uměleckým, zvolilo více dětí místních v obou věkových kategoriích, B – venkovním - naopak u obou skupin zvolili dojíždějící, C – sportovním - u mladších místní a u starších dojíždějící. Odpověď D – domácím - více mladších dojíždějících a starších naopak místních. Odpověď E – nevěnuji se žádným aktivitám - místní mladší a starší dojíždějící.

Tabulka č. 15: Jakým uměleckým aktivitám se věnuješ?

Otázka č. 4	A %	B %	C %	D %	E %	F %	G %
5. r. místní	28	11	28	30	4	29	32
5. r. dojíždějící	21	11	37	21	0	32	37
9. r. místní	14	11	17	21	6	36	25
9. r. dojíždějící	19	14	28	17	6	35	25

Zdroj¹⁰⁴

¹⁰³ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

¹⁰⁴ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpověď A – tanec - zvolili častěji žáci mladší místní a starší dojíždějící, B – zpěvu se nejvíce věnují žáci starší dojíždějící a ostatní odpovědi byly vyváženě shodné. C – malování - preferují v obou kategoriích dojíždějící, D – hru na hudební nástroje - v obou kategoriích místní, E – divadlo - nejvíce mladší místní, dojíždějící této kategorie vůbec a starší vyváženě, nerozhodně. F – nevěnují se a G – věnují se jinému uměleckému oboru - odpověděli shodně v obou kategoriích více mladší dojíždějící a starší místní žáci.

Tabulka č. 16: Jakým venkovním aktivitám se nejvíce věnuješ?

Otázka č. 5	A %	B %	C %	D %	E %	F %
5. r. místní	91	54	74	53	4	21
5. r. dojíždějící	68	68	68	58	5	32
9. r. místní	49	44	60	43	3	24
9. r. dojíždějící	56	47	67	39	6	22

Zdroj¹⁰⁵

Odpověď A – míčové hry - preferují spíše místní mladší a dojíždějící starší žáci, B – aktivity v přírodě - u obou kategorií dojíždějící, C – letní aktivity - mladší místní a starší dojíždějící, D – zimní aktivity - mladší dojíždějící a starší místní, E – nevěnují se - označili více dojíždějící v obou kategoriích. Jiným aktivitám se věnují mladší dojíždějící a starší místní žáci.

Tabulka č. 17: Jakým sportovním aktivitám se věnuješ?

Otázka č. 6	A %	B %	C %	D %	E %	F %	G %	H %	I %	J %	K %	L %
5. r. místní	40	14	16	15	29	3	6	7	13	39	14	35
5. r. dojíždějící	37	5	11	21	21	11	0	5	16	32	11	47
9. r. místní	27	17	5	10	6	5	5	2	6	30	24	35
9. r. dojíždějící	25	6	6	8	22	3	6	3	14	42	8	58

Zdroj¹⁰⁶

¹⁰⁵ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

¹⁰⁶ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

V tabulce č. 17 jsou shrnuty odpovědi na otázku týkající se sportovních aktivit. Odpověď A – fotbal preferují ve starší i mladší kategorii místní žáci, stejně dopadly i výsledky v odpovědi B – florbal, kterou opět uvedli v obou kategoriích místní. Odpověď C – basketbal preferují mladší místní a naopak starší dojíždějící, D – volejbal více odpovědi označili mladší dojíždějící a starší místní, E – tenis je oblíben spíše u místních mladších žáků a dojíždějících starších, F – hokej hrají raději mladší dojíždějící a místní starší žáci, G – karate a H – aerobic vítězí shodně u mladších místních a starších dojíždějících žáků, I – atletika označili v obou kategoriích více dojíždějící žáci, J – plavání v obou kategoriích naopak dojíždějící, K – nevěnují se sportu spíše mladší i starší místní žáci a odpověď L – věnují se jiné sportovní disciplíně – zvolili častěji dojíždějící mladší i starší žáci.

Tabulka č. 18: Zvolené mimoškolní aktivity navštěvuješ:

Otázka č. 8	A %	B %	C %
5. r. místní	93	13	4
5. r. dojíždějící	63	32	5
9. r. místní	85	10	7
9. r. dojíždějící	31	63	6

Zdroj¹⁰⁷

V tabulce č. 18 jsou shrnuty odpovědi týkající se města, ve kterém děti volnočasové aktivity navštěvují. Odpověď A – navštěvuji kroužky v Čelákovících – označili v obou kategoriích především žáci místní, i když podle procentuálního vyjádření spíše mladší zástupci než starší, B – dojíždím do jiného města - v každé kategorii označili žáci dojíždějící a C – nejedím nikam - v kategorii mladší dojíždějící a u starších místní žáci. Místo konání mimoškolních aktivit jistě souvisí se samostatností dětí a možností zajistit jim dopravu na kroužek v případě, že začíná v době, kdy jsou rodiče ještě v práci a nemohou své děti odvézt sami. Starší mládež je v tomto ohledu ve výhodě pro svou větší samostatnost.

¹⁰⁷ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Tabulka č. 19: Vyhovuje ti sportovní zázemí v našem městě?

Otázka č. 9	A %	B %	C %
5. r. místní	60	30	10
5. r. dojíždějící	53	26	21
9. r. místní	34	57	9
9. r. dojíždějící	36	53	11

Zdroj¹⁰⁸

Žáci měli možnost vyjádřit svou spokojenost se sportovním zázemím města. A – spokojeni jsou především mladší místní žáci a starší dojíždějící, B – spíše spokojeni jsou místní mladší i starší a C – větší nespokojenost v obou kategoriích vyjádřili žáci dojíždějící.

4.4 Verifikace hypotéz

Výzkumné hypotézy ke stanovenému šetření byly verifikovány s následujícími výsledky.

Hypotéza č. 1: Na plánování volného času se podílejí rodiče především mladších žáků.

Pro ověření tvrzení byly použity odpovědi na otázky č. 1 a 2, které se přímo týkají společného trávení volného času v rodině a vlivu rodičů na výběr mimoškolních aktivit. Z průzkumu vyplynula předpokládaná větší samostatnost starších žáků při výběru aktivního trávení volného času. Ve starší kategorii jsou při výběru volnočasových aktivit názorem rodičů ovlivňováni rovnoměrně chlapci i dívky. Zajímavé bylo zjištění, že v kategorii mladších se ze dvou třetin více nechávají rodiči ovlivňovat chlapci. Starší žáci tráví s rodiči nejčastěji všední odpoledne a večery, méně času jsou společně s rodinou o víkendech a prázdninách.

Hypotéza byla verifikována.

¹⁰⁸ Autorka práce, 2014 (vlastní šetření)

Hypotéza č. 2: Žáci 1. stupně ZŠ navštěvují více volnočasových aktivit než žáci 2. stupně i gymnázia.

Pro ověření hypotézy byla použita analýza otázek č. 3, 4, 5, 6 a 7, týkajících se zájmu o jednotlivé volnočasové aktivity. Z vyhodnocených výsledků vyplývá pestrost rozložení mimoškolních aktivit, které je velice individuální záležitostí. Ani v jedné z otázek nebylo prokázáno, že by byli žáci starší méně aktivní. Naopak více mladších žáků zvolilo v otázce č.3 odpověď „nevěnuji se žádným aktivitám“. Výsledkem šetření je vyvážené využívání volného času s rozdílným výběrem zájmů v jednotlivých kategoriích, které však jednoznačně neprokazuje stanovený předpoklad.

Hypotéza nebyla verifikována.

Hypotéza č. 3: Žáci dojíždějící do místních škol z menších obcí navštěvují méně volnočasových aktivit.

Ověření této hypotézy měly prokázat stejné otázky jako u předcházejícího předpokladu, rozpracované do tabulek „dojíždějící a místní žáci“ v analýze dat. Ze shromážděných výsledků vyplývá větší aktivita starších dojíždějících žáků, kteří za zvolenými aktivitami dojíždí. Neaktivní však nejsou ani jejich mladší dojíždějící kamarádi. Mladší i starší dojíždějící žáci preferují spíše aktivity v přírodě, domácí a venkovní činnosti. Obě kategorie dojíždějících nejsou spokojeny s nabídkou volnočasových aktivit ve městě Čelákovice. Z nutného předpokladu výjezdu za aktivitami volí mládež z okolních vesnic i z nabídky kroužků jiných blízkých měst a nepreferují jen aktivity v Čelákovicích. Spokojeni s nabídkou zájmových kroužků ve městě jsou především místní mladší žáci. Starší místní žáci mají již náročnější potřeby a představy o kvalitním trávení volna a za svými zálibami a zájmy také dojíždí. V některých případech je tomu právě tak, že děti a mládež z Čelákovic navštěvují aktivity a kroužky na menších městech a vesnicích, např. jízdu na koních v Semicích nebo Hradištku, kroužek hasičů ve Vyšehořovicích nebo veslování v Brandýse nad Labem. Z výsledků průzkumu tedy vyplývá, že vytvoří-li si dítě zájem o aktivitu, která ho baví, neváhá za ní dojíždět bez ohledu na skutečnost, jestli dojíždí i za vzděláváním. Hypotéza nebyla verifikována.

Hypotéza č. 4: Žáci mladšího školního věku mají méně neorganizovaného volného času a využívají ho jiným způsobem.

Stanovený předpoklad týkající se množství volně prožívaného času bez aktivního zapojení a působení pedagogických pracovníků měly doložit odpovědi na otázky č. 10, 11 a 12. Ze získaných podkladů překvapivě vyplývá, že časově vytiženější jsou naopak žáci starší věkové kategorie, kterým zbývá neorganizovaného času méně. Nejčastěji byla označena odpověď C - 3 – 4 - hodiny u obou kategorií, u mladších dětí vícekrát o 7 %, možnost D - mám více času - označilo také více dětí mladších – o 3 %. Využití volného času u obou porovnávaných kategorií se zásadním způsobem nelišilo. Žáci mladší věnují svůj volný čas především svým přátelům, poslechu hudby a počítačovým hrám, zástupci starší kategorie poslouchají především hudbu, komunikují na sociálních sítích a tráví čas s přáteli. Obě kategorie se shodly ve volbě prožívání volna s přáteli při venkovních aktivitách a kolektivních sportech. Mladší žáci se svými kamarády rádi hrají počítačové hry, starší sledují filmy. I v této oblasti neorganizovaného volného času nebyly shledány větší rozdíly. U starších dětí snad jen více komunikace s kamarády na sociálních sítích, kterou si jejich mladší kamarádi vynahrazují podobně společným hraním pc her na internetu. Zajímavým a příjemným zjištěním byla téměř shoda v oblíbenosti a zařazení četby knih do volného času dětí a mládeže, kterou uvedlo jen o 2 % méně zástupců starší kategorie. Stanovený předpoklad nebyl zcela potvrzen. Hypotéza nebyla verifikována.

Výzkumné cíle stanovené před zahájením šetření byly rozšířeny o průzkum spokojenosti dětí a mládeže s nabídkou aktivit místních zájmových organizací a sportovních klubů. Výsledky šetření byly již zmíněny při verifikaci třetí hypotézy srovnávající využití volného času místních a dojíždějících žáků. Postřehy a informace o místech a zařízeních pro trávení volného času, která děti a mládež v Čelákovících postrádají, autorka průzkumu předala zástupcům města. Dospívající všech věkových kategorií by měli zájem rozšířit počet víceúčelových sportovních hřišť, vybudovat další tělocvičnu, zimní stadion, městské koupaliště a skateboardové hřiště pro všechny nadšence freestylových koloběžek a skateboardů.

ZÁVĚR

Diplomová práce zaměřená ve své teoretické i empirické části na současný vývoj volnočasových aktivit a na organizované i neorganizované trávení volného času dětí a mládeže přináší odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky a hypotézy, jejichž verifikace byla podrobně popsána v samostatné podkapitole.

V průběhu výzkumného šetření, zadávání a vyhodnocování dotazníků a sběru dat volnočasových sportovních i uměleckých organizací ve městě, byla autorka práce v osobním kontaktu s pedagogy ZUŠ, MDDM, trenéry i dalšími volnočasovými pracovníky působícími na děti a mládež v jejich volném čase. Setkání a rozhovory s nimi byly pro shromažďování podkladů práce přínosné a zajímavé. Výchovná práce učitelů a vychovatelů, kteří se snaží naši mladou generaci ovlivňovat, rozvíjet talent a nadání jednotlivců i celých skupin a týmů, si zaslouží obdiv a uznání nás všech ostatních pedagogů, kteří nemáme s pedagogikou volného času mimo školu přímé zkušenosti.

Aktivní využívání volného času a jeho kvalitní náplň s pestrou nabídkou volnočasových aktivit, ve kterých má dítě a dospívající jedinec šanci na úspěch, zmenšuje pravděpodobnost zahájení rizikového stylu života. Z této práce vyplývá, že nejdůležitější, první a nejvíce zmiňovanou institucí pro předávání vzorů a volbu volnočasových zálib stále zůstává rodina. Rodiny spolu v dřívější době trávily více času. Mnoho rodičů dnes nabízí dětem spoustu věcí a peněz, ale nedbá o jejich volnočasové vyžití. V některých případech, i z finančních důvodů, nemohou rodiče dopřát svým dětem všechny mimoškolní aktivity, které by děti rády navštěvovaly. Není však podmínkou investovat do volnočasových aktivit přemíru finančních hodnot, nebo naopak zahrnovat děti drahými věcmi, aby byly s prožíváním volného času spokojené. Čas, který rodiče s dětmi stráví společně, nelze ničím nahradit. Pravdou ale zůstává, že každý, kdo si najde svůj zájem a zálibu, projeví své nadání a talent, by měl být ve svém dalším rozvoji podporován. Není divu, že se rodiče snaží své potomky, kteří se zaměstnávají smysluplným způsobem, v jejich činnostech podporovat.

Většina uměleckých a sportovních aktivit, které se dělají na profesionálnější úrovni, je finančně náročných. Bylo by jistě přínosné a zajímavé doporučit jako téma

pro další empirický průzkum shromáždění informací týkajících se získávání příspěvků, dotací, grantů a odkazů na organizace, které se zabývají pomocí a podporou rodin nadaných a talentovaných dětí. Autorku práce tato problematika velice zajímala a snažila se i přiblížit finanční náročnost aktivit zmiňovaných v rámci místa průzkumu, ale její podrobnější řešení by již přesáhlo rámec této diplomové práce.

Svým přístupem k využívání volného času dětí a mládeže přispívá také škola v návaznosti na výuku i v jejím průběhu. Většina škol nabízí možnost trávení volného času formou nepovinných předmětů, kroužků apod. I školní tělesná výchova je důležitým prvkem motivujícím žáky k volnočasové tělesné aktivitě ve sportovních oddílech, klubech a k neorganizovanému sportování dospívajících. Zdravý přestávkový režim a relaxace mezi vyučováním pomáhá udržet dobré sociální klima, chrání žáky před stresujícími vlivy, pomáhá k posilování organismu a zvyšování fyzické a psychické výkonnosti.

Výsledky a vyhodnocení empirického výzkumu této práce přinesly dostačující odpovědi pro verifikaci stanovených hypotéz. Potvrzena byla pouze jedna, týkající se vlivu rodičů na výběr volnočasových aktivit vzhledem k věku dětí. Zbývající tři hypotézy se nepotvrdily. Autorka práce byla mile překvapena aktivním zapojením dětí staršího školního věku, o kterém nebyla před započtím průzkumu plně přesvědčená. Nabídka kroužků MDDM, bezproblémové dojíždění dětí za zvolenou aktivitou, která není přímo dostupná ve městě, a čtení knih ve volném čase dětí obou porovnávaných kategorií se jeví jako velice příznivá skutečnost. Odkazy na instituce primární prevence rizikového chování a poradenství, které spolupracují se školami, rodiči i širokou veřejností, autorka práce přehledně zpracovala, aktualizovala a doplnila o kontakty na organizace nabízející své služby pro okres Praha-východ. Tento přehled by mohl být umístěn na webové stránce nebo nástěnce školy týkající se výchovného poradenství.

V průběhu sběru podkladů pro empirický výzkum byla v místě šetření zahájena rekonstrukce městského stadionu, běžecké dráhy a přilehlých prostranství. V průběhu léta a podzimu byla otevřena dvě nová venkovní multifunkční hřiště, Street workout - první venkovní posilovna pro mládež i dospělé. V plánu je rekonstrukce Základní školy Kostelní s vybudováním vlastního sportovního zázemí. V závěru této práce si zbývá jen přát mnoho nadšených lidí, kteří nebudou litovat svého „volného času“, který věnují, mnohdy nad rámec své pracovní doby, výchově mladé generace města Čelákovice.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-419-2.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HENDRICHOVÁ, Monika a kol. *Výchovné poradenství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. ISBN 978-80-7357-498-5.

JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Socializace*. 1. vyd. Praha: Themis, 2007. ISBN 80-7312-038-0.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*. 5. přeprac. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. ISBN 978-80-7452-037-2.

MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2715-8.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*. PRESSART, Praha: Galén, 1994. 1.vyd. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2002. ISBN 80-247-0332-7.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce*. 1.vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-569-5.

Seznam internetových zdrojů

- Čelákovice *Junák - Svaz skautů a skautek ČR - středisko Čelákovice* [online].
Město Čelákovice © 2000-2014. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné
z: http://www.celakovice.cz/redakce/index.php?clanek=85243&lanG=cs&slozka=79789&dispsub=yes&jmeno_podniku=jun%C3%A1k&detaildb=5701&
- Čelákovice. *Sport* [online]. Město Čelákovice © 2000-2014. 2014 [cit. 2014-11-15].
Dostupné z: <http://www.celakovice.cz/cs/organizace-sluzby/sport/>
- MDDM Čelákovice. <Http://www.mddmcelakovice.cz/co-nabizime/> [online].
2011 Copyright © Kamil Vašica & MDDM Čelákovice. 2014 [cit. 2014-11-15].
Dostupné z: <http://www.mddmcelakovice.cz/co-nabizime/>
- MŠMT. *Koncepce podpory mládeže na období 2014 - 2020* [online]. 2014. [cit. 2014-11-18].
Dostupné z: <http://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/banka-souboru/Koncepce%20podpory%20ml%C3%A1de%C5%BEe%202014%20-%202020.pdf>
- MŠMT. *Prevence rizikového chování* [online]. 2013. Str. 3. [cit. 2014-11-18]. Dostupné
z: http://www.zslidickabrno.cz/data/download/files/skolni_preventivni_strategie/msmt-strategie-prevence-rizikoveho-chovani-2013-2018.pdf
- MŠMT. *Vyhlášky ke školskému zákonu* [online]. 2013 – 2014 [cit. 2014-09-25].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>
- MŠMT. *Vyhlášky k zákonu o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy* [online].
2013 – 2014 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasky-k-zakonu-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne-vychovy>
- Středisko Čelákovice. RADA, Jára. *"Uklid'me svět - uklid'me Čelákovice"* [online].
Copyright © středisko Čelákovice 2007 - 2008. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné
z: <http://skaut.info/>
- ZUŠ Jana Zacha. *Studijní obory - školné* [online]. 2007-2014 © ZUŠ Jana Zacha
Čelákovice. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://zus.celakovice.cz/skolne.php>
- ŽATEČKOVÁ, Monika. *Zájmové kroužky: školní rok 2014/15*. In: *Mateřské centrum Čelákovice* [online]. © 2013 RC Routa. 2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné
z: <http://www.rc-routa.cz/klub/materske-centrum-celakovice/>

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf č. 1: 5. ročník (113 žáků).....	49
Graf č. 2: 9. ročník, kvarta (99 žáků).....	49
Graf č. 3: Výběr mimoškolních aktivit 1	67
Graf č. 4: Výběr mimoškolních aktivit 2	67
Graf č. 5: Porovnání odpovědí 1. otázky	68
Graf č. 6: Se svou rodinou trávíš 1	69
Graf č. 7: Se svou rodinou trávíš 2	69
Graf č. 8: Porovnání odpovědí 2. otázky	70
Graf č. 9: Věnuji se těmto mimoškolním aktivitám 1.....	71
Graf č. 10: Věnuji se těmto mimoškolním aktivitám 2.....	71
Graf č. 11: Porovnání odpovědí 3. otázky	72
Graf č. 12: Věnuji se těmto uměleckým aktivitám 1	73
Graf č. 13: Věnuji se těmto uměleckým aktivitám 2	73
Graf č. 14: Porovnání odpovědí 4. otázky	74
Graf č. 15: Nejvíce se věnuji těmto venkovním aktivitám 1	75
Graf č. 16: Nejvíce se věnuji těmto venkovním aktivitám 2	75
Graf č. 17: Porovnání odpovědí 5. otázky	76
Graf č. 18: Věnuji se těmto sportovním aktivitám 1.....	77
Graf č. 19: Věnuji se těmto sportovním aktivitám 2.....	77
Graf č. 20: Porovnání odpovědí 6. otázky	78
Graf č. 21: Mimoškolní aktivity navštěvuji 1	82
Graf č. 22: Mimoškolní aktivity navštěvuji 2	82
Graf č. 23: Porovnání odpovědí 8. otázky	83
Graf č. 24: Sportovní zázemí ve městě mi vyhovuje 1	84
Graf č. 25: Sportovní zázemí ve městě mi vyhovuje 2.....	84
Graf č. 26: Porovnání odpovědí 9. otázky	85
Graf č. 27: Nejčastěji se doma věnuji 1	86
Graf č. 28: Nejčastěji se doma věnuji 2	86
Graf č. 29: Porovnání odpovědí 10. otázky	87

Graf č. 30: S přáteli ve volném čase nejčastěji 1	88
Graf č. 31: S přáteli ve volném čase nejčastěji 2	88
Graf č. 32: Porovnání odpovědí 11. otázky	89
Graf č. 33: Volného času mi denně zbývá 1	90
Graf č. 34: Volného času mi denně zbývá 2	90
Graf č. 35: Porovnání odpovědí 12. otázky	91

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Účastníci dotazníkového šetření	47
Tabulka č. 2: Dotazníky k vyhodnocení	48
Tabulka č. 3: Žáci dojíždějící z okolních obcí.....	48
Tabulka č. 4: Vytíženost základních škol ve městě	51
Tabulka č. 5: Gymnázium Čelákovice.....	51
Tabulka č. 6: Junák – středisko Čelákovice.....	60
Tabulka č. 7: Volnočasové aktivity MDDM	62
Tabulka č. 8: ZUŠ Jana Zacha - Čelákovice.....	63
Tabulka č. 9: Sportovně zájmové spolky + TJ Spartak (oddíly pod čarou).....	64
Tabulka č. 10: Aktivity chlapců – 5. ročník	79
Tabulka č. 11: Aktivity dívek – 5. ročník	79
Tabulka č. 12: Aktivity dívek – 9. ročník	80
Tabulka č. 13: Aktivity chlapců - 9. ročník	81
Tabulka č. 14: Jakým mimoškolním aktivitám se věnuješ?	92
Tabulka č. 15: Jakým uměleckým aktivitám se věnuješ?	92
Tabulka č. 16: Jakým venkovním aktivitám se nejvíce věnuješ?	93
Tabulka č. 17: Jakým sportovním aktivitám se věnuješ?	93
Tabulka č. 18: Zvolené mimoškolní aktivity navštěvuješ:	94
Tabulka č. 19: Vyhovuje ti sportovní zázemí v našem městě?.....	95

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	I

PŘÍLOHA

Příloha A – Dotazník

Milí žáci,

ráda bych vás požádala o pomoc při vyplnění dotazníku týkajícího se trávení vašeho volného času. Údaje, které ve svých odpovědích uvedete, budou použity výhradně pro zpracování mé diplomové práce.

Mnohokrát děkuji za váš čas a pravdivost vašich odpovědí, které použiji pro svůj výzkum.

S přáním hezkého dne!

Bc. Ludmila Jarešová

Zakroužkuj vhodnou odpověď:

ŠKOLA: ZŠ Kostelní ZŠ J. A. Komenského Gymnázium

VĚK: chlapec – dívka dojíždějící – místní

1. Při výběru mimoškolních aktivit se rozhodneš podle (můžeš označit více odpovědí)

- a. svých zájmů
- b. názoru rodičů
- c. místa a času jejich konání
- d. kamarádů, kteří kroužek navštěvují

2. Se svou rodinou trávíš: (můžeš označit více odpovědí)

- a. volné dny – víkendy
- b. pracovní dny – odpoledne, nebo večery
- c. prázdniny – dovolenou
- d. s rodiči bývám minimálně

3. Jakým mimoškolním aktivitám se ve svém volném čase věnuješ? (můžeš označit více odpovědí)

- a. uměleckým (hudební nástroje, tanec, malování ...)
- b. venkovním (turistika, cyklistika, lyžování ...)
- c. sportovním (hokej, fotbal, plavání ...)
- d. domácím (televize, počítač, práce v dílně ...)
- e. nevěnuji se žádným aktivitám

4. Jakým uměleckým aktivitám se věnuješ? (můžeš označit více odpovědí)

- a. tanec
- b. zpěv
- c. malování
- d. hudební nástroje
- e. divadlo
- f. nevěnuji se
- g. jiným ...

5. Jakým venkovním aktivitám se nejvíce věnuješ? (můžeš označit více odpovědí)

- a. míčové hry (fotbal, volejbal ...)
- b. aktivity v přírodě (turistika, kolečkové brusle, skauting ...)
- c. letní aktivity (plavání, rybaření, práce na zahradě ...)
- d. zimní aktivity (bruslení, lyžování ...)
- e. nevěnuji se
- f. jiným ...

6. Jakým sportovním aktivitám se věnuješ? (můžeš označit více odpovědí)

- a. fotbal
- b. florbal
- c. basketbal
- d. volejbal
- e. tenis
- f. hokej
- g. karate
- h. aerobic
- i. atletika
- j. plavání
- k. nevěnuji se
- l. jinému ...

7. Které ze zaznamenaných aktivit se věnuješ nejdéle? (uved' kolik let)

8. Zvolené mimoškolní aktivity navštěvuješ:

- a. v Čelákovících
- b. dojíždím do jiného města (kam)
- c. žádnou aktivitu nemám, nikam nejezdím

9. Vyhovuje ti sportovní zázemí v našem městě?

- a. ano
- b. spíše ano
- c. ne chybí mi zde:

10. Kterým domácím aktivitám věnuješ nejvíce svého času? (můžeš označit více odpovědí)

- a. sledování TV
- b. počítačovým hrám
- c. užívání soc. sítí
- d. vyhledávám informací na internetu h. jinému ...
- e. čtení knih
- f. posloucháním hudby
- g. svým přátelům

11. Volný čas trávený s přáteli nejčastěji věnujete:

- a. sledování filmů
- b. poslouchání hudby
- c. hraním PC her (herních konzolí ...)
- d. venkovním aktivitám
- e. kolektivním sportům
- f. jiným aktivitám :

12. Kolik volného času ti denně zbývá po návratu ze zájmových kroužků a dokončení školních povinností:

- a. méně než 1 hodina
- b. 1 – 2 hodiny
- c. 3 – 4 hodiny
- d. více času

Přeji ti krásné letní prázdniny!

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ludmila Jarešová

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Volnočasové aktivity jako prostředek prevence rizikového chování mládeže

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 92

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 10

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Mgr. Jana Tomanová, Ph.D.